

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSINI
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE'DE BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

Braima DJALO

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Durmuş YILDIRIM

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Braima DJALO tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi Durmuş YILDIRIM** danışmanlığında hazırlanan “**Bankaların Finansal Performansını Etkileyen Faktörler: Türkiye’de Bir Uygulama**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 17.11.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Yunus YILMAZ Dicle Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Durmuş YILDIRIM Ondokuz Mayıs Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Tuba BEKİŞ Ondokuz Mayıs Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

30 /12 / 2021

Braima DJALO

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Bankaların Finansal Performansını Etkileyen Faktörler: Türkiye'de Bir Uygulama

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 30/12/2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 27

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

İmza

30 /12 / 2021

Dr. Öğr. Üyesi Durmuş YILDIRIM

ÖZET

BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE’DE BİR UYGULAMA

Braima DJALO

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı,

Yüksek Lisans, Kasım / 2021

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Durmuş YILDIRIM

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların aktif karlılığı üzerinde etkili olan içsel faktörleri incelemektir. Özellikle banka içi ve risk faktörleri dikkate alınarak aktif karlılığı üzerinde etkisi olduğu tahmin edilen literatürdeki bağımsız değişkenler konuya dâhil edilmiştir.

Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren 30 ticari bankayı kapsamakta olup, bu bankalara ait 2010-2020 tarihleri arasındaki çeyreklik mali tablo verileri kullanılmıştır. Veriler panel veri analizi yöntemi kullanılarak R, Stata 16 ve Eviews 12 programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada sabit etkiler modeli sonuçlarına göre; modeldeki hisse başı kar (HBK) ve mevduatların aktife oranı (MVAK) değişkenleri istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur. Modelde bulunan diğer değişkenler; bağlı ortaklıkların aktiflere oranı (BDK) ile türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı (TFVTFY) ise aktif karlılık (ROA) üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Banka, Finansal Performans, Banka Karlılığı

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING THE FINANCIAL PERFORMANCE OF BANKS: AN APPLICATION IN TURKEY

Braima DJALO

Ondokuz Mayıs University

Institute of Social Sciences

Department of Business

Master, November /2021

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Durmuş YILDIRIM

The aim of this study is to examine the internal factors that affect the active profitability of banks operating in Turkey. In particular, the independent variables in the literature that are estimated to have an impact on asset profitability by taking into account intra-bank and risk factors are included in the subject.

The study covers 30 commercial banks operating in Turkey, and the quarterly financial statements of these banks between 2010-2020 were used. Data were collected using R, Stata 16 and Eviews 12 programs using panel data analysis method.

According to the results of the fixed effects model, the variables of profit per share (HBK) and the ratio of deposits to assets (MVAK) in the model were found to be statistically significant in the study. Other variables found in the model; The ratio of subsidiaries to assets (BDAK) and the ratio of derivative financial assets to derivative financial investments (TFVTFY) were determined to have no significant effect on active profitability (ROA).

Keywords: Banks, Financial Performance, Bank Profitability

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecimde her daim yanımda olan, karşılaştığım sorunların çözümünde tüm ilgisiyle ve hoşgörüsüyle yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Durmuş YILDIRIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte beni hep motive eden, sonsuz sabırla yanımda olan ve destekleyen, aileme ok teşekkür ederim.

Kasım, 2021 Samsun

Braima DJALO

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
2. BANKACILIK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKİYE'DE	
BANKACILIK	3
2.1. Banka ve Bankacılık Kavramı.....	3
2.2. Banka Türleri.....	4
2.2.1. Örgütlenme Alanlarına Göre Bankalar	4
2.2.2. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar	5
2.2.3. Hizmet Sunduğu Kesimin Özelliklerine Göre Bankalar	6
2.2.4. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar.....	7
2.2.5. Sermaye Yapısına Göre Bankalar	10
2.3. Bankacılığın Temel Fonksiyonları	13
2.3.1. Finansal Aracılık Hizmeti	13
2.3.2. İşlem Maliyetlerini Azaltma.....	14
2.3.3. Vade ve Miktar Ayarlaması Yapma.....	14
2.3.4. Likidite Sağlayarak Para Politikasının Etkinliğinin Arttırılması	15
2.3.5. Güvenlik ve Güvenilirlik Hizmetleri Sunmak ve Kaydi Para Yaratmak	16
2.3.6. Yurtiçi ve Yurt Dışı Ticareti Geliştirmek	17
2.4. Bankacılık Faaliyetleri	18
2.5. Bankacılıkta Gelir Çeşitleri	22
2.5.1. Faiz Gelirleri	22
2.5.2. Faiz Dışı Gelirler	22
2.6. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	25
2.7. Türk Bankacılık Sektörünün Mevcut Durumu	28
3. BANKA PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	34
3.1. İç Faktörler	34
3.1.1. Likidite	34
3.1.2. Faiz Dışı Gelirler	37
3.1.3. Aktif Kalitesi	38
3.1.4. Mevduatlar	40
3.1.5. Kaldıraç Oranı	42
3.1.6. Sermaye Yeterliliği	43
3.1.7. Banka Büyüklüğü.....	44
3.1.8. Banka Mülkiyeti ve Ortaklık Yapısı	46
3.1.9. Türev Ürünlerin Kullanımı	48
3.1.10. Hisse Başına Kar	48
3.2. Dış Faktörler.....	49
3.2.1. Ekonomik Büyüme.....	49
3.2.2. Ekonomik Kriz	51
3.2.3. Faiz Oranı	52

3.2.4. Enflasyon.....	53
3.2.5. İşsizlik	55
3.2.6. Döviz Kuru.....	55
3.2.7. Yoğunlaşma.....	56
3.2.8. Para Politikası.....	57
3.3. Literatür Özeti	58
3.4. Kârlılık ve Etkinlik Bağlamında Performans	62
3.4.1. Özkaynak Kârlılığı	63
3.4.2. Aktif Kârlılığı.....	64
3.4.3. Net Faiz Marjı	64
4. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA.....	66
4.1. Çalışmanın Amacı	66
4.2. Çalışmanın Önemi.....	66
4.3. Veri Seti ve Değişkenler	66
4.4. Çalışmanın Yöntemi.....	70
4.4.1. Panel Veri Analizi	71
4.4.2. Birim Kök Testi.....	71
4.4.3. Sabit Etkiler Modeli	72
4.4.4. Rassal Etkiler Modeli	72
4.4.5. Panel Veri Yöntemi Seçimi: Hausman Testi.....	73
4.5. Bulgular.....	73
5. SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ.....	92

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBDK	: Basel Bankacılık Denetleme Komitesi
BDAK	: Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
HBK	: Hisse başına kâr
MVAK	: Mevduatların aktiflere oranı
ROA	: Aktif kârlılık
TFVTFY	: Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayıları.....	28
Şekil 2.2. Türkiye’de faaliyet gösteren banka şube sayıları.....	28
Şekil 2.3. Türkiye’de faaliyet gösteren banka personel sayıları	29
Şekil 2.4. Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü.....	30
Şekil 2.5. Türkiye’de mevduatların gelişimi (2012-2020).....	31
Şekil 2.6. Türkiye’de bankaların karlılık oranları (2019-2020).....	31
Şekil 2.7. Türkiye’deki bankaların özkaynak karlılık oranları (2019-2020)	32
Şekil 2.8. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların aktif karlılık oranları (2019-2020).....	33

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 3.1. Bankacılık sektörünün performansı üzerine yapılan çalışmalar	58
Tablo 4.1. Örnekleme dahil edilen bankalar	67
Tablo 4.2. Modele ilişkin değişkenler	68
Tablo 4.3. Tanımlayıcı istatistikler	70
Tablo 4.4. Korelasyon analizi	71
Tablo 4.5. Birim kök analizi sonuçları	73
Tablo 4.6. Sabit ve rassal etkiler modeli belirleme test sonuçları	74
Tablo 4.7. Sabit etkiler modeli test sonuçları	75

1. GİRİŞ

Bankacılık sektörü; ekonomik sistemin sağlıklı işlemesi, tasarrufların yatırımlara dönüşebilmesi, firmaların ve ekonominin sağlıklı büyümesi açısından merkezi öneme sahiptir. Bankalar, kamu çıkarlarını koruyarak karlı ve güvenilir şekilde hizmet sunan işletmelerdir. Fon fazlası olan birimler ile ihtiyaç sahibi birimler arasında aracılık yapan bankalar, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin finans piyasalarında önemli kurumlardan biridir.

Temel işlevi topladığı mevduatı krediye dönüştürmek olan bankalar, finansal aracılık fonksiyonunun dışında farklı piyasalarda da işlemler gerçekleştirerek fonlarını yönetmektedir. Bankalar, ekonomide tasarrufların yatırımlara dönüşümünü sağlayarak piyasada etkinlik ve verimliliği artırmakta ve büyümenin sürekliliğine katkı sağlamaktadır.

Bankaların temel işlevi, fonu olanlar ile işlerini yürütmek veya kişisel kullanım için fon arayanlar arasında aracılık yapmaktır. Bankaların bu işlevlerini iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için kaynaklarını uygun şekilde harekete geçirecek etkin bir yönetime, hizmeti sunmak için kaynak olarak kullanılan bir sermayeye, işletme maliyetini aşacak uygun miktarda gelire sahip olmaları gerekir. İşletmenin varlığını koruyacak uygun bir sistem ve zamanında likidite talepleri yerine getirmek için yeterli bir finansal durumda bulunmaları gerekmektedir. Ülkelerin ekonomilerinde bankacılık sektörü önemli rol oynamaktadır. Bankacılık sektörü, sektörlere kaynak aktarımında, ekonomik ve finansal büyümeye ve istikrara katkı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. İyi kurulmuş ve yönetilen bir bankacılık sektörü, ekonomideki büyük finansal krizleri absorbe edebilir ve ülkenin ekonomik sistemini güçlendirmek için bir platform sağlayabilir. Banka finansal performansı, sahipler, yatırımcılar, borçlular, alacaklılar, mudiler, banka yöneticileri, düzenleyiciler ve hükümet gibi tüm paydaşlar için hayati önem taşımaktadır (Ntuite, 2015).

Bu bilgiler doğrultusunda çalışmada, Türkiye’de 2010Q1 bitiş dönemi ise 2020Q4 döneminde bankaların aktif karlılığı üzerinde etkili olan iç faktörler incelenmiştir.

Bu kapsamda araştırmada öncelikle banka ve bankacılık kavramları açıklanarak bankacılık türlerinden bahsedilmiştir. Ardından bankacılığın temel fonksiyonları ve faaliyetleri açıklanmış, bankacılıkta gelir çeşitlerinden ve Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve bankacılık sektörünün mevcut durumu hakkında bilgiler

verilmiştir. Takip eden bölümde banka performansını etkileyen iç ve dış faktörler açıklanmış, karlılık bağlamında performans olarak, özkaynak karlılığı, aktif karlılık ve net faiz marjından bahsedilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların aktif karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri incelemek amacıyla panel veri analizi yapılmıştır. Özellikle banka içi ve banka dışı risk faktörleri dikkate alınarak aktif karlılığı üzerinde etkisi olduğu tahmin edilen literatürdeki bağımsız değişkenler konuya dahil edilmiştir. Ulaşılan bulgular tablolar aracılığı ile sunulmuş yorumlanmıştır.

2. BANKACILIK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

2.1. Banka ve Bankacılık Kavramı

Banka kavramının kökeni; Fransızca 'da "banque" ve İtalyancada tezgâh anlamına gelen "banco" kelimelerinden geldiği söylenmektedir. İlk bankerler olarak görülen Lombardiya'lı Yahudilerin bankacılık işlemleri yapmak için pazarlara koymuş oldukları tezgâhlardan dolayı "banco" teriminin kullanımının başladığı düşünülmektedir (Yazıcı, 2013: 1). Bir iş yerinde üzerine eşya konulabilen, işini gerçekleştirmek için gelen müşteri ve görevli arasındaki tezgah anlamına gelmektedir (Kaya, 2017: 3).

Mali piyasalarının en önemli kurumlarından olan bankalar, pek çok alt sektörden oluşmaktadır. Geçmişten günümüze bankacılık sektörü önemli gelişmeler kaydetmiş ve işlevsel ve yönetsel olarak oldukça değişiklikler kaydetmiştir. Dünyadaki ülkelerin pek çoğunda küçük farklılıklara rağmen benzer şekilde ifade edilmektedir. Banka sözcüğünün kökeni İtalyanca'ya dayandırılmakta "banco" olan kelimenin orijinalinin zaman içerisinde "banca" olarak literatürde yer bulduğu belirtilmektedir (Öçal ve Çolak, 1999: 11).

Banka, tasarruf sahiplerinin tasarruflarını çeşitli kredi işlemlerinde en verimli şekilde değerlendirmek amacıyla kabul eden veya bir başka deyişle düzenli bir şekilde kredi almayı ve kredi vermeyi kendisine esas faaliyet konusu edinen ekonomik bir kuruluştur. Bankanın tanımını farklı bir şekilde daha yapmak istersek; para, kredi ve sermaye konuları da dâhil birçok işlem düzenleyen ve gerçekleştiren, temel uğraş konusu olarak özel ve tüzel kişilerin, devlet ve işletmelerin söz konusu alanda ki bütün ihtiyaçlarını karşılama faaliyeti olarak benimseyen iktisadi birimdir (Takan ve Boyacıoğlu, 2015: 2).

Finansman kavramı kişi ve kurumların gereksinim duyduğu kısa, orta ve uzun vadeli fonların en uygun koşullarda sağlanması olarak ifade edilmektedir (Usta, 2005: 2). Artan finansman ihtiyacı fon arz ve talep edenleri belli bir hukuki düzen içerisinde kurumsal aracılık çatısı altında buluşmaya zorlamakta, böylece finansal sistem kavramı ortaya çıkmaktadır. Finansal sistemde, tasarrufçu fon kaynağını, finansal aracıya aktarmakta, kredi kullanmak isteyen de fon gereksinimini finansal aracılara vasıtasıyla temin etmektedir (Mishkin, 2012: 345-346).

Bankacılık ile ilgili birçok tanım söz konusu olup birkaçı aşağıda verilmektedir. Bankalar mevduat kabul eden ve bu mevduatları en verimli bir şekilde kredi olarak sunan esas işi mevduat toplamak ve kredi vermek olan kurum ve kuruluşlardır (Güney, 2019: 1). Bankalar fon talep eden kesime fon temin eden, yatırım fırsatları sunan ve finansal sistem içerisinde fon ihtiyacı ve fon fazlasını karşılaştıran böylelikle ekonomiyi etkinleştiren bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Şakar, 2017: 1).

Bankalar etkinlik ve önem bakımından finansal aracı kurumlar arasında en önemli yere sahiptir. Bankalar bu özelliklerini, yüzyıllar önce ortaya çıkmaları ve ilerleyen zaman ile birlikte kurumsallaşmalarını çok geniş coğrafyalarda tamamlayarak varlıklarını sürdürmeleri, toplumun alt ve üst tabakası dâhil tüm kesimlere hitap etmeleri ve gelişen teknolojiye kısa sürede ayak uydurmaları gibi sebeplerden dolayı tüm dünyada devam ettirmektedirler (Aydın, 2006: 15).

Yine başka bir tanıma göre bankalar; ‘halktan topladığı veya kendini sahip olduğu paraları kredi olarak kullandıran ve para akışına aracılık eden iktisadi işletme ve bu işletmenin sahibi durumunda olan anonim şirketlerdir (Battal, 2004:15).

Bankalar, gerçekleştirdikleri finansal aracılık ile ülkedeki küçük miktarlardaki atıl fonların ekonomiye katılmasına aracılık ederek optimum sermaye birikiminin oluşmasına, ekonominin gelişmesine ve refah seviyesine yükselmesine olanak sağlamaktadır. Bankalar ayrıca dolaşımdaki paranın miktarını etkileme gücüne sahip olan kaydi parayı yaratarak fiyat mekanizmasına etki edebilmektedir (Kaya, 2017: 4).

2.2. Banka Türleri

Bankaları birçok özelliklere göre sınıflara ayırmak mümkündür. Gerek literatürde gerekse güncel hayatta görülmekte olan bankaların sınıflandırma grupları ve türleri hakkında temel bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

2.2.1.Örgütlenme Alanlarına Göre Bankalar

Örgütlenme alanına göre bankalar ulusal, uluslararası, bölgesel, yerel ve kıyı bankaları olarak beş çeşitte incelenmektedir.

Ulusal Bankalar: Örgütlenme şekli olarak tüm ülkeye yayılarak faaliyet gösteren çok şubeli bankalardır. Ticari bankalar, bu tür bankalara gösterilecek temel bir örnektir (Öztürk ve Güven, 2019: 10). Günümüzde küreselleşen finans piyasaları ile birlikte ekonominin dışa açılması mal ve sermaye hareketlerinin yaygınlaşması, çok

uluslu işletmelerin meydana gelmesi ile birlikte bankaların buldukları ülke sınırlarının dışında hizmet sunmaları gerekliliği ortaya çıkmış ve uluslararası bankalar kurulmuştur (Hazar ve Babuşcu, 2017: 58)

Bölgesel Bankalar: Belirli bir coğrafi bölgede kurulmuş olan bankalar olup, gelişmiş ekonomiler ve büyük ülkelerde görülmektedir (Öztürk ve Güven, 2019: 11).

Yerel Bankalar: Yalnızca bir ilde ya da bir ilçe merkezinde faaliyette bulunan bankalardır. Bu tür bankalar tek şube olarak çalışabildikleri gibi çok şubeli de çalışabilmektedir (Kaya, 2017: 75).

Kıyı Bankalar (Off Shore): 5411 sayılı Bankacılık kanununa göre "Bankacılık faaliyetleri, kurulduğu ülke dışındaki bankalar veya yürürlükteki ulusal ekonomik ve mali mevzuata tabi olmayan bankalar veya kurulduğu ülke mukimlerinden mevduat ve fon kabul etmesi yasak olan bankalarla sınırlıdır. Kıyı bankaları, yurt dışından toplanan fonlar Ülkeden farklı bir yerde birikim yapmak, bu amaçla bankacılık faaliyetinde bulunmak için genellikle serbest bölgede faaliyet gösterirler ve ait oldukları ülkenin bankacılık kanunlarına uymaları gerekmez. Kıyı bankaları, buldukları ülkede mevduat toplayamayan, yabancı para hesaplarına herhangi bir sınırlama getirilemeyen ve yarattıkları gelirleri vergilendirilemeyen bankalardır (Gümüş, 2014: 195).

2.2.2. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar

Mülkiyet yapılarına göre bankalar kamu, özel, karma ve yabancı bankalar olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

- **Kamu bankaları:** sermayelerinin tamamı ya da çoğunluğu kamuya veya kamu adına hazineye ve diğer kamu tüzel kişilerine ait olan bankalardır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 59). Sermayelerinin tamamı kamuya ait olan bankalardır. Devletin ekonomik faaliyetlerde bulunabilmesi adına kurdukları bu bankalar, özel kişi ve kurumlar için karlı olmaya konularda faaliyet gösterirler. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bazı yabancı ve özel bankalarda kamulaştırılmak suretiyle kamu bankaları statüsüne dahil edilmişlerdir. T.C Ziraat Bankası, İller Bankası, Vakıflar Bankası, Halk Bankası kamu bankalarına örnek teşkil etmektedirler (Kaya, 2017).
- **Özel bankalar:** sermayelerinin büyük payının doğrudan veya dolaylı olarak özel kişi veya kurumlara ait olduğu bankalardır. Bu tür bankalar genelde ticari,

mevduat veya yatırım bankası olarak faaliyet göstermektedirler. Özel bir amaçtan çok sermayeyi tabana yayma bu sayede gelir elde etme amacı taşıyan bankalardır (Öztürk ve Güven, 2019: 9). Sermayesinin tamamı özel kişi ve kuruluşlarca oluşturulan bankalar olup kamu kesimi payının bulunmadığı bankalardır. Özel bankalar ağırlıklı olarak mevduat ve yatırım bankaları şeklinde kurulurlar. İş Bankası, Garanti Bankası, Akbank özel bankalara örnek verilebilir (Afşar ve Afşar, 2010).

- **Karma bankalar:** sermayelerini gerçek veya tüzel kişilerin ya da kamu kurumlarının oluşturduğu bankalardır. Başka bir tanım ile özel sektör ile kamu sektörünün belli oranlarda sermaye birleştirmeleri ile kurulmuş olan bankalardır (Kaya, 2017: 73). Bu banka türünde sermayenin çoğu hangi departmana ait olursa olsun yönetim yetkisi o tarafa aittir. Bunlar, kamu ve özel sektörden belli bir paya sahip bankalardır. Genellikle tamamı kamuya ait olan ve sermayesinin bir kısmı özel sektöre açık olan bankalardan oluşan bir banka türüdür. Halk Bankası ve Vakıflar Bankası'nın sermayesinin %25'ini halka arz etmesi karma bankalara örnek olarak verilebilir (Ayanoğlu, 2013).
- **Yabancı Bankalar:** Öz sermayenin niteliği milli olamaması durumunda yabancı sermayeli banka olarak tasnif edilmektedir (Demiroğlu, 2019: 11). Yabancı uyruklu kişi ve kuruluşların sermaye mülkiyetinde bulunan bankalar yabancı sermayeli bankalar olarak adlandırılmaktadır. Yabancı bankalar doğrudan yabancı sermaye ile ilgili ülkede kurulabilirken, merkezleri başka bir ülkede iken esas işletmelerinin dışında bir şube olarak ta kurulabilmektedir. Yabancı bankaların kurulabilmesi için ilgili ülkeden özel izin alınması gerekmektedir (Aydın, 2006: 36).

2.2.3. Hizmet Sunduğu Kesimin Özelliklerine Göre Bankalar

Bankacılıkta segmentasyon yani bölümleme kavramının gelişmesi ile bankalar, müşterilerine ve ihtiyaç duydukları hizmetlere göre banka bölümlendirmesine gitmişlerdir. Yaygın olarak kullanılan bölümleme türleri bireysel, KOBİ, Ticari ve Kurumsal bankacılık olarak görülmektedir. Bankalar genellikle şubelerin bu şekilde ayırımlarını yapmakta, faaliyetlerini bankacılık hizmet türlerine göre şu şekilde ayırmaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 56-57).

Bireysel Bankacılık: Bireylerin parasal faaliyetlerine ilişkin ihtiyaçlarına teknolojinin de desteği ile yanıt veren bankacılık uygulamalarıdır.

- KOBİ Bankacılığı: Küçük ölçekli faaliyet hacmi olan cirosu 5 milyon TL ‘ye kadar olan işletmelerin kredi, tahsilat, çek, pos vs. gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kurulan bankacılık uygulamalarıdır.
- Ticari Bankacılık: Orta büyüklükteki işletmeler (5-50 milyon TL cirolu) için kredi tahsilat çek senet vs. ihtiyaçlarını karşılamak üzere faaliyet gösteren bankacılık uygulamalarıdır
- Kurumsal Bankacılık: Büyük hacimli işletmelere (50 milyon TL ve üzeri cirolu) finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere sunulan bankacılık uygulamalarıdır.

Ticari bankaların vermiş oldukları bu hizmetlerin genel olarak bankalara gelir sağlayıcı yanları olmakla beraber, bazı dönemlerde zararları söz konusu olabilir. Buna rağmen bankalar bu hizmetleri sunmaya devam ederler. Bankaların bazen zararına da olsa sundukları bu hizmetlerin asıl gayesi sektördeki yüksek seviyedeki rekabette bankaya daha fazla mevduat çekmektir. Çünkü daha fazla mevduat, daha fazla kredi demektir. Bu açıdan bankaların verdikleri hizmetler toplanan mevduatın maliyeti durumundadır (Altuğ, 2000: 21).

2.2.4. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Bankalar faaliyet alanlarına göre; merkez bankaları, mevduat bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve katılım bankaları olarak sınıflandırabilmek mümkündür.

Merkez bankaları: bütün ülkelerde finansal sistemi içinde faaliyet gösteren kurumların başında gelen ve para yaratan kurumlar arasında ilk sırada yer alan bankaların bankası olarak tanımlanmaktadır. Bankaların işlevleri dikkate alınarak bir tanımlama yapılmak istenirse merkez bankaları; bankacılık sisteminde önemli roller üstlenen ve finansal sistemde dolaşan, likiditesi oldukça yüksek olan kağıt parayı yaratan finansal kuruluşlardır (Afşar, 2010: 175).

Bankacılık sektörünün büyük bir bölümünü oluşturan mevduat bankaları, genellikle kısa vadeli işlemlerle topladıkları fonları, müşterilerine kredi şeklinde ileten finansal kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Mevduat bankaları aynı zamanda fon

toplayıp, işletmelere ve bireylere toplamış oldukları bu fonları kredi şeklinde sunan işletmelerdir (Rose ve Hudgins, 2008: 3). Ticari bankaların temel işlevleri şunlardır:

- Hesaptan hesaba devir yaparak kaydi para oluşturma
- Ticari ve diğer alanlara kredi vermek
- Kambiyo işlemleri yapmak
- Kasa kiralamak
- Tahvil ve hisse senedi ihtiyacına aracılık etmek
- Kefalet mektubu ve kabul kredisi vermek
- Diğer bankacılık hizmetlerini sunmak (Erdem, 2008: 273).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. Maddesine göre Mevduat bankası; kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir. Mevduat hacminin büyüklüğü, banka tarafından tatbik edilen faiz oranı gibi unsurların kamusal sermayeli mevduat bankalarındaki etkileri çalışmamız konusunu oluşturmaktadır (Taşkın, 2011).

Kalkınma ve Yatırım Bankaları: 2. Dünya Savaşı sonrası ekonomik sıkıntıların yaşandığı ülkelerde, ülkelerinin gelişiminin devam etmesini sağlamak ve ülkelere yatırım sermayesi bulmak amacıyla kurulmuşlardır. Sermaye piyasası araçları günümüzde oldukça önem kazanmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankaları, bu araçlar yardımıyla yatırım faaliyetlerini yerine getiren ve ticari kuruluşların daha etkin çalışmasını sağlayan, yönetsel faaliyetlerin iyi bir biçimde gerçekleştirildiği, para politikaları doğrultusunda güçlü bir yapıya sahip olmalarına katkıda bulunan fakat mevduat toplama faaliyeti gerçekleştiremeyen ticari kuruluşlardır (Ural, 2014: 56). Kalkınma bankaları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kendini gösteren yatırım sermayesi eksikliğini gidermek için kurulan bankalardır. Kalkınma bankalarının mevduat toplama yetkileri yoktur. Hükümet veya uluslar arası kurumlar tarafından sağlanan fonlar ve tahvil ihracı ile kaynak bulurlar (Yağcılar, 2011: 13). Kalkınma bankaları, özellikle az gelişmiş ekonomilerde, yatırım sermayesi eksikliğini gidermek ve kalkınmada öncelikli alanlara finansman sağlamak amacıyla kurulmuştur. Mevduat almaya yetkili olmayan bu bankalar, devlet veya uluslararası kuruluşlar tarafından

sağlanan fonlar veya tahvil ihracı yoluyla fon elde ederler. (Takan ve Boyacıoğlu, 2015: 23).

Gelişimi tamamlayamamış ülkelerde mevcut yatırım sermayesi eksikliğini çözmek, teknik-idari bilgi eksikliğini gidererek, girişimcilerin temel sektöre yatırım yaparken zorlandığı engelleri kaldırmak ve böylece ekonomiyi geliştirmek amacıyla kurulmuş olan bankalar kalkınma bankaları olarak adlandırılmaktadır. Kendilerine tahsis edilen fonları yönlendirerek fon kullanımına şekil veren kalkınma bankaları para yaratma özelliğine sahip değildir. Kalkınma bankalarının gelişmekte olan ülkelerde; iç tasarruf miktarının yeterli seviyede olmaması, az miktardaki tasarrufların üretken olmayan alanlara yönelmesi, kaynakların verimli alanlara doğru yönlendirilmesini sağlayacak mekanizmaların yokluğu ve sanayi projelerini gerçekleştirilmesini sağlayacak girişimci sayısının yeterli olmaması gibi faktörlerden dolayı kurulmasını zorunlu kılmıştır (Afşar, 2010: 184).

Katılım bankaları: Klasik bankacılık anlayışı haricinde, faiz ile ilgilenmeyen, faiz istemeyen kişilerin finansal ihtiyaçlarına cevap vermek, bu kişilerin birikimlerinden sektörde faydalanmak için kurulan bankalardır. Geleneksel, klasik bankalara farklı seçenek olarak oluşturulmuşlardır. İşlemlerde faiz yerine, kâra-zarara ortaklık baz alınır. Kâra zarara ortaklık, katılım bankaları kredi kullandırdığı kişilere nakit ödeme yapmayıp, kredi müşterisinin işletmesi için gere duyduğu malı satan satıcıya ödeme yapması durumudur. Ödeme gerçekleştirildikten sonra üzerine katılma payı ilave edilerek vadeli biçimde satımı gerçekleştirmiş olur (Kaya, 2017: 81). Katılım bankalarının temel amaçları İslami kuralların ekonomik hayata entegre edilmesi, tasarrufların doğrudan yatırımlara yönlendirilmesini sağlayarak istihdama katkıda bulunmak ve bu sayede sosyoekonomik amaçlara ulaşılmasına katkı sağlamak, finans piyasalarında dengeyi sağlama, çeşitli bankacılık işlemlerinin İslami esaslara uygun bir şekilde yapma, faizli bir sistemde kar olanaklarından fayda sağlama olarak sıralanabilir (Takan ve Boyacıoğlu, 2015: 13).

İslami bankalar bugün tam anlamıyla performans gösterememiş ve henüz yeterli destek ve ilgiyi görmediğinden sektörde kendine yer edinememiş durumdadır. Son dönemde kamunun da sektöre atılımı ile birlikte bu algı yıkılmış olup pazar payları artmaya devam etmektedir. Bugün tüm ekonomik yapı kapitalist sistem üzerine kurulu olduğundan faiz anlayışı ile iş yapan tüm bankalar içine oturtuldukları sistemin özüne sahip çıkmaktadır. Ancak İslami bankalar bu anlayışı reddettiğinden kendine girecek

başka bir kalıp bulamamış ve kapitalist sistem içerisinde kendi yapısına uygun bir sistem arayışında faaliyet göstermektedir (Güneşlik, 2018: 63).

İslami bankaların toplam paylar arasında düşük olmasının sebebi diğer bankaların sayı olarak fazla olması ve ürün anlamında daha geniş olmaları daha az hassas olmalarına bağlayabiliriz. En basitinden İslami bankaların nakit fon kullandırmaması örnek olarak verilebilir. Şu anda kişiler nakit ihtiyacı olduğunda sadece faizli bankalar başvurabilmektedir. Bu tür örneklerden dolayı İslami bankalar tercih sebebi olmayabiliyor. Fakat 2018 yılına ve sunulan ürünlere bakıldığında İslami bankalar, diğer bankalarla ürün anlamında yarışır seviyeye gelmiş ve çoğu bankayı da geçtiği görülmektedir (Özen, 2019: 25-26).

İslami bankalarda geleneksel bankalarla aynı piyasa şartlarında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yüzden geleneksel bankalar tarafından yapılan birçok işlem İslami bankaları tarafından da yapılmaktadır (Takur, 2019: 5-6). Hem İslami bankaları hem de geleneksel bankalar devlet karşısında aynı derecede sorumlu ve bağımlı pozisyonda bulunmaktadır. Bunun nedeni ise kuruluş ve faaliyetler için özel izin, her türlü denetim, mali duruma ve yönetime müdahale gibi durumlarda benzer kurallara tabilerdir. Her iki banka da mudileri karşısında bir güven kurumu olmasından dolayı yaptıkları işlemin şeffaflığı önemlidir. Her iki banka mali ve idari yapısı ile müşterilerle olan diyalogları birbirine benzemektedir. Ayrıca her iki kurumun denetlenmesi ve işlemlerini muhasebeleştirme yöntemleri de benzemektedir. Bunun en temel sebebi her iki kurumda 5411 sayılı bankacılık kanununa tabii olmalarından kaynaklıdır (Küçükkoçaoğlu, 2006:27)

İslami bankaları bu bankalara benzerlikleri yanında belirgin farkları da bulunmaktadır. En belirgin farklarından biri, bu bankaların bünyesinde bir fetva kurulu bulunması ve yapılan bankacılık işlemlerinin İslami kurullara uyup uymadığı bu fetva kurulu tarafından belirlenip daha sonrasında ilgili bankacılık işleminin yapılabilmesine imkân tanımaktadır (Takur, 2019: 5-6).

2.2.5.Sermaye Yapısına Göre Bankalar

Bankaların hisse paylarının gerçek kişi veya tüzel kuruluşlara, kamu sermayeli veya özel sermayeli kuruluşlara ait olmaları yönünden bir ayırım yapılmak istendiğinde, mülkiyet yapısı açısından bir sınıflandırma yapılır. Mülkiyet yapısı

açısından bankalar; Kamu Sermayeli Bankalar, Özel Sermayeli Bankalar ve Yabancı Sermayeli Bankalar olarak üçe ayrılır (Arıçelik, 2010: 54).

Kamu Sermayeli Bankalar: Sermayelerinin tamamı ya da çoğunluğu kamuya veya kamu adına hazineye ve diğer kamu tüzel kişilerine ait olan bankalardır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 59).

Devletin doğrudan veya dolaylı olarak öz sermayenin çoğunluğuna sahip olduğu bankalar bu kategoriye girer. Mevduat bankalarından biri de T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası, T. Vakıflar Bankası, Kalkınma ve Yatırım Bankaları İller Bankası, Türk Eximbank ve Türkiye Gelişim Bankası A.Ş. Denetimler bu grupta yapılmıştır (Arıçelik, 2010: 54).

Sermayesinin tamamı kamuya ait olan bir banka. Bu bankalar, ekonomik faaliyetlerde bulunmak ve özel kişi ve kurumlar için kârlı olan alanlarda iş yapmak üzere devlet tarafından kurulur. Tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen bazı yabancı bankalar ve özel bankalar kamulaştırılarak kamu bankası statüsüne alınmıştır. T.C Ziraat Bankası, İller Bankası, Vakıflar Bankası, Halk Bankası kamu bankalarına örnektir. (Kaya, 2017).

Kamu sermayeli bankaların öz sermayesinin tamamı ya da önemli bir kısmı devlete aittir. Devlet elindeki kaynağı bankalara farklı şekillerde sermaye olarak transfer edebilir. Sermayenin sahipliği açısından bazı ülkelerde hazine müsteşarlığı bazı ülkelerde ise maliye bakanlıkları görevlendirilmiştir. Ülkemiz özelinde incelendiğinde kamu sermayeli bankaların hazine müsteşarlığına ait olduğu görülmektedir (Demiroğlu, 2019: 9).

Kamu sermayeli bankalar, sermayelerinin tamamı kamuya veya hazineye ait olan ve kamu tarafından kurulmuş olan bankalar olarak nitelendirilmektedir. Devlet tarafından kurulmuş olan bu bankalar, özel kişi ve kurumlar tarafından kârlı görülmeyen faaliyetlere ve kamu tarafından gerçekleştirilmesi gereken ekonomik faaliyetlere yoğunlaşmıştır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 59).

Özel Sermaye Bankaları: Bu bankaların sermaye payları, kamu kurum ve kuruluşları dışındaki tüzel/tüzel kişilere aittir. Mevduat bankalarından Akbank TAŞ., Alternatif Bank A.Ş., Anadolubank A.Ş., Şekerbank TAŞ., Tekstil Bankası A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Turkish Garanti Bank A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Kalkınma ve Yatırım Bankası GSD

Yatırım Bankası A.Ş., Aktif Yatırım Bankası A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş. İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. bu grupta yer almıştır (Arıçelik, 2010: 54). Bu bankaların sermayesi tamamen özel kişi ve kuruluşlardan oluşmakta olup, kamu kesimi payı bulunmamaktadır. Özel bankalar ağırlıklı olarak mevduat bankaları ve yatırım bankaları şeklinde kurulur. İş Bankası, Garanti Bankası, Akbank özel banka örnekleridir (Afşar ve Afşar, 2010).

Bankanın öz sermayesi içerisinde kamu payı olmaması durumunda, bankalar özel sermayeli banka olarak tanımlanmaktadır. Burada temel kırım öz sermayenin niteliği ile ilgilidir. Bir başka deyişle, sermayenin sahibi önemlidir. Özel sermayeli bankalar mevduat bankaları ve yatırım kalkınma bankaları olarak ikiye ayrılmaktadır (Demiroğlu, 2019: 10).

Özel bankalar: sermayelerinin büyük payının doğrudan veya dolaylı olarak özel kişi veya kurumlara ait olduğu bankalardır. Bu tür bankalar genelde ticari, mevduat veya yatırım bankası olarak faaliyet göstermektedirler. Özel bir amaçtan çok sermayeyi tabana yayma bu sayede gelir elde etme amacı taşıyan bankalardır (Öztürk ve Güven, 2019: 9).

Öz sermayenin niteliği milli olamaması durumunda yabancı sermayeli banka olarak tasnif edilmektedir (Demiroğlu, 2019: 11).

Özel sermayeli bankalar sermayesi özel kişi ve kuruluşların olduğu bankalar oluşturmaktadır ve genellikle mevduat veya yatırım bankası olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özel sermayeli bankalar genellikle liberal ekonomilerin bankacılık sisteminde diğer bankalara göre yüksek oranda görülmektedir (Aydın, 2006: 56).

Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank of China Turkey A.Ş, Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., MUFG Bank Turkey A.Ş., Odea Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Rabobank A.Ş., Turkland Bank A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Turkland Bank A.Ş; Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli bankalar Bank Mellat, Habib Bank Limited, Intesa Sanpaolo S.p.A., JPMorgan Chase Bank N.A., Société Générale (SA), olarak sıralanır (TBB, 2021).

Yabancı uyruklu kişi ve kuruluşların sermaye mülkiyetinde bulunan bankalar yabancı sermayeli bankalar olarak adlandırılmaktadır. Yabancı bankalar doğrudan yabancı sermaye ile ilgili ülkede kurulabilirken, merkezleri başka bir ülkede iken esas işletmelerinin dışında bir şube olarak ta kurulabilmektedir. Yabancı bankaların kurulabilmesi için ilgili ülkeden özel izin alınması gerekmektedir (Aydın, 2006: 56).

Yabancı Bankalar: Sermayesinin tamamı, yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır. Bu bankaların yönetim ve kuruluş merkezleri genelde Türkiye sınırları dışında bulunmaktadır (Kaya, 2017: 74).

Halihazırda faaliyette bulunan yabancı banka sayısı özel sermayeli banka sayısından fazla olmasına rağmen, yabancı bankalar aktif büyüklüğü açısından özel bankaların gerisinde kalmaktadır. Yabancı bankaların toplam aktif içindeki payı 2005'ten 2015'e önemli ölçüde arttı. 2005'te %5,2, 2006'da %12,2, 2014'te %15,4 ve 2015'te %26,9 olmuştur (Aslan, 2004: 172).

2.3. Bankacılığın Temel Fonksiyonları

Bankalar fon arz edenler ile fon talebinde bulunanları bir araya getirirken; mevcut fonları bir araya getirmek suretiyle kazançları arttırarak tasarrufu teşvik etmekte ve toplanan bu büyük fonları yatırımlara kanalize ederek yatırım kararlarının daha kolay alınması sağlamaktadır. İhtiyaç sahipleri ile ihtiyaç fazlaları arasındaki köprü vazifesini yerine getirmeleri, bankaların en önemli faydalarındandır (Sevilengül, 2001). Bankacılığın fonksiyonları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

2.3.1. Finansal Aracılık Hizmeti

Bankalar parasal finansal aracı kuruluşlardır ve ihraç etmiş oldukları dolaylı finansal araçlar ile ödemelerde kabul görerek paranın fonksiyonlarını kısmen veya tamamen yerine getirebilmektedirler. Banka dışı finansal araçların ihraç ettikleri finansal araçların ödemelerde yaygın olarak kullanılmamasından dolayı tıpkı bankalar gibi dolaylı fon aktarımına aracılık etmelerine rağmen, paranın fonksiyonlarını yerine getirmemektedirler. Söz konusu bu durum da finansal sistemde bankaların, banka dışı aracı kurumlar karşısında ki avantajını ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2009: 472).

Bankalar, vermiş oldukları kredilerin işletmelerin ekonomik geleceği ile ilgili incelemeleri yaparak para ihtiyaçlarını giderme, ödeme işlemlerine ve yatırımlarına katkı sağlayarak reel ekonomiye katkı sağlamaktadırlar. Bu bağlamda bankalar halkın servetinin yönetiminde kilit rol oynamasının yanı sıra ekonomideki para hacminin

belirlenmesinde de etkin bir rol üstlenmektedir. Bankalar yatırım amaçlı paraya ihtiyaç duyan kişi veya kuruluşlara ellerinde atıl para bulduran birikim sahiplerinin paralarını ulaştırarak piyasaların işlemlerini sağlamaktadır. Bunu gerçekleştirerek paranın dengeli dağılımına aracılık etmekle beraber kıt kaynakların verimli bir şekilde kullanımını da yardımcı olmaktadır. Kaynak dağılımını gerçekleştiren bu hizmet ülke ekonomisinin tıkanmadan işlemlerini sağlamaktadır (Ertem, 2013: 22).

Bankalar, fon fazlası veren kişi, kuruluş ve işletmeler ile fon ihtiyacı olan veya fon eksikliği olan kişi, kuruluş ve işletmeler arasında aracılık yaparlar (Akgüç, 2007:2). Bankalar, bünyelerinde fon fazlası bulunan birey ve kurumlar ile fon açığı olan birey ve kurumlar arasında aracılık görevini yerine getirmektedirler (Gürtuna, 2005: 5).

Bankalar temel işlevlerini oluşturan mevduat toplama ve kredi verme faaliyetlerinin yanı sıra birçok hizmeti geliştiren ve bunları müşterilerine sunan finans kuruluşlarıdır. Bankalar geliştirmiş oldukları bu hizmetler karşılığında masraf ve komisyon gelirleri elde ederek kazanç sağlamaktadır (Metehan, 2004: 63-89).

2.3.2. İşlem Maliyetlerini Azaltma

Bankalar, kredi almak isteyenlerle, ödünç vermek isteyenleri kendi aralarında çözümü daha zor olan maliyetleri azaltabilme fonksiyonuna sahiptirler. Bu işlem maliyetlerini dört başlık altında toplayabiliriz (Gürkan Yay, 2012: 337):

- Araştırma Maliyetleri: Kredi almak isteyenler ile borç almak isteyen kişiler, birbirleri hakkında bilgi almak, pazarlık yapmak, kredi işlemini sonuçlandırmak için inceleme yapmak ihtiyacı duymaktadırlar
- Tahkik Etme Maliyeti: Borç verenin, krediyi alan tarafın teklifini değerlendirme ihtiyacı doğar.
- İzleme Maliyeti: Firmanın faaliyetlerinin izlenmesini ifade etmektedir.
- Uygulama Maliyeti: Kredi kullanılması sürecinde ortaya çıkan operasyonel giderlere ve vergi vb. maliyetlere katlanması gerekmektedir.

2.3.3. Vade ve Miktar Ayarlaması Yapma

Bankalar fon açığı olanlar ile fon fazlası olanları buluşturmaktadır. Genellikle tasarruf sahipleri kısa süreli ve küçük miktarda fon sunarken, fon açığı olanların talepleri daha uzun süreli ve büyük miktarlarda olmaktadır. Bankalar, farklı vade ve tutarlarda sunulan bu kaynakları toplayarak, farklı tutar ve vadelerde fon talep edenlere

sunarak vade ve miktar ayarlaması yapmaktadır. Bankalar bu işlem ile küçük miktar ve kısa süreli tasarrufları, daha uzun süreli yatırım finansmanlarında kullanılacak kaynaklara dönüştürmektedir (Aydın, 2012: 17).

2.3.4. Likidite Sağlayarak Para Politikasının Etkinliğinin Arttırılması

Bankalar toplamış oldukları fonları etkin, verimli, kârlı sahalara, toplumsal ve kültürel bakımdan öncelikli olan sektörlerle aktarmakla, ekonomideki kaynak kullanımını etkilemektedir. Kaynak kullanımını iyileştirerek ekonomik gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Bankalar, fon fazlası olanlardan mevduatları toplayıp kredi olarak dağıtırken, kredi vereceklerini özenli seçerek de kaynakların etkin kullanımında aracılık görevini üstlenirler (Özata, 2010: 12).

Para ve maliye politikalarını en verimli şekilde kullanmak, ekonomilerde hedeflenen amaçlara ulaşmak için oldukça önem arz etmektedir. Para politikasının amacı; ekonomideki para miktarını optimal belirlemek, ekonomik düzeni ve istikrarı sağlamak ve yüksek istihdam oluşturmaktır. Bu amaçlara ulaşabilmek için kullanılan başlıca para politikası araçları ise “mevduat zorunlu karşılık oranı, dispoñibilite oran ve kompozisyonu, reeskont oranı, faiz oranı, açık piyasa işlemleri, bankaları ikna yolu, asgari ödeme oranı, ithalat teminat oranı ve/veya süresi, selektif kredi kontrolü, zorunlu döviz devir oranı”dır (Keyder, 2002: 49).

Tasarruf sağlanması ve bunların ihtiyaç sahiplerine yönlendirilmesi ekonomiye likidite sağlayacaktır. Bu işlemlerin Merkez Bankası ve diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlar/kurullar gözetiminde ve bu otoritelerin yönlendirmeleri/direktifleri ile yapılması nedeniyle de bankalar makro düzeyde para politikasının etkinliğinin sağlanması yolunda faaliyet göstermiş olurlar (Demiroğlu, 2019: 14).

İktisat biliminin var oluş sebeplerinden olan kaynakların kıt olması, ekonominin işleyiş aşamasında mevcut kaynakların etkin dağılımını ve kullanımını gerektirmektedir. Bankalar tasarruf sahiplerinden toplanan fonları ülke ekonomisine katkı sağlayacak alanlara ileterek kaynakların yeniden tahsiline aracılık etmektedir. Ayrıca finansal sistemdeki atıl fonları ekonomiye kazandırarak mevduat ve kredi sahipleri açısından maksimum getiri sağlamaktadır. Bir ülkenin finansal sisteminde atıl bir şekilde yer alan fonlar ekonominin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bankalar fonların arz edenlerden talep edenlere doğru akışında aracılık görevini

üstlenirken aynı zamanda atıl şekilde ki fonlara akıcılıkta kazandırmaktadır. Söz konusu bu işlev ile bankalar, makro düzeyde etkinlik sağlanmasına katkıda bulunmaktadırlar. Toplamış oldukları kredileri kullandırırken fon talep edenler arasında seçici davranan bankalar, kaynakların etkin kullanılmasını sağlamaktadır (Afşar, 2010: 125).

Bankalar ya doğrudan ya da dolaylı olarak sermaye piyasası araçlarının satışında ihraççı ve yatırımcı arasında; hem de daha önce ihracı yapılmış olan sermaye piyasası araçlarının da ikincil piyasadaki satışlarına aracılık işlemini gerçekleştirmektedir. Bu sayede sermaye piyasası araçlarının ulusal ve uluslararası platformda çok geniş bir yatırımcı kitlesi ile buluşmasını sağlayarak sermaye piyasasının etkinliğine ve derinleşmesine katkı sağlamaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 48).

2.3.5. Güvenlik ve Güvenilirlik Hizmetleri Sunmak ve Kaydi Para Yaratmak

Bankaların sunduğu güvenlik ve güvenilirlik işlemleri iki kısımda değerlendirilebilir. Birincisi bankaya gelen mevduatın kaynağının güvenilirliği ve gelen mevduatın krediye dönüşüm sürecinde kredi taleplerinin belirli kurallar altında değerlendirilmesi fonların yönlendirildiği kaynakların güvenliğini sağlar. Böylece kaynakların rasyonel bir şekilde kullanılmasına hizmet edilir. İkincisi ise bankaların sunmuş oldukları kartlı ödeme sistemleri (Kredi Kartı, Banka Kartı, POS, ATM vb.) ile ticaretin hızlı, güvenli ve kayıtlı bir şekilde yapılmasını sağlarlar (Demiroğlu, 2019: 14).

Kişiler ve kurumlar para tutmanın alternatif maliyeti ve riski nedeniyle çok fazla nakit para tutmak istemedikleri için paralarını bankalardaki mevduat hesaplarında tutmayı tercih etmektedirler. Paralarını bankalardaki hesaplarında değerlendirmeyi tercih eden bu kişi ve kurumlar, günümüz teknolojisine bağlı ödeme sistemlerindeki gelişmeler sayesinde, ödemelerini fiili paraya gerek kalmaksızın kredi kartı, çek veya hesaptan hesaba para aktarımı gibi alternatif yollar ile yapmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen ödeme şekilleri ekonomide paraya benzer ödeme işlevi sağlamaktadır. Dolayısıyla paraya gerek kalmadan bankadaki paraya karşılık olarak kullanılabilen bu ödeme şekillerinde kullanılan paraya kaydi para adı verilmektedir (Yazıcı, 2013: 42).

Bankalar topladıkları mevduatın hepsini kredi olarak vermez. Yasal karşılık oranı ayırdıktan sonra kalanı kredi verebilir. Yasal karşılık oranlarını Merkez Bankası

belirler ekonominin mevcut veya gelecekteki gelişmelere göz önüne alınarak değiştirilebilir. Bankaların yarattığı kaydi para hesaplanırken, yasal karşılık oranlarını çıkarmak gerekir. Yasal karşılık kesilmesinin en temel sebebi kriz durumlarında mevduat sahiplerinin paralarının geri ödenmesini sağlanmasıdır (Öztürk ve Güven, 2019: 13).

2.3.6. Yurtiçi ve Yurt Dışı Ticareti Geliştirmek

Bankalar uluslararası piyasalarda en büyük sorun olan ödemelerin güvenirliliği sorununu ortadan kaldırmakta, ticaretin sorunsuz yürütülebilmesi adına akreditif, prefinansman, forfaiting gibi işlemler ile müşterilerine destek sağlamaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 47).

Bankalar bankacılığın temel fonksiyonlarının başında gelen fon fazlalarını kredi olarak firmalara sunarak iç ticaretin gelişimine katkıda buldukları gibi dış ticaretin gelişimine de katkıda bulunurlar. Bankaların dış ticaret ile ilgili kullandığı ürün ve hizmetlerin bazıları şunlardır: ihracat kredisi, ithalat kredisi, akreditifler, yurtdışı transferler, garantiler vb (Demiroğlu, 2019: 14).

Bankalar uyguladığı metot ve sağladığı güven ile bankacılık sistemi uluslararası ticaretin gelişmesine, ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Tasarrufları toplama, topladığı kaynakları krediye dönüştürme, kaydi para yaratma, kaynaklara akıcılık imkanı sağlama, dış ticareti fonlama gibi çok önemli görevleri olan bankalar, ekonomide istikrarı, kaynak kullanımında verimliliği, gelir dağılımını da etkileyerek uluslar arası ticaretin gelişmesine ciddi katkı sağlamaktadır (Akgüç, 2007: 4).

Ülke ekonomisinin gelişmesi yatırımla doğru orantılıdır. Ancak bu yatırımların gerçekleştirilebilmesi için kaynakların yatırım finansmanı yoluyla sağlanması gerekmektedir. Kaynak sağlamak için dış borç almamak için ülke genelinde tasarruf yaratarak döviz gelirlerini artırmak gerekmektedir. Bankacılık sektöründe dış ticaret finansmanında ithalat ve ihracatı teşvik etmek için akreditif, forfaiting, banka garantisi, faktoring, sertifika değişimi, alıcı firma ön finansmanı ve nakit ödemeler kullanılmaktadır. İhracat arttıkça, üretim için ithal edilen hammaddeler daha kolay bulunabilir olacak ve ihracat sektörü toparlandıkça ülkeye giren döviz miktarı artacaktır. Dolayısıyla ekonomik verimliliğin artırılmasına ve finansmana yönelik yatırım kaynakları da bankalar aracılığıyla sağlanacaktır (Gürtuna, 2005: 5).

2.4. Bankacılık Faaliyetleri

Türkiye’de bankaların faaliyetleri 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda açıklanmıştır. 1 Kasım 2005 tarihinde 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazetede diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla bankaların gerçekleştirdikleri faaliyetler şunlardır (Md.4):

- a) “Mevduat kabulü.
- b) Katılım fonu kabulü.
- c) Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri.
- d) Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
- e) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
- f) Saklama hizmetleri.
- g) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
- h) Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı, kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
- i) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.
- j) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- k) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- l) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- m) Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.

- n) Yatırım danışmanlığı işlemleri.
- o) Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- p) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- q) Faktöring ve forfaiting işlemleri.
- r) Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
- s) Finansal kiralama işlemleri.
- t) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
- u) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler.” (Demiroğlu, 2019: 14-16)

Bankacılık kanununun 4. maddesinde, diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak koşuluyla bankaların faaliyet konuları şu şekilde yer almaktadır:

1. “Mevduat kabulü
2. Katılım fonu kabulü,
3. Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri,
4. Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
5. Saklama hizmetleri,
6. Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
7. Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
8. Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon

sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,

9. Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
10. Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
11. Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
12. Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
13. Yatırım danışmanlığı işlemleri
14. Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
15. Hazine müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
16. Faktoring ve forfating işlemleri,
17. Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
18. Finansal kiralama işlemleri,
19. Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
20. Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler”

Yine bankacılık kanunu madde 4’te mevduat bankalarının, birinci fıkranın 2.ve 18., katılım bankalarının 1., kalkınma ve yatırım bankalarının 1.ve 2. bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremeyecekleri yer almaktadır.

Bankaların ekonomik işlevlerinin bir sonucu olarak, piyasada ödünç veilebilir fon arz ve talebi artmakla birlikte, finansal piyasanın hacmi genişlemekte, ayrıca milli gelir ve istihdam da artmaktadır. Bu işlevlerle birlikte bankaların makroekonomik işlevlerinden biri de, mali sisteme dahil edilen fonların ekonomik kalkınmayı sağlayacak alanlara aktarılmasıdır. Tüm bunlarla birlikte gelişmiş bir bankacılık sistemi, etkin bir para politikasının uygulanmasına, ülkenin dış ekonomik ilişkilerinin

gelişmesine ve dünya ile bütünleşmesine de katkı sağlamaktadır (Arslan, 2008: 89; Kırkiç, 2018: 23)

Bankacılık faaliyetleri mevduat hizmetleri, kredi hizmetleri ve hizmet bankacılığı olarak üç aşamada incelenmektedir.

- **Mevduat Hizmetleri :** 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. maddesine göre Mevduat “yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı” ifade etmektedir.
- **Kredi Hizmetleri:** 5411 sayılı Bankalar kanununun 48. Maddesine göre kredi; “Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya Kurulca belirlenecek diğer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.
- **Hizmet Bankacılığı:** Temel fonksiyonları fon arz ve fon talebini buluşturmak olan bankalar, teknolojideki hızlı değişim ile birlikte küreselleşme, finansal liberalizasyon, deregülasyon süreçleri ve finansal aracılık sektöründe artan rekabet altında ilerleyebilmek ve işletmelerin temel amaçlarından biri olan kar elde edebilmek için alternatif hizmet alanları yaratmak zorunda kalmışlardır (Buyuran, 2020: 26-27).

2.5. Bankacılıkta Gelir Çeşitleri

Çalışmaya dâhil edilen 21 mevduat bankasının gelir kaynaklarında çeşitliliğin olup olmadığını gösterebilmek için banka gelir kaynakları faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir.

2.5.1.Faiz Gelirleri

Bankaların finansal sistemdeki yeri ve kendi işleyişleri gereği başlıca temel ürünleri kredilerden oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da bankaların gelir kaynakları arasında en temel faaliyet gelirlerini de kredilerden sağlamış oldukları faiz gelirleri oluşturmaktadır.

Bankalar, YP kaynaklarından faiz gelir elde etmek isterler. Bankaların YP kaynaklarında kur farkından dolayı elde ettikleri gelirlerin faiz gelirlerine, giderlerin ise faiz giderlerine eklenmesinin performans analizlerinin doğruluğu bakımından önem arz etmektedir. Banka YP üzerinden borçlanarak bunu TP olarak plase ettiğinde, bu işlemde elde etmiş olduğu kazanç sadece faiz geliri olmamakla beraber aynı zamanda bankanın lehine kur farkı olmaktadır. Döviz endeksli kredilerde de benzer şekilde sıkıntı söz konusudur (Akgüç, 2012: 62).

Faiz gelirleri, bankaların temel faaliyet alanlarından başta krediler olmak üzere zorunlu karşılıklardan, para piyasası işlemlerinden, iskonto iştirah senetlerinden, bankalardan ve diğer menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerdir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 83).

2.5.2.Faiz Dışı Gelirler

Faiz dışı giderleri genellikle yedi alt kalemde gruplandırmak mümkündür. Söz konusu bu alt kalemler personel giderleri, sermaye piyasası işlem zararları, verilen ücret ve komisyonlar, kambiyo kâr-zararları, karşılık giderleri, amortisman giderleri, diğer işletme giderlerinden oluşmaktadır (Yıldırım, 2014: 19).

Verilen ücret ve komisyonlar: Bankalar genellikle yurt içindeki ve yurt dışındaki muhabir bankalardan çek, senet, bilgilendirme, portföy yönetimi, kefalet ve garantiler gibi almış oldukları hizmetler karşılığında komisyon ödemektedir. Verilen bu ücret ve komisyonların netleştirilerek faaliyet gideri yerine net ücret ve komisyon adı altında farklı bir kalem gibi gösterilmesi hususunda düzenleme yapılmıştır. Ayrıca bankanın finansal kuruluşlardan ve diğer ortaklıklardan sağladığı fonlar ile finansal kiralama

borçları ve farklı faaliyetler sebebiyle ödemiş olduğu ücret ve komisyonlarda bu kalemlerde gösterilmektedir.

Sermaye piyasası işlem zararları: Bankaların portföylerindeki menkul kıymetlerin satışında meydana gelen zararlardan oluşmaktadır.

Kambiyo zararları: İhtiyaç duyulan dövizler için mevcut dövizlerin dönüştürülmesi esnasında meydana gelen aleyhteki farklar yani arbitraj zararları, döviz ve kıymetli maden alış satış kurları arasında olumsuz farklardan oluşmaktadır.

Türev finansal işlemlerden zarar: Bankaların türev finansal araçların kullanım amaçlarından birisi olan riskten korunma amacıyla bu finansal araçların alım ve satımından kaynaklanan zarar bu kalem altında kar zarar tablosunda gösterilmektedir.

Personel giderleri: Faiz dışı gider kalemleri içerisinde en fazla payı bankaların hizmet işletmeleri olmaları sebebiyle personel giderleri oluşturmaktadır. Teknolojinin sürekli gelişim içerisinde olması ve doğal olarak da bunun bankacılık sektörünü de etkiliyor olması yeni finans tekniklerinin geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bankaların daha çok bilgi ve değerlendirme gerektiren ürünleri hizmete sunmaları çalışanların sayısını ve niteliğini artırmıştır (Atik, 2013: 176). Bu bağlamda personel giderleri bankaların personellerine faaliyetlerini devam ettirmek için bizzat kendisi tarafından veya diğer kurumlara personel adına yaptığı her türlü ödemedenden oluşmaktadır.

Karşılık ve değer düşüklüğü gideri: Bu kalemdaki giderler ağırlıklı olarak kıdem tazminatı karşılığı, vergi karşılığı, diğer karşılık ve değer düşüklüğü karşılıklarından oluşmaktadır.

Amortisman gideri: Bankanın varlıkları arasındaki menkul ve gayrimenkuller, raporlama döneminde kuruluş ve örgütlenme giderleri ve özel maliyet bedelleri gibi giderlerin itfa edildikten sonra ayrılan amortisman tutarlarıdır.

Diğer işletme giderleri ve olağanüstü giderler: Bakım ve onarım giderleri, reklam ve ilan giderleri, aktiflerin satışından doğan zararlar ve bankanın geleneksel faaliyet alanı dışında kalan işlemler sebebiyle ortaya çıkan, bankanın cari karını etkileyen ancak süreklilik arz etmeyen gider kalemidir.

Bankaların faiz dışı gelir kaynakları gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler sonucunda elde etmiş oldukları ücret ve komisyon gelirlerinden oluşmaktadır. Kredi

işlemleri, sermaye piyasası işlemleri, finansal varlık alım-satımı ve bilanço dışı gayrinakti kredileri bankaların gerçekleştirmiş oldukları bu faaliyetler arasındadır. Bankaların gelir tablosunda faiz dışı gelir kalemleri ücret ve komisyon gelirleri, ticari kar, temettü gelirleri ve diğer faiz dışı gelirler olmak üzere dört ana başlıkta yer almaktadır (Kayran, 2020: 53).

Özellikle ticari bankalar mevduat toplama ve bunları kredi olarak dağıtımının yanı sıra müşterilere bankaya kazanç gerektirecek birtakım hizmetleri sunmaya başlamışlardır. Bankaların sundukları temel hizmetler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kaya, 2017: 33-41):

- Saklama hizmetleri (Kasa)
- Ödeme ve tahsilat hizmetleri (Çek, senet işlemleri)
- Kredi kartları
- Havale/ virman
- Elektronik fon transferi
- Senet işlemleri
- Elektrik su doğalgaz telefon faturaları tahsilatı
- Gelir vergisi Kurumlar Vergisi katma değer vergisi damga vergisi taşıt vergisi çöp vergisi ve benzeri belgelerin tahsilatı
- Okul dernek ve benzeri kuruluşları ödenmesi gereken aidatların tahsilatı
- Sosyal güvenlik kurumlarına ait sigorta primi ödemeleri
- Trafik cezaları idari para cezaları ve benzeri ödemeler ve
- Anlaşmalara bağlı olarak kurumlara ait maaş ödemeleri
- Döviz alım satım ve arbitraj hizmetleri
- Sigorta hizmetleri
- Elektronik bankacılık hizmetleri (ATM-BTM, Telefon bankacılığı internet bankacılığı cep bankacılığı)
- Yatırım işlemleri (Repo, yatırım fonu, hazine bonosu, devlet tahvili, uluslararası tahvil, hisse senedi alım satımı)

- Türev ürünler ve kıymetli maden altın alımı

2.6. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın kökeni tarihsel olarak çok eski zamanlara dayanmaktadır (Aydemir, 2004). Gelişmekte olan ekonomilerde bankacılık sektörü, finansal sistem içerisinde en önemli bileşeni oluşturmaktadır. Türkiye’de finansal sistem göz önünde bulundurulduğunda, geçmişte de günümüzde de bankaların en önemli paya sahip olduğu gözlemlenmektedir (Işıktan, 2019: 12).

Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan 1850’li yıllara kadar olan süreçte ekonomi üretimden ziyade savaflara dayandırılmıştı. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu’nda sanayi sınırlı alanda olmuş, ancak var olan sanayi sistemi geliştirilememiş ve ekonominin temeli kışın tarım, baharda sefere dayandırılmıştır. Bu şekilde oluşan ekonomik sisteme sosyal ve dini hayat eklendiğinde finansal sistem ve bankacılık kültürü oluşturulamamıştır (Demiroğlu, 2019: 42).

Osmanlı Devleti’nde bankacılığın doğuşunun sebebi batı ülkeleri ile tamamen farklıdır. Batı ülkelerinin gerçekleştirmiş olduğu Sanayi Devrimi’nden dolayı elde etmiş olduğu sömürü ve dış ticaret servetini sanayi sektörüne kredi olarak aktarmak amacı bankacılığın gelişimine sebep olurken; Osmanlı Devleti’nde hazinenin borç para ihtiyacını finanse etmek amacı bankaların kurulmasında başlıca etken olmuştur (Akgüç, 2007: 9).

Bankalar Cumhuriyetin ilanından önce ağırlıklı olarak yabancı sermayeli veya yabancı iştiraklerle kurulmuştur. Piyasada faaliyet gösteren bu bankaların amacı Türkiye’deki yerli şirketlerden ziyade daha çok yabancı şirketleri finanse etmek olmuştur. Osmanlı Devleti’nde günümüzde ki bankacılığa benzer yapıda ilk mevduat bankası, 1856’da İngilizler tarafından kurulan Osmanlı Bankası olmuştur. Osmanlı Bankasının kurulmasıyla birlikte varlığını uzun yıllar devam ettirecek olan “ borçlanma bankacılığı” özelliğinde ki yabancı bankalar dönemi başlamıştır (Yıldırım, 2014: 19).

Osmanlı Devletinin Batı ülkelerinin gerçekleştirmiş olduğu Sanayi Devrimi’ni gerçekleştirememesi ve uzun bir süre esnaf ve zanaatkârlara dayalı kapalı bir ekonomik sistem içerisinde kalması, bankacılığın gelişmemesinin nedenleri olarak gösterilmektedir (Parasız, 2005: 19).

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk banka, imparatorluk hazinesinin borç para ihtiyacını karşılamak amacı ile Galata bankerleri tarafından, 1847 yılında, 'İstanbul Bankası' olarak kurulmuştur (Afşar, 2006: 140). Bankalar Cumhuriyetin ilanından önce ağırlıklı olarak yabancı sermayeli veya yabancı iştiraklerle kurulmuştur. Piyasada faaliyet gösteren bu bankaların amacı Türkiye'deki yerli şirketlerden ziyade daha çok yabancı şirketleri finanse etmek olmuştur. Osmanlı Devleti'nde günümüzde ki bankacılığa benzer yapıda ilk mevduat bankası, 1856'da İngilizler tarafından kurulan Osmanlı Bankası olmuştur. Osmanlı Bankasının kurulmasıyla birlikte varlığını uzun yıllar devam ettirecek olan " borçlanma bankacılığı" özelliğinde ki yabancı bankalar dönemi başlamıştır (Yıldırım, 2014: 19). 1856-1875 döneminde, 11 yabancı sermayeli banka, devlete borç vererek faiz geliri sağlamak amacıyla kurulmuştur (Parasız, 2005: 109).

Cumhuriyet döneminde ise ilk faaliyete geçen İş Bankası Ağustos 1924'de kurulmuştur. Ardından Sanayi ve Maadin Bankası 1925 yılında kurulmuştur. Ülke ekonomisinde meydana gelen olaylar, bankacılık sektörünü önemli derecede etkilemiştir (Bakan, 2001). 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalım ve akabinde savaş hazırlıkları için yapılan harcamalar ülke ekonomilerini zora sokmuştur. 1930'lu yıllarda ise 5 devlet bankası kurulmuştur. Sümerbank (1933), İller Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1938) ve Halk Bankası kurulan 5 devlet bankasıdır. Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında Sanayi ve Kredi Bankasına dönüştürülmüş ve Bankanın fabrikaları Sanayi Ofisi'ne devredilmiştir.(Karluk, 2004: 384-385).

İsmet İnönü sayesinde her ne kadar savaşa girilmemiş olsa da ekonomik yapıdaki olumsuzlukların etkisi bu dönemde de görülmeye devam etmiş ve bankacılık sektörü sınırlı ölçüde varlık gösterebilmiştir.

1945-1950 yılları sonrası II. Dünya Savaş'ının bitmesi ve ekonomik politikadaki değişiklikler sayesinde ülke ekonomisinde yaşanan toparlanma, bankacılık sektörünün de canlanmasına katkı sağlamıştır. 1945-1960 dönemi özel bankaların kurulmasının hızlı bir gelişim sağlanmasından dolayı bankacılık sektörü bakımından ayırt edici bir özelliğe sahip olmuştur. Bu dönemde 3'ü özel kanunlarla kurulan ve 27'si bankalararası birleşmelerle oluşan 30 adet yeni banka kurulmuştur (Akgüç, 2012: 38-39).

1945'lerden 1960'lara kadar süren İkinci Dünya Savaşı etkisi Türk bankacılık tarihi açısından, Yapı ve Kredi Bankası, 1948 yılında Akbank ve T. Kredi Bankası, 1964 yılında T. Garanti Bankası olmak üzere özel bankaların kurulmaya başladığı bir dönem olarak görülebilmektedir (Uygun ve Dölek, 2017: 28).

1958 yılı itibariyle çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Yasası ile hükümet, kredi alanında bankaları tamamen serbest bırakma yoluna gitmiştir. Türkiye'de 1960'lı yıllar ile çok şubeli bankacılık önemli gelişmeler göstermiştir (Karluk, 2004: 384-385). Türkiye'de bankacılık sektörü 1980'lerden sonra özelleştirme ve serbestleşme ile gelişim göstermiş, 1999-2001 yılları arasında yaşanan krizle birlikte değişime uğramış, 2008 mali krizinden etkilenmiştir. Ancak bu etkilenme yüksek sermaye yeterlilik oranı, aktif kalitesi, başarılı risk yönetimi ve kamu otoritelerinin aldıkları önlemler ile diğer ülkelere göre kriz etkisi sınırlı kalmıştır (Buyuran, 2020: 28-29).

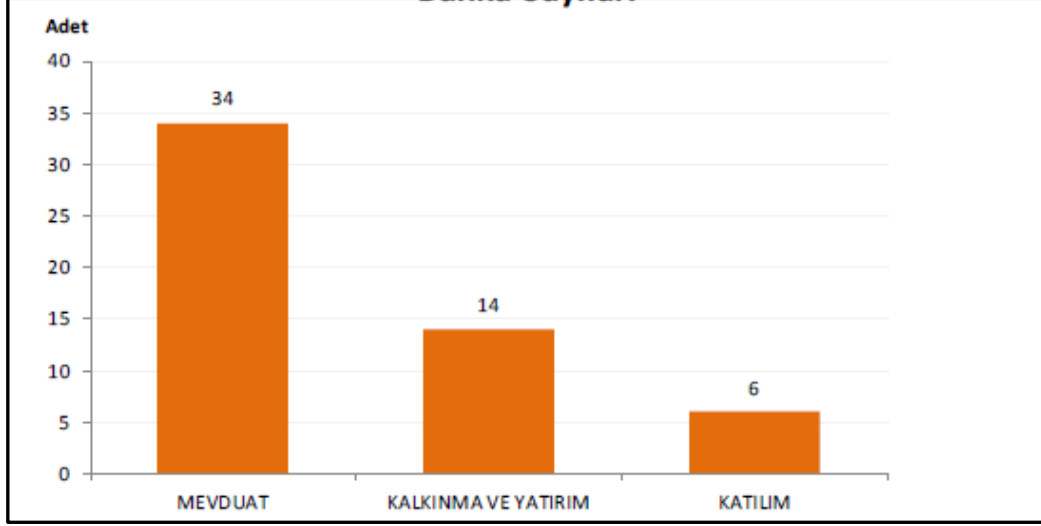
2000'li yılların başına gelindiğinde ise Türk Bankacılık sistemindeki kriz sürecinin devam ettiği görülmektedir. 2000 yılının son çeyreğinde Kasım ayındaki likidite ve Şubat'taki döviz krizinden kaynaklı olumsuzluklar yaşanmıştır. Söz konusu bu krizler 2001 yılında ekonomik faaliyetlerin hızla daralmasına neden olmuştur ve bu durumdan bankacılık sistemi doğrudan etkilenmiştir. Nitekim 2001 Şubat ayında Türkiye ekonomisinde siyasi gerginliğin de etkisiyle, cari işlemler açığındaki artışın iç talebe sınırlandırma getirilmemesi sebebi ile devam etmesi, yapısal düzenlemelerin yavaşlaması ve döviz kurunda oluşan baskıların artması sonucu bankacılık sisteminden başlayan kriz tüm kesimlere yayılmıştır (TBB, 2008: 20).

Tüm bu gelişmelere rağmen Türk finansal sistemi 2008 Küresel Krizinden önemli bir derecede etkilenmiştir. 2008'in sonu ile 2009'un başlangıcında bankalar açısından ayrı ayrı incelendiğinde; bilanço risklerinde hızlı bir artış, yurt dışı fon imkânlarında daralma, likidite gereksiniminde artış olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, bankaların özellikle döviz cinsi kaynak kayıplarının olduğu, yurt dışı fon imkânlarının daralmasına bağlı olarak pahalı hale gelmiş olduğu görülmüştür (TBB, 2009: 1-17).

Sonuç olarak Türk Bankacılık Sistemi, tüm olumsuz gelişmelere rağmen bankaların bilançolarının sağlam bir yapıya sahip olması, başarılı bir risk yönetiminin uygulanması sayesinde sonraki yıllarda başarılı bir şekilde ekonomik faaliyetlerini sürdürmüştür (TBB, 2010: 7).

2.7. Türk Bankacılık Sektörünün Mevcut Durumu

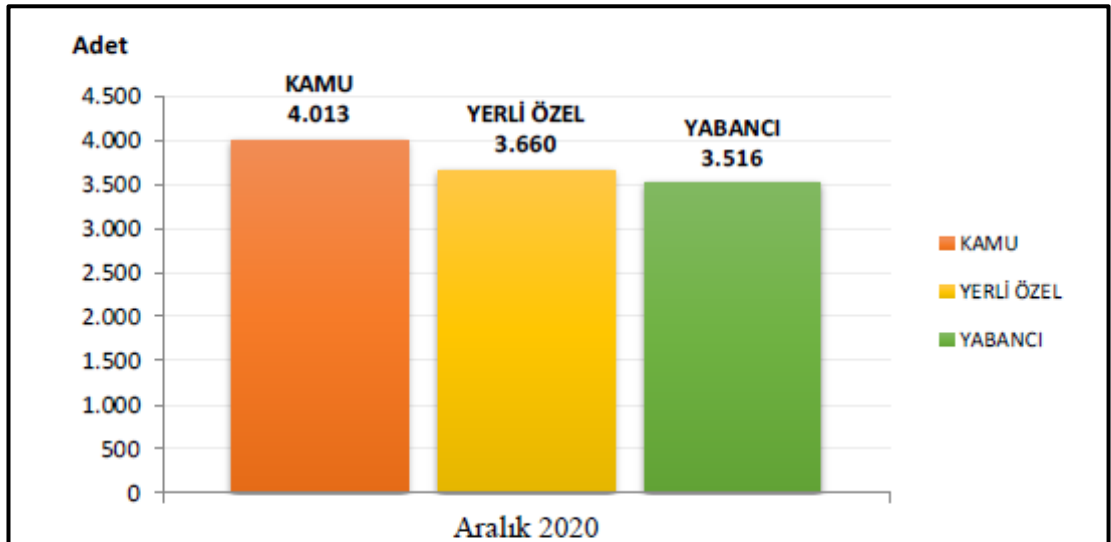
2020 yılı Aralık ayı itibariyle 34 mevduat bankası, 14 kalkınma ve yatırım bankası ve 6 katılım bankası olmak üzere toplamda 53 banka faaliyet göstermektedir. Burada en büyük payın mevduat bankalarında olduğu görülmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayıları

Kaynak: BBDK, 2020: 1

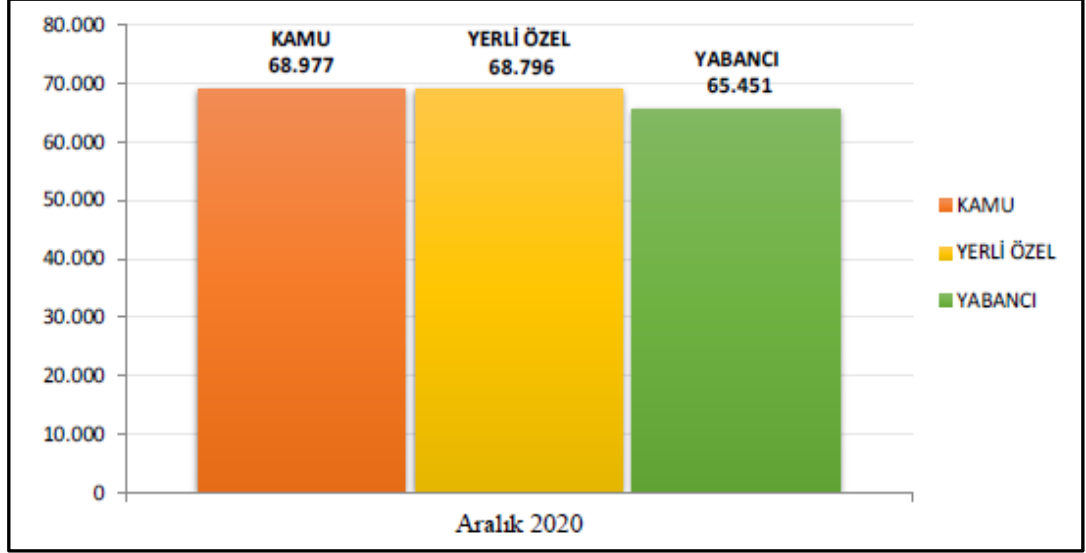
Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların şube sayıları incelendiğinde; 2020 yılı Aralık ayı itibariyle ülkemizde bankaların 11.189 şubesi yer almaktadır. Banka şubelerinin 4.013’ü kamu; 3.660’ı yerli özel ve 3.516’sı yabancı bankalara aittir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Türkiye’de faaliyet gösteren banka şube sayıları

Kaynak: BBDK, 2020: 1

2020 yılı Aralık ayı itibariyle Türkiye’de bankalarda çalışan personel sayısı 203.224’dür. 66.977 personel kamu bankalarında, 68.769 personel yerli özel bankalarda ve 65.451 personelin ise yabancı bankalarda çalışmaktadır (Şekil 2.3).

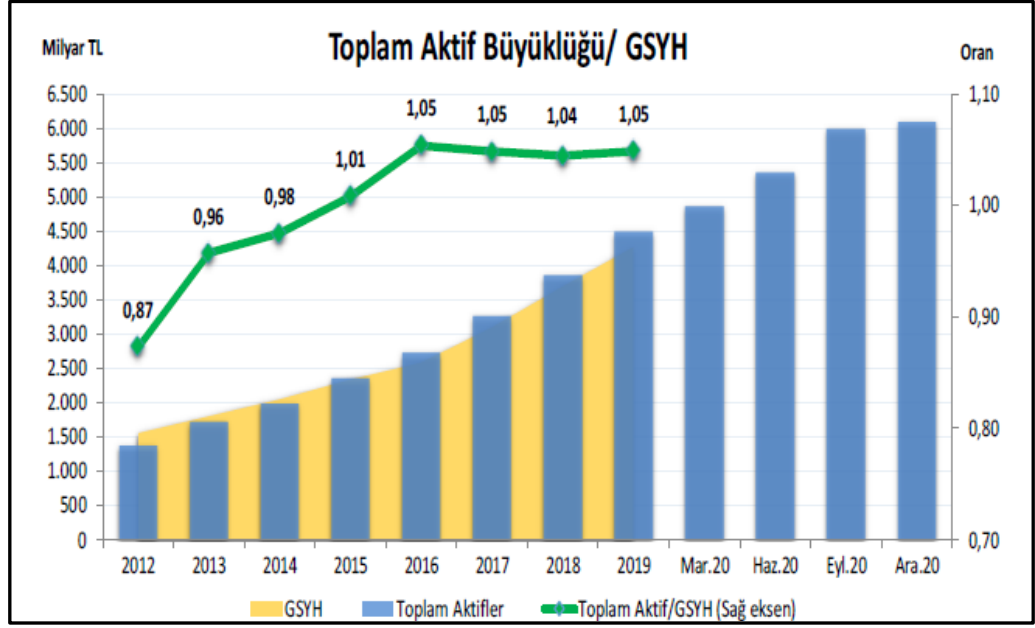

Şekil 2.3. Türkiye’de faaliyet gösteren banka personel sayıları

Kaynak: BBDK, 2020: 1

Ülkemizde bankacılık sektörü özellikle son yıllarda ekonomik alanda büyük bir gelişim çizgisine girmiştir. Bankaların faaliyet alanları genişlemiş, kredi ve kredi kartı gibi ürünlerin satışı artmış ve piyasada artan faiz ile birlikte tüketicilerin mevduatlarını bankalarda değerlendirme oranı da artmıştır. Bu bakımdan bankaların tüketicilerin lehine uygulamalar yapmaları önem taşımaktadır.

Aşağıdaki grafikte ülkemizde bankacılık sektörünün aktif büyüklüğüne ait veriler yer almaktadır (Şekil 2.4.).

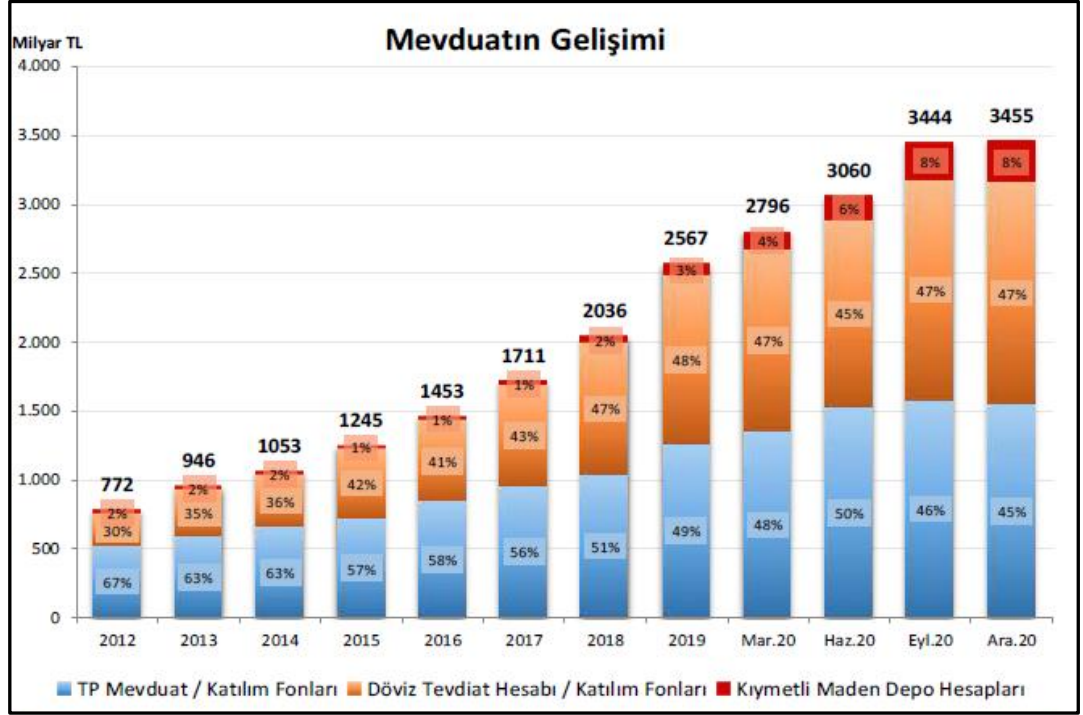

Şekil 2.4. Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü

Kaynak: BBDK, 2020: 3

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere, Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2019 yılsonu itibariyle 1,05 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2010 yılından itibaren bankacılık sektöründe artan oranda bir büyümenin gerçekleştiği de görülmektedir.

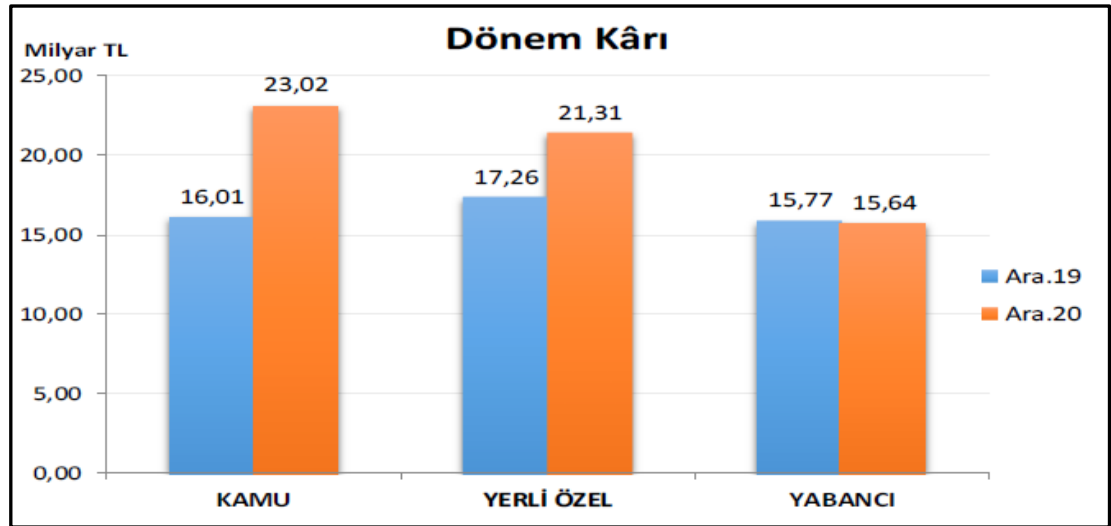
Türkiye'de bankalarda toplanan mevduatlar her yıl artış kaydetmektedir. 2020 yılı Aralık ayı itibariyle Türkiye'deki mevduatların 1.546 milyar TL'si (%45) mevduat katılım/ fonlarından, 1.619 milyar TL'si (%47) döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve 289 milyar TL'si (%8) kıymetli maden ve hesaplarından oluşmaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Türkiye’de mevduatların gelişimi (2012-2020).

Kaynak: BBDK, 2020: 18

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 2019-2020 yılları karlılık oranları Şekil 2.6’da verilmiştir.

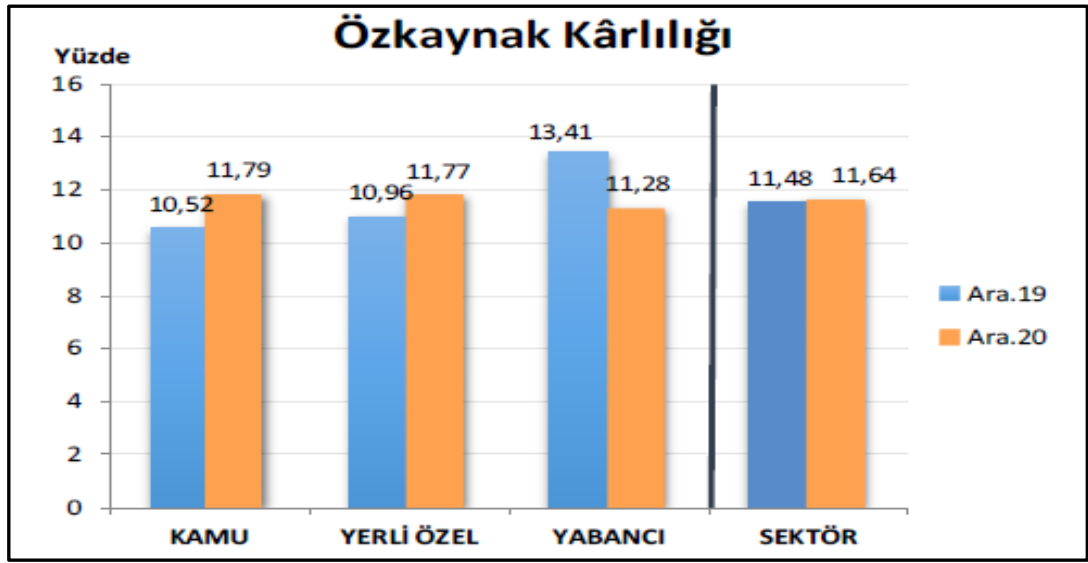

Şekil 2.6. Türkiye’de bankaların karlılık oranları (2019-2020)

Kaynak: BBDK, 2020: 8

2020 yılı Aralık ayı itibariyle 2019 yılının aynı dönemine göre kamu bankalarının dönem karlılık oranları 16,01’den 23,02’ye, yerli ve yerli özel banka gruplarında artış gösterirken yabancı banka gruplarında düşüş göstermiştir.

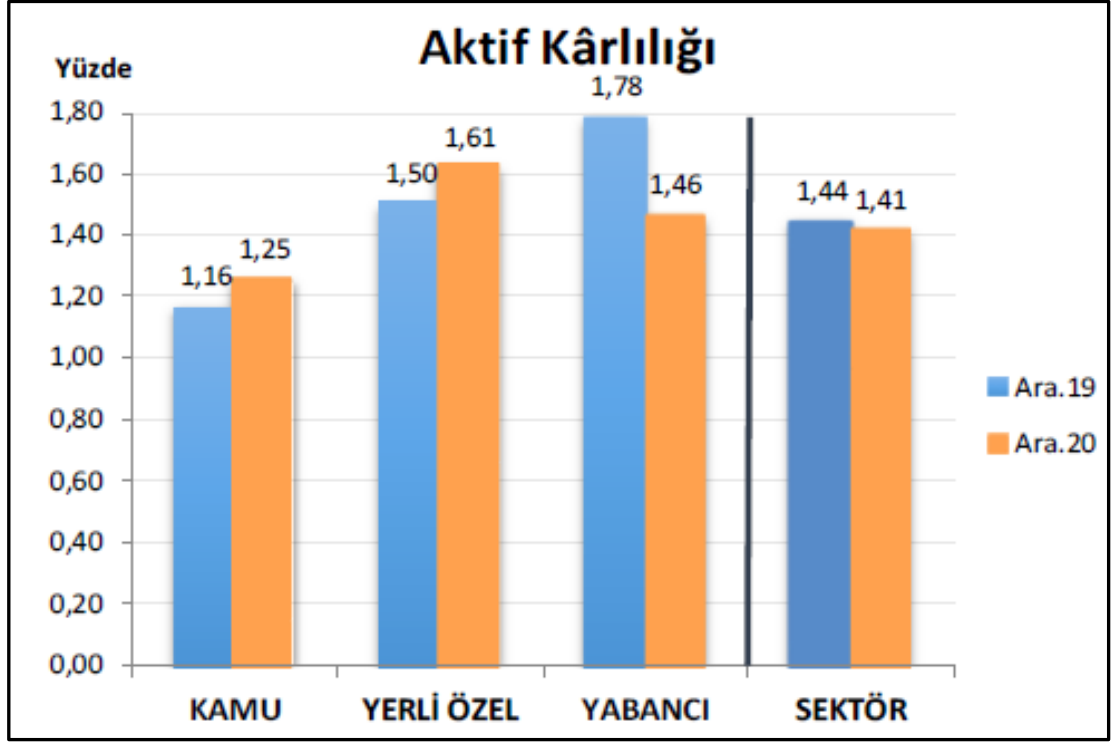
Türk bankacılık sektöründe özkaynak kârlılığı bir önceki yıla göre 0,16 puan yükselerek 2020 yılı sonu itibariyle %11,64 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yabancı bankalar dışında bütün mevduat bankalarının özkaynak kârlılığı bir önceki yıla göre artmıştır. Kamu ve özel mevduat bankalarının özkaynak kârlılıklar sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Yabancı mevduat bankalarında ise özkaynak kârlılığı oranı sektör oranının altında kalmaya devam etmiştir. Kamu mevduat bankaları özkaynak kârlılığı en yüksek banka grubu olma özelliğini koruyarak, 2020 yılı sonu itibarıyla %11,79'luk özkaynak kârlılığına sahip olmuştur (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. Türkiye'deki bankaların özkaynak karlılık oranları (2019-2020)

Kaynak: BBDK, 2020: 9

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların aktif karlılıklarına bakıldığında; 2020 yılında bir önceki yıla göre 0,3 puanlık bir azalış kaydedilerek toplam aktif karlılık oranı 1,41 olarak gerçekleşmiştir. Kamu bankalarının aktif karlılık oranı 1,6'dan 1,25'e yükselmiş, yerli özel bankaların karlılık oranı 1,50'den 1,61'e yükselirken, yabancı bankaların karlılıkları 1,78'den 1,46'ya düşmüştür (Şekil 2.8).

Şekil 2.8. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların aktif karlılık oranları (2019-2020).

Kaynak: BBDK, 2020: 9

3. BANKA PERFORMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bankaların performansları içsel ve dışsal faktörlerden etkilenmektedir. Banka performansını etkileyen başlıca içsel faktörler; bankanın işleyişi ile ilgili, likidite, faiz dışı gelirler, aktif kalitesi, mevduatlar, kaldıraç oranı, sermaye yeterliliği, banka büyüklüğü, bankanın mülkiyet ve ortaklık yapısı, türev ürünler, hisse başına kâr gibi bankaya özgü faktörlerden oluşurken, dışsal faktörler ise ekonomik büyüme, ekonomik kriz, faiz oranı, enflasyon, işsizlik, döviz kuru, yoğunlaşma para politikası gibi makro faktörlerden oluşmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde banka performansını etkileyen yukarıda adı geçen başlıca içsel ve dışsal faktörlere yer verilmektedir.

3.1. İç Faktörler

Literatürde çalışmalar incelendiğinde bankalara özgü içsel değişkenler olarak birçok farklı değişken ve oran kullanıldığı görülmüştür. Bu değişkenler bankaların gelir tablosu ve bilanço kalemlerinden kendi içinde veya finansal tablolar arasındaki kalemler arasında elde edilen oranlardır ve literatürde içsel değişken olarak anılmaktadır (Demirtaş, 2019: 79-80).

3.1.1. Likidite

Likidite, en kısa tanımıyla vadesi gelmiş borçların tamamının zamanında ödenebilme kabiliyetidir. Daha geniş ifadeyle likidite, banka aktiflerini daha seri, daha kısa vadede ve daha kolayca paraya çevirebilecek biçimde düzenleyerek, pasiflerle vadeleri dengeli hale getiren bir finansman politikası takibi anlamında kullanılır (Ünsal ve Duman, 2005: 5).

Bankacılık sektörü açısından likidite, müşterilerin finansal taleplerini istenilen zamanında karşılayabilme gücü ve zamanı gelen ödemeleri aksatmadan yapabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bankalar açısından karşılaşılması en muhtemel riskler arasında likidite riski bulunmaktadır. Söz konusu risk bankaların nakit girişleri ve çıkışları arasında ki dengenin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hususundaki belirsizlik olarak tanımlanmaktadır. Bankalar taahhütlerini gerçekleştirebilmek için kasalarında bir miktar nakit veya likiditesi yüksek varlıklar bulundurmaktadırlar. Ancak fon yöneticileri bu varlıkların miktarını doğru bir şekilde ayarlamak durumundadırlar. Dolayısıyla karar vericiler yüksek düzeyde likit olmanın maliyeti ile yeterli seviyede likit olamamanın maliyetini ayarlamak zorundadır (Kayran, 2020: 71).

Likidite riski, bankaların finansal yükümlülüklerini yerine getirmeleri için yeterli likiditeye sahip olmaması nedeni ile ortaya çıkan risklerdir. Kullandırılan kredilerin anapara ve faiz ödemelerinin vadelerinde geri ödenmemesi, mevduatların vadelerinde yenilenememesi, yeterli mevduat girişinin olmaması, sendikasyon kredileri ya da bankalararası piyasanın etkin olmaması gibi etkenler likidite riskini doğurmaktadır (Sayılır, 2019: 23).

Banka likiditesi, bankanın kredi vermesini sağlar ve bu da bankalar için gelir yaratır. Likit bankaların, diğer varlıkları içeren daha fazla çıktı üretebilmeleri ve operasyonlarla ilişkili riski en aza indirebilmeleri durumunda daha verimli oldukları söylenir (Gorton ve Huang, 2002).

Bankalar likiditeyi gelir getiren aktiflerin ve gider yaratan pasiflerin vade yapılarını göz önüne alarak belirler. Bankanın sahip olduğu likit değerler genellikle getirisiz aktifler olduğundan, likiditenin gereğinden fazla tutulması da bankanın kârlılığını azaltacaktır. Bu nedenle likidite ile kârlılık arasında optimum bir birleşimin sağlanması gerekir (Takan, 2001: 70).

Bir bankanın yüksek düzeyde likit ve oldukça kolay bir şekilde transfer edilebilen varlıklarının var olması bankanın istenilen likiditeye ulaşmasını sağlamaktadır. Bankaların yeterli miktarda kolay ve çabuk bir şekilde nakde çevrilebilen varlıklarının bulunması likit olmasını ifade edilmektedir. Söz konusu bu varlıklar bankanın beklenmeyen nakit ihtiyaçlarını yerine getirmesini sağlamaktadır. Banka bu talepleri karşılayamaması durumunda piyasadan yüksek maliyetle finansman sağlamak zorunda kalmaktadır. Yüksek maliyet ile gerçekleştirilen bu işlemlerde banka kârlılığına olumsuz yansımaları muhtemeldir (Mohiuddin, 2014: 151-160).

Genel olarak değerlendirdiğimizde likidite durumunun yakından izlenmesinin bankaların başarısız olma ihtimalinin önüne geçilmesi bakımından önemli bir durumdur. Likiditenin yeterli seviyede olmaması bankayı iflasa sürükleyecek finansal başarısızlıklara yol açabileceği gibi likidite seviyesinin yüksek oluşu da bankaların kârlılık durumunu olumsuz etkileyecektir.

Likidite oranı arttıkça, daha yüksek getiri maliyeti de artar. Ayrıca, yetersiz likidite seviyeleri bir bankanın başarısız olmasına neden olabilir. Önceki çalışmalarda,

likiditenin bankaların karlılığı üzerindeki etkisine ilişkin farklı sonuçlar bulunmuştur (Ebenezer, Omar ve Kamil, 2017).

Avrupa bankasının karlılığının belirleyicilerini bulmaya yönelik ilk çalışma Molyneux ve Thornton (1992) tarafından yapılmıştır. 1986-1989 dönemi için Avrupa bankalarının kârlılık belirleyicilerini 18 Avrupa ülkesinden oluşan bir örneklem üzerinde inceledikleri çalışmada, likidite ve kârlılık arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Odunga, Nyangweso, Carter ve Mwarumba tarafından yapılan çalışma (2013), bankaların faaliyet verimliliği ile banka likiditesinin arttığını bulmuştur. Bu, bankaların likit varlıkları artırarak çaba gösterdiği ve bu da işletme verimliliğini artırdığı anlamına gelir.

Yahya, Akthar ve Tabash'ın (2017) Yemen'deki üç katılım bankasının 2010-2014 verileri üzerinden yaptığı çalışma, banka kârlılığının likidite ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Eissa ve diğerleri (2018), 2008-2017 yılı verilerini kullanarak Hindistan bankacılık sektöründe yaptıkları araştırmalarında bankaların performansı ile likidite oranları arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğunu saptamışlardır.

Genel olarak banka performansı ile likidite oranı arasında pozitif yönlü ilişkiler saptanırken likidite riski ile negatif yönlü ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Rudhani, Ahmeti ve Rudhani (2016) Kosova bankacılık sektöründe yaptıkları araştırmalarında 2010-2014 yılları arasında Kosovadaki bankaların karlılığı ile likidite riskleri arasında negatif yönlü ilişkilerin olduğunu belirlemiştir.

Benzer şekilde Avrupa Birliği'nin 27 ülkesinin bankalarının 2004-2011 yılları arasındaki verilerini kapsayan bir çalışmada bankaların performansları ile likidite riskleri arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.

Gymerah ve Amoah (2015), Gana'daki bankaların 1999-2010 yılı arasında performansları ile likidite riskleri arasında negatif ilişkilerin olduğunu belirlemiştir.

Arif ve Anees (2012) çalışmasının amacı, Pakistan bankalarında likidite riskini incelemek ve bankaların kârlılığına etkisini değerlendirmektir. Çalışmanın verileri, 2004-2009 yılları arasında 22 Pakistan bankasının bilançolarından, gelir tablolarından ve notlarından alınmıştır. Likidite riskinin banka kârlılığı üzerindeki etkisini

değerlendirmek için çoklu regresyonlar uygulanmaktadır. Çoklu regresyon sonuçları, likidite riskinin banka karlılığını önemli ölçüde etkilediğini, likidite açığını ve likidite riskini şiddetlendiren iki faktör olarak takipte olmadığını göstermiştir. Kârlılık ile olumsuz bir ilişkileri mevcuttur.

3.1.2.Faiz Dışı Gelirler

Faiz dışı gelirler bankaların müşterilerine kredi kullandırma dışında sunduğu hizmetlerden sağladığı gelirlerdir. Kredilerden alınan ücret, masraf ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirleri faiz dışı gelirlere verilebilecek en tipik örnekler olarak öne çıkmaktadır. Faiz dışı giderler ise, bankanın faaliyetlerinin yürütülmesi için yapılan personel gideri, ödenen ücret, masraf ve komisyonlar, vergi ve karşılık giderleri gibi harcamalardır (Hazar & Babuşçu, 2014, s. 40-42).

Literatürde, faiz dışı gelir ve faiz dışı giderlerle ilgili birbirinden farklı bağımsız değişkenler kullanılmaktadır. Faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı (Saldanlı ve Aydın, 2016; Özgür ve Görüş, 2016; Tunay ve Silpar, 2006; Değer ve Ambar, 2011) ile faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranını (Kaya, 2002) kullanan çalışmaların yanı sıra operasyonel giderlerin toplam varlıklara oranını kullanan çalışmalar (Topak & Talu, 2017; Işık & Kambay, 2019) da mevcuttur. Bu çalışmada faiz dışı gelir gider dengesinin göstergesi, faiz dışı gelirlerin faiz dışı giderlere bölünmesi sonucu bulunan oran olarak belirlenmiştir. Faiz dışı gelir gider dengesindeki iyileşmenin bankacılık sektörünün kârlılığını pozitif yönde etkileyeceği beklenmektedir. Diğer taraftan, faiz dışı gelir gider dengesindeki bir kötüleşme, bankalar tarafından rekabet koşulları çerçevesinde faiz geliri ile gideri arasındaki marj genişletilerek de giderilmeye çalışılabilmektedir. Bu kapsamda, faiz dışı gelir gider dengesi faiz marjına etki edebilecek bir unsur olarak da öne çıkmaktadır.

Bankaların faiz dışı gelir faaliyetlerinden elde ettiği gelirler işlem çeşitliliğinin ve ürün yelpazesinin genişlemesi ile artmaktadır. Yani bankalar geleneksel olmayan faaliyetlerini ne kadar arttırırsa faiz dışı gelirleri de o kadar artar. Bu faaliyetler sonucunda elde edilen faiz dışı gelirler aşağıda ücret ve komisyon gelirleri, ticari kar, temettü gelirleri, faaliyet dışı gelirler olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır (Kayran, 2020: 58).

Literatürde incelendiğinde banka performansı ile faiz dışı gelirler arasında pozitif ilişkinin olduğuna yönelik kanıtlar vardır.

Karakuş, Zor ve Küçük (2017) Türkiye'deki ticari bankaların karlılığının içsel belirleyicileri üzerine yaptıkları araştırmalarında 2006-2015 dönemi verilerini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda faiz dışı gelirler/toplam aktifler oranı ile banka karlılığı arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğunu saptamışlardır.

Benzer şekilde Işık ve diğerlerinin (2017) 2006-2014 dönemi Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığını etkileyen faktörleri inceledikleri araştırmalarında da faiz dışı gelirler ile varlık karlılığı arasında pozitif ilişkiler saptamışlardır.

Uzun ve Berberoğlu (2019), Faiz Dışı Gelirlerin Banka Performansına Etkisini Türkiye örneğinde 2007-2017 bankacılık sektörü verilerini analiz ettikleri araştırmalarında; faiz dışı gelirler ile bankaların aktif kârlılığı ve öz sermaye kârlılığı arasında pozitif yönlü ilişkiler belirlemişlerdir.

Li ve Yang (2016) Çin'de 2007-2014 yılları arasında borsada işlem gören 13 bankanın panel verilerine dayanarak, faiz dışı gelir ve bankaların karlılığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ampirik sonuçlar, bankaların faiz dışı gelirlerinin, aktif getirisi üzerinde olumlu ama düşük bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

3.1.3. Aktif Kalitesi

Bankaların işlevsel performansının analizinde aktif kalitesinin kârlılığa etkisinin incelenmesi ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü bankaların temel işlevi topladığı mevduatları, aktifler içerisinde başlıca büyüklüklerden biri olan kredilere dönüştürme faaliyetidir (Poyraz, 2012: 43).

Aktif kalitesi, banka etkinliğine katkı sağlayan faktörlerden biri olarak kabul edilmiştir, çünkü bu faktörün ihmal edilmesi yanıltıcı bulgulara neden olabilir (Mester, 1996).

Bankalar özkaynaklarını ve yabancı kaynaklarını çeşitli aktiflere bağlamaktadır. Nitekim banka kaynaklarının büyük bölümü faiz ödeme yükümlülüğü taşıdığından, aktiflerinin önemli bir kısmının da getirili olması gerekmektedir. Bu yüzden banka aktiflerinin kalitesi değer yitirme riski ve yeterli gelir sağlayabilme açısından önemlidir (Akgüç, 2007: 140). Bankalar, en önemli aktif kalemleri olan kredilerin ve menkul değerlerin vade yapısını yöneterek, aktif yönetiminde esneklik sağlayabilir. Eğer, krediler ya da menkul değerler kısa vadeli ise bu, bankaya kısa aralıklarla yeni yatırımlar yapma imkanını vermektedir; ancak bu yatırımların getirisi düşüktür. Bankalar açısından, aktifler içerisindeki başlıca büyüklüklerden birisi olan krediler,

aktif kalitesinin ölçülmesinde en önemli kalemlerden birisidir. Bankaların gerek işlevsel, gerek finansal etkinliklerini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden birisi takipteki kredilerdir (Küçük, 2016: 10).

Toplam kredilerin toplam aktiflere oranının yükselmesi, banka kabul edilemez düzeyde riske girmemişse, karlılığı pozitif olarak etkilemesi beklenmektedir. Portekiz, İspanya, Fransa ve Almanya'daki bankaları inceleyen Abreu ve Mendes (2002), riskin temsilcisi olarak Toplam kredilerin toplam aktiflere oranının bankaların karlılığı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır (Küçük, 2016: 37).

Kaya (2002), bankaların net tahsili alacaklarının toplam aktiflere oranı ile faiz marjı ve karlılık göstergeleri arasında yapılan regresyonlardan sadece ROA ile yapılan tahmin istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, bankaların kötü aktifleri arttıkça karlılığı düşmektedir. Brock vd. (2000) tarafından yapılan çalışmada faiz marjları ile kötü aktifler arasında negatif bir ilişki bulunmuş ve bu sonuç yazarlar tarafından iki şekilde yorumlanmıştır. Birincisi, yetersiz karşılık politikaları sonucu artan kötü aktifler, bankaların gelirlerinin ve dolayısıyla faiz marjlarının düşmesine neden olmaktadır. İkinci yorum ise özellikle yüksek kötü aktife sahip bankaların büyüyen bu problemden bir an önce kurtulmak için marjlarını indirdikleri şeklindedir.

Net faiz gelirleri operasyonel gelirlerin önemli bir kısmını oluşturmalarına rağmen, gelirin tahsil edilebilirliği tahakkukundan daha önemlidir. Tahsili mümkün olmayan kredilerin toplam krediler içindeki oranının artışı banka kârlılığını düşürmektedir (Topak & Talu, 2017). Diğer taraftan banka karlılığı ile aktif kalitesi arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğu araştırma bulgularına da rastlanmaktadır.

Lotto (2019) Tanzanya'daki bankaların 2000-2017 yılları arasındaki verilerini incelediği araştırmasında aktif kalitesi ile banka verimliliği arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğunu belirlemiştir.

Benzer şekilde Eissa ve diğerleri (2018) Hindistan'daki Bankaların 2008-2017 yılları arasındaki verilerinin analiz ettiği açılışında aktif kalitesi ile banka karlılığı arasında pozitif ilişkilerin olduğunu saptamıştır.

Türkdönmez ve Babuşcu (2019), Türkiye'de faaliyet gösteren 11 bankanın 2010-2017 yılları arasındaki çeyreklik verilerine yaptıkları panel veri analizi sonucunda banka karlılığı ile aktif kalitesi arasında pozitif ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3.1.4.Mevduatlar

Etimolojik olarak Arap dilinde almış olduğumuz mevduat terimi, tevdi kelimesine dayanmakta olup, bir yere emanet etmek manasındadır (Kaya, 2017). Mevduat; en basit şekli ile belirli şartlar altında ve belirli bir vadede bankalara yatırılan para olarak tanımlanabilir.

Mevduat başka bir deyişle tüzel ve gerçek kişiler için de tasarruf anlamına gelmektedir. Mevduat konusu itibariyle kanunlarla düzenlenmiştir. Mevduatlara bankacılık jargonunda mevduat hesapları, tevdiat hesapları, tasarruf hesapları, alacaklı cari hesaplar gibi kaydına ve izlenmesine yarayan hesaplara çeşitli isimler vermiştir. Mevduatların ismi ne olursa olsun hepsinin ortak özelliklerinden en önemlisi daima alacak bakiyesi vermesidir. Bankalar tasarruf sahiplerine mevduat hesaplarına yatırılan tutarlar kadar para verebilir (Bolcal, 2021: 10-11).

Toplam mevduatın toplam aktiflere oranı, mevduat oranı için bir ölçü olarak önceki çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Acaravci ve Çalim, 2013 ; Menicucci ve Paolucci, 2016; Zampara vd. 2017).

Mevduat müşterileri bankalara paralarını diledikleri zaman çekecek biçimde yatırabilecekleri gibi spot bir vadede ya da beli ihbar süreleri sonunda çekecek şekilde yatırabilmektedirler (Kaya, 2017: 25).

Mevduat toplamak, bankalar açısından aşağıdaki sebeplerden dolayı oldukça önemlidir (Parasız,2005: 283; Takan, 2001: 202).

- Bir bankanın mevduat hacmi o bankanın toplum içerisinde kazandığı itibar ve rakip bankalar arasındaki yerini belirleyebilmektedir
- Ayrıca mevduat, bankaların temel faaliyetlerinden olan para alım satım fonksiyonunun gerçekleşmesinde önemli katkı sunmaktadır.
- Mevduat aynı zamanda banka büyüklüğünün bir göstergesi sayılmaktadır.
- Mevduatın ekonomi yönünden önemi, küçük tasarrufları olan ve bu tasarruflarını değerlendirmek isteyen bireylerin mevduat sayesinde biriktirdikleri fonların ihtiyacı olan birimlere yatırım kredisi ya da işletme kredisi olarak verilmesini sağlamak böylelikle küçük tasarrufların ekonomiye katkısını sağlayarak milli gelirin artmasına katkıda bulunmaktadır.

Mevduat bankalarının çoğunlukla özkaynakları az olmakla beraber fon kaynaklarının büyük bir bölümünü de halktan toplamış oldukları mevduatlar oluşturmaktadır. Mevduat bankaları tarafından toplanan vadeli veya vadesiz mevduatlar ülke para stokunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve toplanan söz konusu mevduatlar sanayi sektöründe ve ticaret alanındaki işletmelerin yanı sıra fon açığı olanların finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kullandırmaktadır. Birçok tasarruf sahibine ve borç alan kişilere hizmet eden mevduat bankaları geleneksel finansın bölüm dükkanları olarak tanımlanmıştır (Ehrhardt ve Eugene, 2009: 25).

Türk Bankacılık sektörü üzerine yapılan bazı ampirik çalışmalar mevduatların toplam varlıklara oranının kârlılığı artırdığını öne sürerken, tam tersi sonuca ulaşan çalışmalar da mevcuttur.

Değer ve Ambar'ın çalışmasında (2011), mevduatların en ucuz fon kaynağı olduğunu öne sürülerek mevduat artışının faiz marjı ve kârlılığa pozitif etkisi olduğu belirtilmektedir.

Kaya (2002) ise çalışmasında, mevduatların toplam varlıklara oranının artışı ile faiz marjı ve kârlılık göstergeleri arasında negatif bir ilişki bulmuş ve bu sonuca sebep olarak mevduatın yüksek maliyete sahip bir kaynak olmasını göstermiştir.

Gül ve diğerleri (2011) bankaların kârlılığı ile mevduat oranı arasında negatif bir bağlantı olduğu sonucuna varmıştır.

Demirgüç vd. (1999) çalışmalarında mevduatların toplam aktiflere oranı arttıkça vergi öncesi aktif getirisinin azaldığı ve genel giderler arttıkça net faiz marjının arttığı, buna karşılık karlılığın ise azaldığını tespit etmiştir (Küçük, 2016: 37).

Aydemir ve diğerleri (2018), Türkiye'de 2002-2015 yılları arasında mevduat bankalarının karlılıkları ile kredi mevduat oranları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında Bankaların karlılığı ile kredi mevduat oranı arasında ters U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Konak ve Ergenoğlu (2020) Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların 2009-2018 yılları arasındaki verileri üzerinden gerçekleştirdikleri analiz sonucunda mevduat oranı ile banka karlılığı arasında anlamlı bir ilişkini olmadığını belirlemişlerdir.

3.1.5.Kaldıraç Oranı

Finansal kaldıraç oranı, bankaların ne ölçüde yabancı kaynakla çalıştığını ifade eder. Yabancı kaynakların öz kaynaklara oranlanması yoluyla bulunan bu oran, bankanın kaynakları arasında bankaya sabit yük getiren yabancı kaynakların, öz kaynaklarla finanse edilebilme düzeyini de göstermektedir. Finansal kaldıraç oranının bankalar açısından standart düzeyin üzerine yükselmesi genellikle bir tehlike işareti olarak yorumlanmaktadır. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, öz kaynak sağlanmasındaki kurumsal güçlükler nedeniyle finansal kaldıraç oranının gerekli değerin üzerinde olması normal karşılanabilir (Küçük, 2016: 26).

Literatürde borçlanma oranı kaldıraç oranı olarak ifade edilmektedir. Bankanın aktifindeki varlıklarını finanse ettiği kaynaklarının ne kadarlık kısmını borçlanma aracılığıyla yapıldığını kaldıraç oranı ile görmek mümkündür. Dolayısıyla bu oran borçlanma sebebiyle maruz kalınan riski ölçmeye yardımcı olmaktadır. Bankanın varlıklarını finanse etmek için yüksek oranda borçlanma yapması, yüksek kaldıraç oranına sahip olduğunu göstermektedir. Bu da sermaye riskini artıran bir faktördür. Finansal kaldıraç, varlık getirisi düşük olma eğiliminde olan finansal araçlar, banka sermaye getirisini rekabetçi bir seviyeye getirmek amacıyla kullanılmaktadır (Güneş: 2015: 271).

Kaldıraç oranı, yabancı kaynakların, öz kaynaklarla finanse edilebilme düzeyini göstermektedir. Bu oran ne kadar düşükse, dışarıdan finanse edilme ihtiyacının o kadar düşük olması ve banka karlılığının o kadar yüksek olması beklenmektedir. Bu oran aynı zamanda bankanın zararları sübvans etme ve ortaklarla beraber risklerle başa çıkma becerisini göstermektedir. Kaldıraç oranı düşük olan bankalar, kaldıraç oranı yüksek kurumlara nispeten daha güvenli ve daha az riskli olarak görülmektedir. Düşük risk bir bankanın kredibilitesini arttırmakta ve finanse etme maliyetlerini düşürmektedir. Buna ilaveten, kaldıraç oranı düşük olan bankaların normalde dışarıdan finanse edilme ihtiyaçları daha azdır ki, bunun da karlılık üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır. Bu açıdan, düşük kaldıraç oranının, karlılık üzerinde olumlu etkisinin olması gerekmektedir (Hassan ve Bashir 2003; Abreu vd. 2002; Goddard, 2004; Naceur vd. 2001; Pasiouras ve Kosmidou, 2007). Ampirik çalışmalar, en iyi performans gösteren bankaların kaldıraç oranları düşük olan bankalar olduğunu göstermektedir. Yazarlar bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: sermaye oranları

yüksek olan bankalar, daha düşük ihtimalli iflas maliyeti dolayısıyla daha düşük yatırım maliyeti ile karşılaşmaktadırlar (Küçük, 2016: 38).

Yapılan araştırmalarda da bankaların kaldıraç oranlarının artmasının, karlılıklarını olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Reis ve diğerleri (2016), Türkiye'deki borsaya kote 14 bankanın 2009-2013 yılları arasındaki verileri üzerinden yaptıkları analizde, kaldıraç oranının bankaların aktif karlılığını negatif etkilediğini belirlemişlerdir.

Demirel, Koçyiğit ve Kevser (2021), 2005-2017 dönemlerine ilişkin Türkiye'de borsaya kote 13 bankanın verileri üzerinden yaptıkları araştırmalarında finansal kaldıraç oranının bankaların aktif karlılıkları üzerinde negatif bir etkisini olduğunu bulmuşlardır. Diğer bir ifade ile finansal kaldıraç oranının artması, aktif karlılığının düşmesine neden olmaktadır.

Eiassa ve arkadaşları (2018), 2008-2017 döneminde 69 Hint ticari bankasının performansını incelediği araştırmalarında, karlılık ile kaldıraç oranı arasında negatif bir ilişki saptamışlardır.

3.1.6.Sermaye Yeterliliği

Sağlam bir sermaye yapısı bankacılık sektörünü dış şoklara karşı dayanıklı kılarak temerrüt riskini en aza indirmekte, kârlılığın ise yüksek ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Literatürde sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız değişken olarak sıklıkla özkaynak toplamının toplam varlıklara oranının kullanıldığı görülmektedir (Güneş, 2015; Özgür ve Görüş, 2016; Işık ve Kambay, 2019; Kaya, 2002; Değer ve Ambar, 2011; Topak ve Talu, 2017). Literatürde sadece Özden'in (2017) çalışmasında standart oranın kullanılmış olduğu görülmektedir.

Sermaye yeterliliğinin kârlılığa etkisiyle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Sermayenin sağlam olduğu algısı sektörün borçlanma maliyetlerini düşürmekte, bu da kredi faizlerinin düşüşüne ve kredi hacminin artışına yol açarak kârlılığa pozitif olarak etki edebilmektedir. Diğer taraftan, özkaynak maliyeti borçlanma maliyetinden yüksek olduğundan, sermayenin fırsat maliyeti kârlılıkta düşüşe neden olabilir. Bu sebeple, sermaye yeterliliği oranının kârlılığa net etkisinin belirsiz olacağı söylenebilir (Topak ve Talu, 2017).

Nitekim Hoffmann'ın (2011) ABD bankacılık sektörü ve kârlılığını etkileyen belirleyiciler hakkında yaptığı çalışmada, 1995-2007 döneminde 11777 ABD bankasını incelemiştir. Bankaların sermaye oranı ile kârlılığı arasındaki negatif ilişkiyi ortaya koymuştur.

Ancak diğer araştırmalarda bankaların sermaye oranı ile karlılıkları arasında pozitif ilişkilerin olduğu bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

Ebenezer, Omar ve Kamil (2017) Nijerya'da faaliyet gösteren bankaların 2010-2015 yılları arasındaki verileri üzerinde yaptıkları analiz sonucunda; bankaların karlılığı ile sermaye yeterlilik oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Çevik ve Boran (2020) Türkiye'deki 23 bankanın 2005-2016 yılları arasındaki verilerini panel veri analizi ve CAMELS analizi yaparak inceledikleri araştırmalarında sermaye yapısı güçlü olan bankaların karlılıklarının da yüksek olduğunu saptamışlardır.

Karakuş ve diğerleri (2017) Türkiye'deki 29 mevduat bankasının verilerini incelediği çalışmada karlılık ile banka sermayesi arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğunu belirlemişlerdir.

Vong vd. (2009), Makao'da banka kârlılığının belirleyicileri üzerine yaptıkları çalışmada, 1993-2007 yılları arasında 15 yıllık bir süreyi kullanarak Makao'da beş farklı banka örneği ile kârlılığın belirleyicilerini bulmaya çalışmışlardır. İç ve dış belirleyicileri analiz etmek için panel regresyon teknikleri kullanılmıştır. Uzun vadede, daha fazla öz sermayeye sahip bankaların daha güvenli olarak algılandığını ve böyle bir avantajın daha yüksek karlılığa dönüştürülebileceğini ortaya koymuşlardır.

3.1.7. Banka Büyüklüğü

Smirlock (1985)'a göre, büyük bankaların ürün seviyesinin ve kredi dağılımının küçük bankalara göre daha yüksek olması riski azaltmakta ve ölçek ekonomisi büyük bankalarda görülmektedir. Azaltılmış risk ve ölçek ekonomisi, daha büyük işlem verimliliğine yol açtığından, bankanın büyüklüğünün banka karlılığı üzerinde pozitif etkiye sahip olması beklenmektedir. 1990'lı yıllarda bankacılık sektöründe dışa açılma ve uluslararası finans sistemi ile bütünleşme alanında belirgin bir ilerleme kaydedilmiştir. Örneğin; yabancı bankaların bankacılık kesiminin toplam aktifleri içindeki payı 1992'de yüzde 3.7 iken, 2000 yılında yüzde 5.4'e yükselmiştir. 1980

yılında 20.8 milyar dolar olan bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2021 yılında %20.7'ye yükselmiştir (<https://www.tbb.org.tr>).

Bankaların herhangi bir ülkede ekonomik büyümeyi kolaylaştıracak bir yöntem olarak mevduatları verimli yatırımlara dönüştürdüğüne şüphe yoktur (Levine vd., 2000 ; Tabash ve Dhankar, 2014). Güvenilir ve verimli bir bankacılık sisteminin üç hedefi gerçekleştirmesi gerekir: hatırı sayılır bir kâr sağlamak, müşterilere yüksek kalitede hizmet sunmak ve borç alanlara kredi vermek için yeterli fona sahip olmak. Herhangi bir ekonominin büyümesi büyük ölçüde bankacılık sektörüne bağlıdır. Dolayısıyla banka karlılığının ekonomideki önemi mikro ve makro düzeyde belirlenebilir. Mikro düzeyde, kâr bir belirleyicidir ve herhangi bir rekabetçi bankacılık kurumu için gereklidir. Her banka, özellikle finansal piyasalarda artan rekabet döneminde işin içinde olabilmek için iyi karlar elde etmeye ve elde etmeye çalışır. Makro düzeyde, kârlı bir bankacılık sektörü, dış olumsuz şokları absorbe edebilmeli ve finansal sistemin istikrarını sağlayabilmelidir.

Literatürde yapılan araştırmalarda banka performansı ile banka büyüklüğü arasındaki ilişkilere dair farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Küçükbay (2017), 2009-2013 yılları arasında 28 mevduat bankasının verilerini inceleyerek yaptığı analizde, banka büyüklüğü arttıkça banka karlılığının azaldığını saptamıştır.

Tomola (2013) çalışmasında, Nijerya örneğinde 2006-2012 döneminde ülkenin 20 bankasını gözlemlemiştir. Kârlılık göstergelerini belirlemek için 20 bankanın finansal raporlarından elde edilen panel ikincil veriler kullanılmıştır. Sonuçlar, banka büyüklüğünün kârlılık üzerinde önemli ölçüde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermiştir: bankalar küçük bankalara göre daha fazla kâr etmektedir.

Hoffmann (2011), ABD bankacılık sektörü ve kârlılığını etkileyen belirleyiciler hakkında yaptığı çalışmada, 1995-2007 döneminde 11777 ABD bankasını incelediği çalışmasında banka büyüklüğünün kârlılık üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirlemiştir.

Yamaltdinova ve Sulaimanova, (2015), Kırgızistan'da faaliyet gösteren bankaların 2008-2014 yılları verileri üzerinden gerçekleştirdiği analizde banka büyüklüğü ile bankaların aktif karlılıkları arasında negatif yönlü ilişkilerin olduğunu belirlemiştir.

Athanasoglou ve diğeri (2008), Yunanistan'da faaliyet gösteren 21 ticari bankanın 1985-2001 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptıkları araştırmalarında; banka büyüklüğünün banka kârlılığını istatistiksel olarak etkilemediğini belirlemişlerdir.

Benzer şekilde Goddard ve diğeri (2004), Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya ve İngiltere'de faaliyet gösteren 625 bankanın kârlılıkları 1992-1998 döneminin verileriyle inceledikleri çalışmalarında; banka büyüklüğü ile kârlılık arasında tüm ülkeler için istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığını saptamışlardır.

Aydın (2019), Türkiye'de faaliyette bulunan 27 ticari bankanın 2005-2015 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı araştırmasında banka büyüklüğü ile banka karlılık göstergeleri arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Başka bir ifadeyle, banka büyüklüğündeki artış belli bir noktaya kadar banka karlılığını arttırmakta ancak bu noktanın ötesinde banka karlılığını azaltmaktadır.

3.1.8. Banka Mülkiyeti ve Ortaklık Yapısı

Banka mülkiyetinin karlılığa etkisine yönelik çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçlar elde edildiği dikkat çekmektedir. Yeyati, Micco ve Panizza'ya (2007) göre bir bankanın özel veya devlet bankası olması, o bankanın performansı üzerinde etkilidir. Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren devlet bankalarının karları ve marjları özel bankalara göre daha düşük, genel giderleri ise daha yüksektir (Küçük, 2016: 39).

İşletmeler, mülkiyet bakımından temelde özel sermayeli ve kamu sermayeli işletmeler olarak sınıflandırılabilir. Özel sermayeli işletmeler ise yerli ve yabancı sermayeli işletmeler olarak iki başlıkta incelenebilir. Bu sınıflandırma benzer şekilde bankacılık için de yapılabilir. Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar kamu sermayeli, yabancı sermayeli ve yerli sermayeli bankalar olarak üç grupta toplanabilir. Kamu sermayeli bankalar, sermayelerinin tamamı kamu adına hazineye veya diğeri kamu tüzel kişilerine ait olan bankalardır. Özel sermayeli bankalar ise, Türkiye'de yerleşik Türk vatandaşları ve firmaları tarafından kurulan bankalardır (Kırkiç, 2018: 27).

Bankaların ortaklık yapısı, bankaların karlılığının ve performansının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Banka performansı, bankacılık

sisteminin istikrarı ve sorunsuz işleyişinin temeli olduğu için politika karar vericileri için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, yoğun sahiplik, orta düzeyde mülkiyet ve dağınık mülkiyet yapısı olarak kategorize edilen bankalarda çoğunluk hissedarının sahip olduğu doğrudan öz sermaye miktarı olarak tanımlanan banka sahipliğine odaklanıldığı gözlenmektedir.

Ittamalla, Angel ve Lavanya (2021) araştırmalarında banka sahipliği yapısının, bankaların yükselen ekonomilerdeki performansı ve karlılığı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada; konsantre sahiplik yapısı bankanın değerinde ve performansında artışa yol açtığı ve aynı zamanda oldukça kârlı olduğu belirtilmiştir. Oysa dağınık mülkiyet yapısına sahip bankaların daha düşük varlık getirisine ve yüksek performansa sahip olduğu ve orta düzeyde sahiplik yapısına sahip bankaların özkaynak getirisinde artışa yol açacağı söylenmektedir.

Rumler ve Waschiczek (2016), finansal yapıda meydana gelen değişikliklerin Avusturya bankacılık sektöründeki karlılığa etkisini 15 yıllık bankacılık verilerini inceleyerek yaptıkları araştırma sonucunda; bankanın sahiplik yapısındaki yabancı payının artmasının banka karlılığını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Acaravci ve Calim (2013), 1998-2011 döneminde Türkiye'deki yabancı, özel ve kamu bankalarının makroekonomik, bankaya özgü faktörler ile kârlılıkları arasındaki uzun dönemli ilişki olarak Türk bankacılık sektörünü araştırdıkları araştırmalarında, likiditenin kamu bankaları yabancı ve özel bankalar için kârlılık üzerinde önemli ölçüde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Mevduatın, kamu bankaları için kârlılık üzerinde önemli ölçüde olumlu bir etkisi vardır, ancak özel sermayeli ve yabancı bankalar için kârlılık üzerinde önemsiz bir etkisi vardır. Toplam Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı olarak tanımlanabilecek Aktif Kalitesi durumunda, bu değişken yabancı bankalar için kârlılık üzerinde doğrudan anlamlı bir etkiye, özel sermayeli bankalar için ise kârlılık üzerinde önemli bir dolaylı etkiye sahiptir. Reel GSYİH, kamu bankaları için kârlılık üzerinde önemli bir doğrudan etkiye ve özel sermayeli ve yabancı bankalar için kârlılık üzerinde önemli bir dolaylı etkiye sahiptir.

Davydenko (2011), Ukrayna'da banka kârlılığının belirleyicilerini incelemektedir. Çalışmada bankaya özel, sektöre özel ve makroekonomik göstergeler Ukrayna bankalarının genel kârlılığıyla ilişkilendirilmiştir. Çalışmada, 2005'ten 2009'a kadar bireysel bankaların mali tablolarının bir panelini kullanılmıştır. Ampirik

sonuçlara göre, Ukrayna bankaları düşük kaliteli kredilerden muzdariptir ve artan mevduat hacminden önemli kâr elde etmeyi başaramamıştır. Bu çalışma, yabancı sermayeli bankaların kârlılık kalıpları ile münhasıran yerli sermayeli bankalar arasındaki farka dair kanıtlar sunmuştur.

3.1.9. Türev Ürünlerin Kullanımı

Hancı (2020), Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 2002-2019 dönemi çeyrek dönemli verilerinden faydalanarak yaptığı çalışmasında; Türk bankacılık sistemi için türev işlem hacimleriyle, bankaların kârları ve riskleri arasında genel olarak anlamlı, tek veya çift taraflı nedensellik ilişkileri olduğunu belirlemiştir.

Anbar ile Alper çalışmasında (2011), Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 1999-2010 yılları arasındaki verileri üzerinden gerçekleştirdikleri analiz sonucunda; bankaların öz kaynak kârlılığı oranıyla türev araç tercihinin doğru orantılı olduğunu belirlemiştir. Türev araç tercihinde, aktif kârlılık oranının etkisinin olmadığı, faiz oranıyla, türev işlem hacminin ise ters orantılı ilişkiler içerisinde olduğu saptanmıştır.

Tanrıöven ile Yenice (2014), Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 2002-2014 yılları arasındaki verileri üzerinden gerçekleştirdikleri araştırmalarında; bankaların türev hacimleriyle, risklilik ile kârlılıkları arasındaki ilişkilerde uzun süreli doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur. Türev işlem hacmi arttıkça, aynı doğrultuda risklilik ve kârlılık da artmaktadır.

Güçver (2015), Türkiye’deki bankaların 2008-2014 yılları verilerini kullanarak yaptığı araştırmasında; bankaların aktif hacimleri ile kârlılıkları arttıkça, türev işlem hacimlerinin de arttığını saptamıştır.

3.1.10. Hisse Başına Kar

Hisse Başına Kar Oranı (HBK) Bu oran hisse senedi sayısı başına düşen kar rakamını göstermektedir. Bir hisse senedine karşı elde edilebilecek net karı gösterdiğinden, diğer oranlara göre hissedarlar açısından daha önemlidir (Şenol ve Ulutaş, 2018: 87).

Korkmaz ve Karaca (2013) Çalışmada, İMKB 30 Endeksine dâhil olan 16 şirket 1998-2010 yılları için panel regresyon modeli ile incelenmiştir. Hisse Getiri Oranını, Piyasa Değeri Artışı ve Hisse Başına Kar artırırken, Aktif Karlılığı (ROA) ise etkilemediği gözlenmiştir.

Yüksel ve Ünal (2017) Borsa İstanbul'un Sürdürülebilirlik Endeksi'nde hisse senetleri işlem gören bankaların 2015, 2016 yıllarının tamamını ve 2017 yılının ilk yarısını kapsayan verileri üzerinden gerçekleştirdiği araştırmasında; finansal performans ile hisse senedi getirileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır.

Sakarya ve Aytakin (2013) Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların 2007-2011 yılları verilerini kullanarak yaptığı araştırmasında; finansal performans değerleri ile hisse senedi getirileri arasında yıl ve banka bazında anlamlı ilişkilerin olmadığını belirlemiştir.

3.2. Dış Faktörler

Bankaların finansal performansının bir diğer kategorik göstergesi olan dış faktörler, banka yönetimlerinin kontrolünde olmayan dış ve çevresel faktörlerden kaynaklanan değişikliklerin bankaların finansal performansına etkisini göstermektedir.

3.2.1. Ekonomik Büyüme

GSYİH, ekonomideki toplam ekonomik faaliyetleri ölçmek için en yaygın kullanılan makroekonomik göstergedir. GSYİH'nin kredi ve mevduatlarla ilgili arz ve taleple alakalı birçok faktörü etkilemesi beklenmektedir. Ekonomik büyüme ve finans sektörünün karlılığı arasındaki ilişki ile ilgili literatür çalışmaları incelendiğinde, GSYİH büyümesinin banka karlılığı üzerinde pozitif bir etkisinin olması beklenmektedir. Bu bağlamda, borç vermeyle ilgili talepler artarken banka karlılığı ile GSYİH gelişimi arasında pozitif bir bağlantının olmasını beklenmektedir. Bikker vd (2002), Hassan ve Bashir (2003), Pasiouras vd. (2007) ve Dietrich ve Wanzenried (2009) ekonomik büyüme ve finansal sektörün karlılığı arasında pozitif etkileşim olduğunu ortaya koymuştur. İlaveeten, Hassan ve Bashir (2003), 60'dan fazla İslam ülkesinin 1994-2001 yılları arasındaki verileri kullanarak İslami bankacılıkta karlılığın belirleyicilerini inceledikleri çalışmalarında, milli gelirdeki büyüme oranındaki artışın karlılık üzerinde etkili olan makroekonomik değişkenlerden en önemlisi olduğu sonucuna varmıştır (Küçük, 2016: 40).

Kunt ve Huizinga, GSYH, enflasyon oranı ve reel faiz seviyesini bağımsız değişken olarak belirlemiş ve bu değişkenlerin anlamlı etkisini bulmuştur.

Yahya, Akthar ve Tabash'ın (2017) Yemen'deki üç katılım bankasının 2010-2014 verileri üzerinden yaptığı çalışmada, banka kârlılığının GYSH ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Etiyopya örneğinde Shanko vd. (2019) çalışmasının temel amacı, Etiyopya bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörleri incelemektir. Çalışma nicel araştırma yaklaşımını benimsemiştir ve istatistiksel araç, bilanço, sektöre özgü ve makroekonomik açıklayıcı değişkenlerin bir fonksiyonu olarak getiri varlığı ile ölçülen kârlılığı tahmin etmek için kullanılmıştır. Çalışmanın bulgusu, kredi ve avans, cari mevduat, diğer yükümlülükler ve gayri safi yurtiçi hasıla ile banka kârlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Xu, Li ve Ahmed (2018) çalışması, Çin ve Pakistan'ın stratejik ilişkiler dışında çok güçlü iş ilişkilerine sahip olması nedeniyle her iki ülkenin bankalarının karşılaştırmalı performansını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma, 2010-2017 zaman aralığında her tür bankayı içeren Çin ve Pakistan bankacılık sektörü örneklemini kullanmıştır. Çin bankacılık örneklemini 44 bankadan, Pakistan bankaları örneklemini ise 21 bankadan oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda; Aktif Kârlılığı (ROA) ve Özsermaye Kârlılığı (ROE) ile ölçülen Çin ve Pakistan'daki bankaların kârlılığının GSYİH büyümesinden olumlu etkilendiği belirlenmiştir.

Ancak ekonomik büyüme ile banka performansı arasında olumsuz ilişkilerin olduğu araştırma bulgularına da ulaşılmaktadır.

Eissa ve arkadaşlarının (2018) ortak çalışmasında, 69 Hindistan bankasının 2007-2018 dönemine ait kârlılığının belirleyicileri, aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı üzerinden araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları, aktif kârlılığının, GSYH ile negatif ilişkili olduğunu göstermiştir.

Safarli ve Gumush (2012) araştırmalarında Azerbaycan'da bankaların kârlılığını etkileyen iç ve dış faktörleri ele almıştır. Panel veri regresyon analizlerini kullanarak kârlılığın belirleyicilerini tanımlamaya çalışmışlardır. Ayrıca bankaların verimliliğini değerlendirmek için CAMELS modeli kullanılan bu çalışmada GSYİH'nin bankaların performansı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Benzer şekilde Brahmaiah ve Ranajee (2018) Hindistan'da faaliyet gösteren bankaların 2005-2015 yılı verilerine dayanarak yaptıkları analiz sonucunda GSYH

büyümesi ile bankaların karlılıkları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Banka performansı ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı bulgulara da ulaşılmaktadır.

Konak ve Demir (2020) Türkiye’de faaliyet gösteren 35 bankanın 2013-2016 yılları arasındaki verilerini inceledikleri araştırmada bankaların karlılıkları üzerinde GSYH’nin etkisinin olmadığını belirlemişlerdir.

Robin, Salim ve Bloch (2018) tarafından yürütülen çalışmada, Bangladeş'teki ticari bankaların finansal performansını kârlılık ölçümleri açısından 1983-2012 dönemi için banka düzeyinde yıllık veriler üzerinden incelemektedir. Çalışmanın sonuçları; Kârlılığın; GSYH büyümesi ile anlamlı bir ilişkisi olmadığını göstermiştir.

3.2.2. Ekonomik Kriz

Türkiye’de 2001 yılından sonra konulan “Yeniden Yapılandırma Programı” ile bankacılık sektörünün karlılık performansında olumlu yönde gelişmeler olduğuna dair bir analiz çalışması da 2002 ile 2009 yılları arasındaki yıllık veriler esas alınarak Hakan Sarıtaş ve Cengiz Saray tarafından yapılmıştır. Çalışma bulgularına göre, analiz döneminde genel olarak bankacılık sektörünün karlılığının arttığı ancak yaşanan küresel krizin etkisiyle 2008 yılında sektörün karlılığının düştüğü görülmüştür.

Literatürde yapılan çalışmalarda ekonomik krizin banka performansını artırdığı yönünde bulgulara ulaşılırken, azalttığı yönünde de bulgulara ulaşılmaktadır.

Dietrich ve Wanzenried (2011) 1999–2009 dönemi boyunca İsviçre'deki 372 ticari bankanın verilerini kullanarak yaptıkları analizde; İsviçre bankalarının karlılığının, kriz öncesi ve krizler sırasında operasyonel verimlilik ve faiz gelirlerinin toplam gelir içindeki payından etkilendiğini bulmuşlardır.

Güngör ve Dilmaç (2020) türkiye’de faaliyet gösteren 12 mevduat bankasının 2002:4-2015:1 yılları arasındaki çeyrek dönemlere ait verilerini inceleyerek yaptıkları analiz sonucunda; 2008 finansal krizinin bankaların performansını artırdığını saptamışlardır.

Göçmen ve diğerleri (2013), küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerinde etkilerini incelemek için 2002:4-2012:3 arasındaki 41 çeyrek dönemini kapsayan, yerli

ve yabancı bankalarla karşılaştırmalı bir analiz yapmışlardır. Araştırma sonucunda küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerinde pozitif etki yaptığını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmaların tersine krizden bankaların olumsuz etkilendiği bulgulara da ulaşılmaktadır.

Amba ve Almukharreq (2013), 27 İslami, 65 geleneksel bankanın 2006 – 2009 dönemine ait verileri kullanarak küresel krizin bu bankaların karlılık, sermaye yapısı likidite ve yükümlülükleri üzerine etkilerini inceledikleri araştırmalarında; finansal krizin her iki banka grubuna ait karlılık göstergelerinde negatif etkisi olduğunu, saptamışlardır.

Knezevic ve Dobromirov (2016), 2004-2011 arası dönemde Sırbistan bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların karlılıklarının, 2008 küresel ekonomik krizinden negatif olarak etkilendiğini saptamışlardır.

3.2.3.Faiz Oranı

Faizin bankacılık sistemi karlılığına etkileri ilk kez Samuelson (1945) tarafından incelenmiş, Demirgüç vd. (1998) tarafından geliştirilmiş ve banka karlılığının artan faiz oranıyla yükseldiği sonucuna varılmıştır. Kaya (2002) ve Alper ve Tiryaki'nin (2011) Türkiye bankacılık sektörü üzerine çalışmalarda reel faiz oranının ROE'ye etkisi yukarıda belirtilen sonuçları destekler niteliktedir (Küçük, 2016: 41).

Bankaların finansal sistemdeki yeri ve kendi işleyişleri gereği başlıca temel ürünleri kredilerden oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da bankaların gelir kaynakları arasında en temel faaliyet gelirlerini de kredilerden sağlamış oldukları faiz gelirleri oluşturmaktadır (Kayran, 2020: 55).

Faiz oranı riski, en genel tanımı ile faiz oranı riski banka ürünlerinin faiz oranlarında oluşan değişimlerin karlılığı olumsuz yönde etkilemesi olasılığıdır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 224).

Faiz oranı, bir bankanın elde ettiği borç verme faiz oranını yansıtır. Faiz oranının bankaların kârlılığı üzerindeki etkisine ilişkin önceki çalışmalarda karışık kanıtlar rapor edilmiştir.

Rashid ve Jabeen (2016) faiz oranının bankaların performansı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bildirirken, Yahya, Akhtar ve Tabash (2017) olumlu bir etki bulmuştur.

Javed ve Basheer (2017), Pakistan bankaları üzerinde yaptıkları araştırmada; faiz oranı ile ROA arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki olduğunu saptamışlardır (Javed ve Basheer, 2017: 8-9).

Topak ve Talu (2017) Türkiye’de faaliyet gösteren 10 mevduat bankasının 2005-2015 yılları arasındaki verilerini incelediği araştırmasında; Banka karlılığı (ROA, ROE) ile kredi faizler/mevduat faizleri ve faiz oranı arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğunu belirlemiştir.

Faiz oranı ile banka performansı arasındaki pozitif ilişkilere ulaşan araştırma bulgularının tersine; Islam ve Nishiyama (2016), 1997-2012 dönemi için Güney Asya lkelerinde (Bangladeş, Hindistan, Nepal ve Pakistan) 259 ticari bankanın verilerini kullanarak yaptıkları araştırmada; faiz oranının vade yapısı ve banka krliliği arasında istatistiksel olarak anlamlı ve olumsuz ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

3.2.4.Enflasyon

Enflasyonun banka krliliğindeki değişimi açıklayabileceğini ilk ifade eden araştırmacılarından Bourke (1989), bu durumun ücret ve diğer faiz dışı maliyetlerin enflasyon oranından daha fazla artış göstermesine bağlı bulunduğunu belirtmektedir. Yani, enflasyon tam olarak tahmin edilebiliyorsa ve bankalar gelirlerini, faaliyet giderlerinden daha fazla artırmak üzere faiz oranlarını ayarlayabiliyorsa, yüksek orandaki enflasyonun daha fazla krliliğa sebep olabileceği söylenebilir (Küçük, 2016: 41).

Mal ve hizmet fiyatlarının genel düzeyindeki artış eğilimini yansıtır. Ayrıca, bir para biriminin satın alma gücünü yansıtır (Singh ve Sharma, 2016). Enflasyon oranı, bankaların krliliğına ilişkin önceki çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Anbar ve Alper, 2011; Chowdhury ve Rasid, 2017; Jara-Bertin vd. 2014 ; Masood, Ashraf ve Ashraf, 2012).

Literatür çalışmalarında enflasyon oranı gayri safi yurtiçi hasıla gibi en sık kullanılan dışsal değişkenlerden biridir. Yapılan alışmalar, enflasyon oranının bankaların finansal performansı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu kadar, anlamlı olmayan etkisinin saptandığı çalışmalar da mevcuttur. Bazı çalışmalarda bu etki banka karlılık ltleri ile pozitif bir ilişki içerisindeyken bazı çalışmalarda ise bunun tam tersi olarak negatif bir ilişki gözlenmiştir (Demirtaş, 2019: 88).

Türk bankacılık sistemi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde enflasyonun etkileri bazında birbiriyle çelişen sonuçların ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Atasoy (2007)'ın, 1990-2005 dönemi Türk bankacılık sektörünü incelediği çalışmasında, enflasyon oranı ile net faiz geliri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Enflasyon arttıkça, bankaların faiz gelirlerinin faiz giderlerinden daha fazla arttığı görülmektedir. Yüksek enflasyon, faiz marjlarını artırarak aracılık maliyetinin yükselmesine yol açmaktadır. Enflasyon ile aktif kârlılığı arasında ise, sadece bankacılığa özgü ile makro ekonomiye ilişkin değişkenlerin yer aldığı regresyonda anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Öte yandan Sayılğan ve Yıldırım (2009) Türk bankacılık sektörünün 2002-2007 dönemi arası için yaptıkları çalışmada enflasyonun, banka karlılığını negatif etkilediği bulgularına ulaşmışlardır (Küçük, 2016: 42).

Abreu ve Mendes (2002), Avrupa bankacılık sistemleri (ROA ve ROE) için enflasyon ve bankacılık karlılığı arasında ve işsizlik oranı ile bankacılık sistemlerinin karlılığı arasında negatif bir ilişki olduğunu bildirmiştir.

Boyd ve Champ (2006), enflasyon ile banka kârlılığı veya bankacılık hükümet dışı kredileri arasında negatif bir ilişki belirlemiştir. Ayrıca, yüksek enflasyon oranına sahip ülkelerin az gelişmiş ve küçük bankacılık piyasalarına sahip olduklarını da gösterdiler.

Enflasyon oranı ile banka performansı arasında pozitif yönlü ilişkiler saptayan araştırma bulgularına da ulaşılmaktadır.

Fadzlan (2009), 2000-2007 döneminde bankacılık kapitalizasyonu ve enflasyonun bankacılık karlılığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur. Enflasyon ve bankacılık karlılığı arasındaki aynı pozitif ilişki Pasiouras ve Kosmidou (2007) tarafından AB bankacılık sistemleri için bulunmuştur.

Guru ve diğerleri(2002), 1986-1995 yılları arasında Malezya için banka karlılığını incelemiş ve enflasyonun banka karlılığı ile pozitif bir ilişkisi olduğunu bulmuştur.

Tan ve Floros (2012), 2003-2009 yılları arasında Çin'de enflasyon oranı ile bankacılık karlılığı arasındaki ilişkiyi iki aşamalı GMM metodolojisini uygulayarak incelemiştir. Enflasyon ile bankacılık karlılığı arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır.

Mulenga (2017) Zambiya'da faaliyet gösteren altı ticari bankanın 2010-2015 dönemine ilişkin verilerinden faydalanarak yaptığı araştırmasında; Enflasyon

oranının, Zambiya'daki ticari bankaların karlılığına katkıda bulunduğunu saptamıştır. yüksek enflasyon olduğunda; faiz oranları yükselmekte bu durum da bankaların karlılığına pozitif olarak yansımaktadır.

3.2.5.İşsizlik

İşsizlik oranındaki artış doğrudan ve dolaylı olarak ortalama harcanabilir geliri azaltarak hem kredilerin geri ödenme kabiliyetini düşürmekte hem de yeni kredi talebini sınırlamaktadır. İşsizlik oranının artışının bu yolla banka kârlılığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Ayrıca, işsizlik oranı, takipteki kredilere etki edebilecek bir unsur olarak da öne çıkmaktadır.

İşsizlik oranı dinamiği, bankacılık faaliyet giderleri (maaş görüşmeleri) ve dolayısıyla bankacılık karlılığı için önemlidir; dolayısıyla, bir havuzlanmış ortalama grup tahmin tekniğine dayalı olarak Litvanya bankacılık sektörü için bankacılık karlılığı ile pozitif bir ilişki gösterilmiştir (Naruševičius 2018).

Clair (2004), Singapur'daki bankacılık sistemini inceledi ve işsizlik oranının yerel bankaların istikrarını ve performansını etkilediğini belirlemiştir. Heffernan ve Fu (2008) bankacılık performansının belirleyicilerini incelemek için net faiz marjını kullanmıştır. İşsizlik oranının bankacılık karlılığı ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir.

Abreu ve Mendes (2002), bankacılık sistemlerinin işsizlik oranı ile karlılığı arasında ROA ve ROE olarak ifade edilen negatif bir ilişki olduğunu bildirmiştir. İşsizlik oranındaki artış, tahsili gecikmiş alacakların artmasını ve sivil toplum kesimine yeni kredi talebinin azalmasını belirlemektedir.

3.2.6.Döviz Kuru

Bankaların bilançolarında yabancı para cinsinden değişik vadelerde varlık ve yükümlülükler bulunmaktadır. Dalgalı kur rejiminin uygulandığı ekonomilerde döviz kuru seviyesinde meydana gelen değişimler kur riski oluşturmaktadır. Bankalar yabancı para cinsinden varlık veya yükümlülükleri sebebiyle döviz kuru seviyesinde meydana gelen değişikliklerden kâr veya zarar edebilirler (Topak ve Talu, 2017).

Türk Bankacılık sektörünün kârlılığına ilişkin çalışmalarda, ABD dolarının Türk Lirası karşılığının direkt olarak kullanıldığı (Işık ve Kambay, 2019) ya da sepet kurun (ABD doları ile Euro seviyesinin basit ortalaması) bağımsız değişken olarak

kullanıldığı (Topak & Talu, 2017) çalışmalar mevcuttur. Her iki çalışmada da döviz kuru seviyesinin artışının kârlılığı negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Eissa ve arkadaşlarının (2018), 2008-2017 döneminde 69 Hint ticari bankasının performansını incelediği araştırmalarında, karlılık ile döviz kuru arasında negatif bir ilişki saptamışlardır.

Literatürde döviz kuru ile banka performansı arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı bulgulara da ulaşılmaktadır.

Osuagwo (2014), nijerya'da faaliyet gösteren bankaların 1980-2010 yılları arasındaki verilerinden faydalanarak yaptığı araştırma sonucunda; öz kaynak getirisi oranları ile net faiz marjının döviz kurlarından etkilendiğini fakat aktif getirisi oranlarının döviz kurlarından etkilenmediğini belirlemiştir.

Yelghi (2020), 2007-2018 yıllarına ait bankacılık sektörü aylık verileri üzerinde yaptığı analiz sonuçları; kurlar ile bankacılık sisteminin performansı arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Belke ve Ünal (2017) Türkiye'de faaliyet gösteren 22 bankanın 2005-2015 yılları arasındaki verileri üzerinden gerçekleştirdiği analiz sonucunda banka karlılığı ile döviz kuru arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır.

3.2.7. Yoğunlaşma

Banka yoğunlaşması, bankacılık sektöründe rekabet açısından değerlendirilmektedir. Teoride, banka yoğunlaşmasının banka rekabeti ile negatif ilişkili olduğu ileri sürülmektedir.

Banka yoğunlaşmasının banka etkinliği üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan birçok çalışma, banka yoğunlaşmasının banka etkinliği ile pozitif ilişkili olduğunu öne sürmüştür (Berger ve Mester, 1997; Casu ve Girardone 2006; Weill, 2004). Bu bulgunun arkasındaki gerçek, iyi farklılaştırılmış ürünlerle büyük pazar payının karlılığı artırarak verimliliği artırmasıdır. Benzer şekilde banka yoğunlaşması, banka etkinliğinin bir sonucu olarak pazar payındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Smirlock (1985) ve Staikouras ve Wood (2004) sektör yoğunlaşmasının bankacılık performansı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu öne sürmüşlerdir. Endüstri ne kadar konsantre olursa, firmaların tekel gücü o kadar büyük olur. Bu da bankaların kar marjlarını iyileştiriyor. Bununla birlikte, çelişkili sonuçlar bildiren bazı çalışmalar

da vardır. Örneğin, Naceur (2003), Tunus'ta yoğunlaşma ile banka karlılığı arasında negatif bir korelasyon katsayısı bildirmiştir. Ek olarak, Karasulu (2001), artan yoğunlaşmanın Kore'de bankacılık sektörünün karlılığına katkıda bulunmadığını bulmuştur.

Ćurak ve diğerleri (2012) Yunanistan'da bankacılık piyasası yoğunlaşmasının bankacılık karlılığı üzerindeki olumsuz etkisini ve ödeme gücü oranının ROA ve ROE üzerindeki güçlü olumlu etkisini göstermiştir.

Claeys ve van der Venet (2004), bankacılık piyasalarının yoğunlaşma oranının Batı Avrupa bankaları için karlılık ile pozitif bağlantılı olduğunu ancak Doğu Avrupa bankaları için doğrulanmadığını göstermiştir. Naruševičius (2018), Litvanya'da bankacılık sektörünün yoğunlaşma oranı ile bankacılık karlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

3.2.8. Para Politikası

“Para politikası; ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi hedeflere ulaşabilmek için paranın elde edilebilirliğini ve maliyetini etkilemeye yönelik olarak alınan kararları ifade etmektedir” (Önder, 2005: 24). Para politikasının hedeflerinin başında; istihdamı artırmak, istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak, fiyatlar genel seviyesinde istikrar sağlamak, makro hedeflerle uyumlu biçimde faiz oranlarında istikrarlı hareket etmek, finansal piyasalarda istikrarı sağlamak amacıyla döviz piyasasındaki oynaklığı asgaride tutmak, kısacası mali piyasalarda istikrarı sağlamaktır (Mishkin, 1989: 389). Para politikasının uygulamalarından merkez bankaları sorumlu tutulmaktadır.

Kaspar Zimmermann'ın (2017) yaptığı araştırmada merkez bankasının faiz oranlarının ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkisini ölçmüştür. 1870- 2015 yılları arası kısa ve orta vadeli politika faiz oranlarının banka kar marjı ve performansı üzerinde etkisini ölçmüştür. Çalışma ile genel olarak politika faizi yükseldiğinde banka karlılığının da düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Mulwa'nın (2015) Kenya'daki 22 adet banka üzerinde 2010-2014 yılları arası veriler ile yaptığı çalışmada, para politikası araçlarının ticari banka mali performansı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Borio, Gambacorta ve Hofmann (2015) 14 gelişmiş ülkeyi baz alarak para politikasının banka karlılığını nasıl etkilediğini araştırarak, kısa dönem faiz oranları ve getiri eğrisi eğimi ile aktif karlılık oranı arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır.

Nguyen, Vu ve Le (2017) para politikasının Vietnam'daki ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkilerini 2007-2014 dönemi için araştırmışlardır. Çeşitli para politikası göstergeleri kullanılarak yapılan analizde para politikası ve banka karları arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Ratanavararak ve Ananchotikul (2018) 2004-2017 yılları arasında Tayland'da uygulanan para politikasının banka karlılığı ve riski üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yazarlar düşük faiz oranlarının banka karlılığını azalttığı ve bunun özellikle faiz oranlarının net faiz geliri üzerindeki etkisi üzerinden gerçekleştiği sonucuna ulaşmışlardır.

3.3. Literatür Özeti

Banka performansının belirlenmesinde literatüde son yıllarda yapılan araştırma özetlerine Tablo 3.1'de yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Bankacılık sektörünün performansı üzerine yapılan çalışmalar

Çalışmayı Yapanlar ve Yayın Yılı	Kapsadığı Dönem	Çalışmanın Yapıldığı Ülke	Açıklanan Değişkenler	Açıklayıcı Değişkenler
Çalışmanın adı: Determinants of Bank Profitability in CEE Countries: Evidence from GMM Panel Data Estimates				
Horobet ve diğerleri (2021)	2009-2018	Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı Net Faiz Marjı	(-)İşsizlik oranı, (-)Enflasyon (-)Bütçe dengesi (-)Sivil toplum kredileri (-)Sorunlu kredi oranları (-)Yoğunlaşma oranı (-)Kapitalizasyon oranı
Çalışmanın adı: Sosyal Medya Kullanımının Firma Performansına Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama				
Konak ve Demir (2020)	2013-2016	Türkiye	Aktif karlılığı Özkaynak karlılığı	(+)Faiz gelirleri/toplam aktifler (+)Likit aktifler (0)Finansal varlıklar/toplam aktifler (0)Likit aktifler/toplam aktifler (0)Sermaye yeterliliği (0)GSYH

				(0)Enflasyon (-)Facebook (+)Twitter
Çalışmanın adı: Küresel Finans Krizi Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirilmesi				
Konak ve Ergenoğlu, (2020)	2009-2018	Türkiye	Aktif karlılık Özkaynak karlılığı Faiz gelirleri Faiz dışı gelirler	(+)Sermaye oranı, (+)Likidite riski, (+)Kredilendirme düzeyi (+)Banka büyüklüğü (+)Yoğunlaşma (0) Kredi riski (0)Mevduat oranı
Çalışmanın adı: Banka Kârlılığına Etki Eden Mikro Değişkenler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma				
Çelik ve Kaya (2019)	2009-2017	Türkiye	Varlık karlılığı	(0)Banka yaşı (-)Banka ölçeği (0)Mevduat Büyüme (0)Kredi-mevduat oranı (+)Sermaye yeterlilik oranı (0)Finansal varlıklar (0)Özel karşılıklar (+)Kredilendirme düzeyi (0)Net ücret ve komisyon giderleri (-)Personel giderleri
Çalışmanın Adı: Evaluation Of Factors Influencing Bank Operating Efficiency İn Tanzanian Banking Sector				
Lotto (2019)	2000-2017	Tanzanya	Banka Verimliliği	(+)Banka büyüklüğü (+)Sermaye yeterliliği (+)Net faiz marjı (+)Likidite oranı (+)Aktif kalitesi
Çalışmanın Adı: Factors Influencing Profitability of Banks in India				
Brahmaiah ve Ranajee (2018)	2005-2015	Hindistan	Aktif karlılık Özsermaye karlılığı	(+)Özsermaye gücü (+)Faiz gelirleri (-)Kredi riski (-)Sorunlu varlıklar (-)Operasyonel verimlilik (-)GSYH büyümesi (-)Kredi riski (-)Fon maliyeti (-)Takipteki aktifler (0)Banka büyüklüğü (-)TÜFE (-)Enflasyon
Çalışmanın Adı: Bank-Specific And Macro-Economic Determinants Of Profitability Of Indian Commercial Banks: A Panel Data Approach				
Eissa ve diğerleri (2018)	2008-2017	Hindistan	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı Net Faiz Marjı	(0)Sermaye yeterlilik oranı (+)Aktif kalitesi (+)Likidite oranı

				(0)Toplam varlıklar (0)Toplam mevduat oranı (-)Kaldıraç oranı (0) Şube sayısı (-)Operasyonel verimlilik (+)Faiz getiren varlıkların oranı (+)Varlık Yönetimi (-)Finansal risk (+)Şube sayısı (-)GSYİH (-)Enflasyon (-)Faiz oranı (-)Döviz kuru
Çalışmanın adı: Ticari Bankalarda Kârlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli Ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı Analizi				
Karakuş, Zor ve Küçük (2017)	2006-2015	Türkiye	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı Net Faiz Marjı	(+) Aktif büyüklüğü (+) Banka sermayesi (+) Faiz dışı gelirler/toplam aktifler (+)Yerli sermayeli bankalar (+) Likit varlıklar/toplam aktifler oranı (+) Yabancı sermayeli bankalar
Çalışmanın adı: Türkiye’de Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler				
Işık ve diğerleri (2017)	2006-2014	Türkiye	Varlık karlılığı (ROAA)	(0)Banka büyüklüğü (-)Likidite yönetimi (0)Banka sermayesi (-)Kredi riski (+)Faiz gelirleri (+)Faiz dışı gelirler (0)Enflasyon (+)Ekonomik büyüme (0)Tüketici kredi faizi (0)Küresel ekonomik kriz
Çalışmanın adı: Determinants Of Bank Profitability : Panel Data Evidence From Six Commercial Banks In Zambia				
Mulenga (2017)	2010-2015	Zambiya	Aktif karlılık	(0)Sermaye oranı (0)Kredi riski (+)Likidite riski (+)Banka büyüklüğü (+)Enflasyon
Çalışmanın Adı: The Impact of Internal Factors on Bank Profitability in Kosovo				
Rudhani, Ahmeti ve Rudhani (2016)	2010-2014	Kosova	Aktif Karlılık	(+)Banka büyüklüğü (-)Sermaye yeterliliği (+)Banka kredileri (-)Likidite riski
Çalışmanın Adı: Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Sermaye Yapısı-Kârlılık İlişkisi: 2002-2014 Yılları Arası Panel Veri Uygulama				
Kahveci ve diğerleri (2016)	2002-2014	Türkiye	Net faiz gelirleri/Toplam aktifler oranı	(0)Tasarruf mevduatı/toplam aktifler (0) Alınan krediler/toplam aktifler

				(+)Banka sermayesi (0)Ölçek büyüklüğü (+) Kriz dummy
Çalışmanın adı: Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle İncelenmesi: Türkiye Örneği				
Saldanlı ve diğerleri (2016)	2002-2014	Türkiye	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı	(+) Özkaynaklar / Toplam Aktifler (0)Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler (+) Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler (+) Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri (0)(Personel Gideri + Kıdem Tazminatı) / Toplam Aktifler
Çalışmanın adı: Ticari Banka Performansının İçsel Belirleyicileri: Borsa İstanbul Örneği				
Sevim ve Eyüpoğlu (2016)	2002-2013	Türkiye	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı	(+) Aktif Büyüme Oranı (+) Aktiflerin Net Faiz Getirisi (0) Likit Aktifler / Toplam Aktifler (+) Kredilerden Alınan Faizler / Ortalama Krediler (0) Kredilerdeki Büyüme (-) Kredilerin Ortalama Getirisi (-) Krediler / Toplam Aktifler
Çalışmanın adı: Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği				
Reis ve diğerleri (2016)	2009-2013	Türkiye	Net faiz marjı Aktif karlılık	(-)Borç Toplamı / Aktif Toplamı (-)Kredi ve Alacaklar / Aktif Toplamı (-)Diğer Faaliyet Giderleri / Aktif Toplamı Kredi ve Alacaklar / Mevduat Toplamı (-)Enflasyon (-)Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
Çalışmanın adı: An Empirical Analysis Of Macroeconomic And Bank-Specific Factors Affecting Liquidity Of Indian Banks				
Singh ve Sharma (2016)	2000-2010	Hindistan	Likidite	(+)Varlık getirisi (0)Finansman maliyeti Banka boyutu (+)Mevduat (+)Sermaye yeterliği (+)TÜFE (+)Enflasyon (0)İşsizlik (-) GSYİH
Çalışmanın adı: Financial Performance Of Commercial Banks: The Case Of Kyrgyz Republic.				
Yamaltdinova ve Sulaimanova, (2015)	2008-2014	Kırgızistan	Aktif karlılık	(-)Banka büyüklüğü (-)Kredi riski (-)Operasyonel verimlilik (0)Varlık yönetimi

Çalışmanın adı: Determinants of bank profitability in Ghana				
Gymerah ve Amoah (2015)	1999-2010	Gana	Özkaynak ve Aktif getiri ortalaması	(+) Büyüklük (-)Yabancı Banka (-)Likidite Riski (-) Piyasada İşlem Görmesi (-)Sermaye Yeterliliği (+) Verimlilik (-)Büyüme (-) Piyasa Derinliği (+) Piyasa Gelişmişliği (0)Enflasyon (0) Çalışan başına kar (0)Gayri safi yurtiçi Hasıla
Çalışmanın adı: Determinants Of Banks' Profitability: Evidence From EU 27 Banking Systems.				
Petria ve diğerleri (2015)	2004-2011	Avrupa birliği 27 ülkesi	Özkaynak ve Aktif getiri ortalaması	(0)Banka Büyüklüğü (-)Kredi Riski (-)Likidite Riski (-)Yönetim Etkinliği (0)Piyasa Yoğunlaşması (0)Sermaye Yeterliliği (+)Sektör Göstergeleri (0)Enflasyon (+)Büyüme
Çalışmanın adı: Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme				
Güneş (2015)	2002-2012	Türkiye	Aktif Karlılık Özkaynak Karlılığı	(+)Aktif büyüklük (+)Özkaynaklar / Toplam Aktifler (0)(Toplam Krediler +Alacaklar) /Toplam Aktifler Personel Giderleri / Toplam Aktifler (-)Takipteki Krediler Toplamı / Toplam Krediler (0)Likit Aktifler / Toplam Aktifler (+)Enflasyon (0)GSYİH Büyüme Oranı (0)Yoğunlaşma

3.4. Kârlılık ve Etkinlik Bağlamında Performans

Kelime anlamıyla kar; maddi değerde yaşanan bir artış, herhangi bir kazanç, avantaj, yarar anlamlarına gelir. Kar dönem sonu elde edilen karın ilgili dönem süresince kullanılmış sermaye değeri toplam tutarına bölünmesi ile hesaplanan oran olarak hesaplanmakta olup, işletmelerin elde etmiş olduğu gelirlerinin giderleri aşan

kısmı olarak da tanımlanmaktadır. Banka karlılığı ise aktiflerden sağlanan gelirlerden pasiflere ait maliyetlerin ve yasal yükümlülüklerin düşülmesi neticesinde ortaya çıkan farka denir (Güngör, 2007: 42).

Performans ölçümlerinde kullanılan finansal oranlar bir bankanın finansal performansını değerlendirmek için kullanılabilir en basit araçlardır. Bankacılık sektöründe performans analizi yapılırken genellikle kârlılık oranları kullanılmaktadır. Bankalar kâr amacı güden işletmeler olduğundan bankaların kârlılık performansı bir anlamda banka yönetiminin başarısını da belirlemektedir (Poyraz, 2012: 42). Bankacılık sektöründe etkinlik, bankaların girdileri (toplam mevduat, yabancı sermaye gibi) kullanarak çıktı (faiz gelirleri, faiz dışı gelirler gibi) üretebilme yeteneğini ölçmektedir (Çelik ve Kaplan, 2010).

Bankaların kârlılığı ve etkinliği, içsel ve dışsal faktörlerin etkisine göre değerlendirilebilmektedir. Literatüre bakıldığında, banka performansıyla ilgili yapılan çalışmalarda, bankaların faaliyetlerinin değerlendirilebilmesi için bazı performans göstergelerinin özellikle tercih edildiğine rastlanılmaktadır.

3.4.1.Özkaynak Kârlılığı

Özkaynak kârlılığı, bir bankanın özkaynaklarına oranla ne kadar kâr ettiğinin göstergesidir. Bankaya koyulan sermayenin hangi kârlılıkta çalıştığını göstermesi nedeniyle özkaynak kârlılığı, temel kârlılık kriteri olarak kabul edilmektedir (Şıklar, 2010: 268). Özkaynak kârlılığı, bir firmanın veya bankanın, ortaklarının koymuş oldukları özkaynak fonundan ne kadar kazanç elde ettiğini, sermaye sahiplerinin bankaya koydukları sermayenin kârlılığını inceleyen, araştıran bir orandır. ROE'si yüksek seviyede olan bir firmanın iç kaynaklarından fon yaratma kapasitesinin ve bununla birlikte bankanın da kâr elde etme kabiliyetinin yüksek olduğunu sonucuna ulaşılır. Özkaynak kârlılığının yüksek oluşu, firma yöneticilerinin ortakların kârlılığını artırmada etkinlik yarattığı sonucunu göstermektedir. ROE, ortakların bankaya koymuş oldukları sermayenin kârlılığını ölçen temel bir kârlılık kriteri olarak değerlendirilir (Koç vd., 2016: 6).

Özkaynak Kârlılığı'ya benzer ama özel olarak bir firmanın kâr etme becerisini kâr üretmede kullanılan özsermayeyle ilişkisi dâhilinde ölçer. (Alwusaaby, 2016: 49):

Özkaynak kazanma gücü hesaplanırken finansal kaldıraç etkisi yani bankanın finansal yapısı da dikkate alınmaktadır. Özkaynak kazanma gücü kâr marjı, varlık devir hızı ve finansal kaldıraç etkisinin ortak bir sonucudur (Metin, 2018: 78).

3.4.2. Aktif Kârlılığı

Aktif Karlılığı bir firmanın kâr etme becerisini o kârı üretmek için kullandığı aktiflerle ilişkisi içinde ölçer ve firmanın tüm sermayesinden değer üretme noktasında sahip olduğu verimliliği ortaya koyar. Bu, şirketin kâr etme becerisinin ölçülmesinde oldukça popüler bir yöntemdir. Benzer işletme modelleri ve süreçlere sahip şirketler arasında en yüksek faydayı vereceği için üzerinde durulmalıdır (Alwusaaby, 2016: 48).

Aktif kârlılığı, bankanın varlıklarına oranla ne kadar kâr elde ettiğini göstermektedir. Aktif kârlılığı, banka aktiflerinin kâr yaratabilmek amacıyla hangi etkinlikte kullanıldığını göstermesi nedeniyle banka yönetimine ilişkin bir etkinlik kriteri olarak kabul edilir (Şıklar, 2010: 268).

Aktif kârlılığı, akademik çalışmalarda da sıkça rastlanılan, bankaların kârlılığını gösteren oranlardan biri olup, toplam varlıkların gelirlerini göstermektedir. Aktif kârlılık, banka yönetimi ile banka yönetimine bağlı olan diğer birimlerin aktif kârlılık kabiliyetlerini ölçmektedir. AKO'nun yüksek olması, banka ve bankayla ilişkisi olan tüm kurumların beraber etkin olarak yönetildiğini ve net kâr sağladığını ifade eder. Hesaplanacak aktif başına kârlılık oranının yüksek seviyede olması ya da her yıl bir önceki yıla göre artış göstermesi istenen bir durumdur (Koç vd, 2015: 7).

Verimlilik, aktif karlılığı üzerinde en önemli belirleyiciliğe sahip değişken konumundadır. Bu nedenle, faiz dışı giderlerini sınırlayabilen, maliyetlerini etkili bir şekilde yönetebilen bankalar, karlılık performansında avantajlı pozisyona sahip olmaktadır. Operasyonel verimlilikten sonra, özellikle kredi riskinin etkin bir şekilde yönetilmesi, aktif karlılığı bakımından önem taşımaktadır (Poyraz, 2012: 47).

3.4.3. Net Faiz Marjı

Bankaların üstlenmiş olduğu aracılık fonksiyonunun öneminden dolayı net faiz marjı da izlenen performans ölçütlerinden biridir. Bankaların faaliyetlerinden elde ettiği net faiz marjı, aracılık maliyetlerini gösteren temel kriter olarak kabul edilmektedir. Net faiz marjı aynı zamanda sistemdeki etkinliğin ölçülmesinde öncü gösterge niteliğindedir (Kaya, 2017: 1).

Bankaların net faiz marjları, banka net gelirlerinin özet istatistiği olarak da ifade edilebilir. Net faiz gelirlerinin banka kârlarının en önemli belirleyicileri olmasının yanında, istikrarlılığı ve sürekliliği de bankaların finansal sistem içerisinde sağlıklı bir biçimde yer almasını sağlamaktadır (Erol, 2007: 1).

Faizin bankacılık sistemi karlılığına etkileri ilk kez Samuelson (1945) tarafından incelenmiş, Demirgüç ve Huizanga (1998) tarafından geliştirilmiş ve banka karlılığının artan faiz oranıyla yükseldiği sonucuna varılmıştır. Kaya (2002) ve Alper vd. (2011)' in Türkiye bankacılık sektörü üzerine çalışmalarda reel faiz oranının ROE'ye etkisi yukarıda belirtilen sonuçları destekler niteliktedir (Küçük, 2016: 41).

4. TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların finansal performansını etkileyen iç faktörleri incelemektir. Özellikle bankaların aktif karlılığı üzerinde etkisi olduğu tahmin edilen literatürdeki bağımsız değişkenler konuya dâhil edilmiştir. Bu amaca yönelik olarak Türkiye'de 2021 yılı itibariyle faaliyet gösteren 2010Q1 - 2020Q4 dönemi verileri araştırma kapsamına alınmıştır.

4.2. Çalışmanın Önemi

Bankalar, gelişmiş ülkelere kadar herhangi bir ülkede sosyoekonomik kalkınmada çok önemlidir. Bankalar, finansal kaynakların verimli bir şekilde tahsisi yoluyla ekonomik büyümeyi artırdıkları için ekonomide çok önemli bir role sahiptir.

Gelişmekte olan ekonomilerde parasal aktarım mekanizması para piyasası aracılığıyla gerçekleşmektedir. Para piyasasının en önemli aracı kurumu ise bankalardır. Buna göre bankalar hem parasal aktarıma aracılık etmek hem de kurumsal sorumlulukları gereği kar elde etmek durumundadır. Bankaların karlılığı, sahipler, yatırımcılar, borçlular, alacaklılar, mudiler, banka yöneticileri, düzenleyiciler ve hükümet gibi tüm paydaşlar için hayati önem taşımaktadır. İyi kurulmuş ve yönetilen bir bankacılık sektörü, ekonomideki büyük finansal krizleri absorbe edebilir ve ülkenin ekonomik sistemini güçlendirmek için bir platform sağlayabilir. Bu nedenlerden dolayı bankaların karlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin tespit edilmesi son yıllarda oldukça önemli hale gelmiş ve incelemeye değer konuların başında gelmektedir. Ülkemizde ve dünyada bankaların performansını inceleyen birçok çalışma olmakla birlikte, bu çalışmanın kapsadığı dönem ve seçilen değişkenler itibariyle literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Çalışmanın önemli sayılabilecek bir diğer özelliği de analize dahil edilen açıklayıcı değişkenlerin daha önce incelenen çalışmalarda bir arada aynı modelde kullanımına rastlanmamış olmasıdır.

4.3. Veri Seti ve Değişkenler

Banka performansına etki eden iç faktörlerin incelendiği bu çalışmada, banka performansı olarak aktif karlılığı ele alınmıştır. Ayrıca örneklem olabildiğince geniş

tutulmak istenmiş örnekleme Türkiye’de kurulmuş ve/veya faaliyet izni almış 30 mevduat bankası dahil edilmiştir. İlgili bankalar Tablo 4.1’de görülebilir.

Tablo 4.1. Örnekleme dahil edilen bankalar

1.	Akbank T.A.Ş.	16.	JPMorgan Chase Bank N.A.
2.	Alternatifbank A.Ş.	17.	MUFG Bank Turkey A.Ş.
3.	Anadolubank A.Ş.	18.	Odea Bank A.Ş.
4.	Arap Türk Bankası A.Ş.	19.	QNB Finansbank A.Ş.
5.	Bank Mellat	20.	Rabobank A.Ş.
6.	Burgan Bank A.Ş.	21.	Société Générale (SA)
7.	Citibank A.Ş.	22.	Şekerbank T.A.Ş.
8.	Denizbank A.Ş.	23.	Turkish Bank A.Ş.
9.	Deutsche Bank A.Ş.	24.	Turkland Bank A.Ş.
10.	Fibabanka A.Ş.	25.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
11.	Habib Bank Limited	26.	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
12.	HSBC Bank A.Ş.	27.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
13.	ICBC Turkey Bank A.Ş.	28.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
14.	ING Bank A.Ş.	29.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
15.	Intesa Sanpaolo S.p.A.	30.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Örnekleme islami finans kurumları olarak katılım bankaları da dahil edilmek istenmiş ancak banka mali tablolarıyla katılım bankalarına ait mali tabloların birbirleriyle uyumlu olmaması sebebiyle katılım bankaları örnekleme dışı bırakılmıştır. Banka mali tabloları çeyrek dönemler halinde yayınlanmaktadır. Buna göre çeyrek frekanslık verilerden yararlanılmış ve analiz başlangıç dönemi 2010Q1 bitiş dönemi ise 2020Q4 olarak belirlenmiştir. İlgili veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) veri sisteminden temin edilmiştir. Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TFRS) 2018 yılında bankalar için yayınladığı yeni kriterlere 2018 öncesi ve sonrası açısından farklılık içermekte dolayısıyla veriler arasındaki eşgüdüm yitirilmiştir. Bu doğrultuda değişkenlerin tercihinde bir kısıt olarak TFRS uygulaması dikkate alınmıştır. Ayrıca analize konu mali tablolar için hem solo hem de konsolide ayrımı söz konusudur. Bu çalışmada solo mali tablolardan yararlanılmıştır. Modele ilişkin değişkenler ve ilgili açıklamalar tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Modele ilişkin değişkenler

Bağımlı değişken	Formül	Açıklama
Aktif karlılık(ROA)	$\frac{\text{Dönem Net Karı veya Zararı}}{\text{Aktif Toplamı}}$	Aktif karlılığı bankanın genel olarak performansını ortaya koymaktadır (Demirhan Taşkın, 2011; Türker-Kaya, 2002; Samırkaş, Evcı ve Ergün (2014; Karakuş vd.2017; Aydın, 2019; Demirgüç, 2016; Gül vd., 2011; Kaya, 2002).
Bağımsız değişkenler		
Hisse Başına Kar (HBK)	$\frac{\text{Dönem Net Karı veya Zararı}}{\text{Hisse Senedi Sayısı}}$	Hisse başına kar ise her bir hissedar için elde edilen kazanç şeklinde tanımlanabilir (Korkmaz ve Karaca, 2013; Yüksel ve Ünal, 2017; Sakarya ve Aytekin, 2013).
Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı (BDAK) (Ana şirket, ortaklıkta olduğu şirkette %50'den daha fazla oy hakkına sahip ise ortak olunan şirket ile bağlı ortaklık durumu bulunmaktadır)	$\frac{\text{Bağlı Ortaklıklar}}{\text{Aktif Toplamı}}$	Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı bankaların uzun vadeli olarak risk azaltma ve bankacılık dışı alanlarda yatırımlar konusunda bilgi sağlamaktadır (İttamalla, Angel ve Lavanya, 2021; Rumler ve Waschiczek, 2016).
Mevduatların aktiflere oranı (MVAK)	$\frac{\text{Mevduatlar}}{\text{Aktif Toplamı}}$	Mevduatların aktiflere oranı ise yine bankaların esas faaliyet konusu olan mevduatların oransal büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Türker-Kaya, 2002; Karakuş vd., 2017; Demirgüç, 2016; Gül ve diğerleri, 2011; Kaya, 2002).
Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı (TFVTFY)	$\frac{\text{Türev Finansal Varlıklar}}{\text{Türev Finansal Yatırımlar}}$	Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı ise bankaların kısa vadeli olarak aktifler ve pasiflerde yaptıkları düzeltmeleri bu yol ile bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldıkları risklerden korunma amaçlı aldıkları önlemleri ifade etmektedir (Tanrıöven ve Yenice, 2014; Güçver, 2015; Anbar ve Alper, 2011).

Çalışmada analizlere bağımlı değişken olarak finansal performans göstergelerinden aktif karlılığı oranı (ROA) dahil edilmiştir. Aktif karlılık oranı, döneme ait kar veya zararın aktif toplamına oranı şeklinde gösterilmekte ve şirkete ait varlıkların nasıl yönetildiği konusunda bilgi vermektedir. Aktif karlılığı bankanın genel olarak performansını ortaya koymaktadır. Aktif karlılığın yüksek olması, banka ve bankayla ilişkisi olan tüm kurumların beraber etkin olarak yönetildiğini ve net kâr sağladığını ifade etmektedir. (Koç vd, 2015: 7). Bir başka deyişle şirketin kar oluşturmadaki başarısını, yapılan yatırımın getirisini göstermektedir.

Hisse Başına Kar (HBK): Bağımsız değişkenlerden ilki hisse başına kar; her bir hissedar için elde edilen kazanç şeklinde tanımlanabilmektedir. Dönem net karının temettü olarak paylaştırılan bölümünün hisse senedi sayısına bölünmesiyle

hesaplanmaktadır. Hisse başına karın artması işletmenin dağıttığı kar miktarının arttığını göstermektedir. Hisse başına karın literatürde çok fazla araştırmaya dahil edilmediği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda da hisse başına kârın aktif karlılığı etkilemediği yönünde bulgulara ulaşıldığı görülmektedir (Korkmaz ve Karaca, 2013; Yüksel ve Ünal, 2017; Sakarya ve Aytekin, 2013).

Bağlı Ortaklıkların Aktiflere Oranı (BDAK): Araştırmada kullanılan diğer bağımsız değişken; bağlı ortaklıkların aktiflere oranıdır (Ana şirket, ortaklıkta olduğu şirkette %50'den daha fazla oy hakkına sahip ise ortak olunan şirket ile bağlı ortaklık durumu bulunmaktadır) Bağlı ortaklıkların aktif toplamına bölünmesiyle elde edilmektedir. Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı bankaların uzun vadeli olarak risk azaltma ve bankacılık dışı alanlarda yatırımlar konusunda bilgi sağlamaktadır. Literatürde yapılan araştırmalara bakıldığında bankaların ortak sayısı arttıkça performansının olumsuz etkilendiği yönünde bulgulara ulaşılırken (İttamalla, Angel ve Lavanya, 2021), bankalardaki yabancı ortaklık payının artmasının banka karlılığını etkilemediği yönünde sonuçlara da ulaşıldığı görülmektedir (Rumler ve Waschiczek, 2016).

Mevduatların Aktiflere Oranı (MVAK): Araştırmada ele alınan diğer bir bağımsız değişken ise; Mevduatların aktiflere oranıdır. Toplam mevduatların, aktif toplamına bölünmesiyle elde edilmektedir. Mevduatların aktiflere oranı bankaların esas faaliyet konusu olan mevduatların oransal büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Mevduatlar ile karlılık arasındaki ilişkilere dair literatürde farklı sonuçlar ulaşıldığı görülmektedir. Mevduat artışının banka karlılığını artırdığı yönünde bulgulara ulaşılırken (Değer ve Ambar, 2011), banka karlılığını azalttığı yönünde de araştırma sonuçlarına ulaşılmaktadır (Demirgüç, 2016; Gül ve diğerleri, 2011; Kaya, 2002). Diğer taraftan bankaların karlılığı ile kredi mevduat oranı arasında ters U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu bulan bir bulguya da rastlanmıştır (Aydemir ve diğerleri, 2018). Ayrıca mevduat oranı ile banka karlılığı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonuçlarına da ulaşılmaktadır (Eissa ve diğerleri, 2018; Konak ve Ergenoğlu, 2020).

Türev Finansal Varlıkların Türev Finansal Yatırımlara Oranı (TFVTFY): Araştırmada ele alınan son bağımsız değişken; Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranıdır. Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı ise bankaların kısa vadeli olarak aktifler ve pasiflerde yaptıkları düzeltmeleri bu yol ile

bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldıkları risklerden korunma amaçlı aldıkları önlemleri ifade etmektedir. Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara bölünmesiyle elde edilmektedir.

Literatürde yapılan araştırmalara bakıldığında; türev işlem hacmi arttıkça bankaların aktif karlılıklarının arttığı yönünde bulgulara ulaşılırken (Tanrıöven ve Yenice, 2014; Güçver, 2015), türev işlem hacminin artmasının karlılığı azalttığı yönünde bir bulguya da rastlanmıştır (Anbar ve Alper, 2011).

4.4. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada panel veri analizi metodolojisinden yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler Anbar ve Alper (2011), Angel ve Lavanya (2021), Aydın (2019), Demirgüç (2016), Demirhan Taşkın (2011), Güçver (2015), Gül vd. (2011), Karakuş vd. (2017), Kaya (2002), Korkmaz ve Karaca (2013), Rumler ve Waschiczek (2016), Sakarya ve AYTEKİN (2013), Samırkaş, Evcı ve Ergün (2014), Tanrıöven ve Yenice (2014), Türker-Kaya (2002), Yüksel ve Ünal (2017) çalışmalarından temin edilmiştir. Bu doğrultuda statik panel veri analizi bağımlı değişken olan aktif karlılığının bir gecikmeli değerinin de dâhil edilerek tasarlanan çalışma modeli aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$ROA_{i,t} = c + \beta_1 HBK_{i,t} + \beta_2 BDAK_{i,t} + \beta_3 MVAK_{i,t} + \beta_4 TFVTFY_{i,t} + e_{i,t}$$

Çalışmada analizler R, Stata 16 ve Eviews 12 programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Örneklemdaki bankaların çeşitli dönemlerde verilerine ulaşmak mümkün olmadığından dengesiz panel setiyle analizler gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk olarak tanımlayıcı istatistiklere (bireysel) Tablo 4.3’de yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Tanımlayıcı istatistikler

	ROA	HBK	BDAK	MVAK	TFVTFY
Ortalama	0.008	54.728	0.011	0.583	4.762
Ortanca	0.006	0.029	0.005	0.593	1.215
Maksimum	0.131	14480.00	0.094	0.851	249.354
Minimum	-0.114	-21614.00	0.000	3.080	0.000
Std. Sap.	0.015	1253.778	0.015	0.135	19.610
Gözlem Sayısı	515	515	515	515	515

Not: ROA: Aktif kârlılık, HBK: Hisse başına kâr, BDAK: Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı, MVAK: Mevduatların aktiflere oranı, TFVTFY: Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı temsil etmektedir.

Çalışmada ikinci olarak bağımlı değişkenler arası korelasyonlara Tablo 4.4’de yer verilmiştir. Böylece çoklu doğrusal bağıntı (multicollinearity) problemi olup

olmadığı görülebilir. Tablo 4.4 incelendiğinde bağımsız değişkenler arası incelenmesi gereken çoklu doğrusal bağıntının olmadığı görülebilir.

Tablo 4.4. Korelasyon analizi

	HBK	BDAK	MVAK	TFVTFY
HBK	1			
BDAK	-0.077	1		
MVAK	0.022	0.189	1	
TFVTFY	-0.007	-0.041	-0.090	1

Not: ROA: Aktif kârlılık, HBK: Hisse başına kâr, BDAK: Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı, MVAK: Mevduatların aktiflere oranı, TFVTFY: Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı temsil etmektedir.

4.4.1. Panel Veri Analizi

Panel veri analiz yöntemleri, zaman serilerini ve kesit verilerini birleştirebilir. Panel verileri kullanırken, zaman içinde kesitsel veri değişikliklerinden daha fazla bilgi içerir. Panel veri, zaman serisi ve yatay kesit veri ile karşılaştırıldığında gözlem sayısı artar, değişkenler arasındaki doğrusallık azalır ve serbestlik dereceleri artar. Bu, daha karmaşık modelleri kontrol etmek için panel verilerinin kullanılmasını mümkün kılmaktadır (Gujarati, 2009;592). Panel veri yönteminin zaman serisi veya yatay kesit veri kullanımına göre bazı avantajları bulunmaktadır. Bu avantajlar şu şekilde sıralanmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020; 9).;

- Panel veri yöntemi araştırmacıya daha fazla veri ile çalışma olanağı tanımaktadır.
- Panel veri yönteminde gözlem sayısı ve serbestlik derecesi fazladır. Bu durum açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı derecesinin azalmasına sebep olmaktadır.
- Panel veri yöntemi zaman serisi verileri veya yatay kesit verileri ile çözülemeyen iktisadi problemlerin analiz edilmesine imkan tanımaktadır.

4.4.2. Birim Kök Testi

Birim kök analizi ile serinin durağanlığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Serinin zaman içindeki değişimini ve önceki döneme ait değerinin etkisini belirlemek uzun dönemde sahip olduğu özelliği yorumlamamızı sağlamaktadır (Tarı, 2019; 387) Durağanlık kavramı serinin ortalamasının ve varyansının zaman ile değişmediği durumu ifade etmektedir. Serinin durağan olmayan olasılıklı bir süreç olması ise ortalamasının, varyansının veya hem ortalaması hem varyansının zamana bağlı olarak

değiştiğini göstermektedir. Serinin durağan olmaması birim kök içerdiği anlamına geldiğinden durağanlığı sınamanın yöntemi birim kök testleridir (Gujarati, 2009; 740).

4.4.3.Sabit Etkiler Modeli

Katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğini varsayan modele "sabit etki modeli" denir. Modelin genel formülü, birimler arasındaki farkın, sabit terimlerdeki farkla yansıtılabileceğini varsayar.

Sabit etki modeli; birim boyunca değişen sabit terimli doğrusal bir regresyon modelidir. Sabit etkiler regresyon modeli, mevcut her birim için bir tane olmak üzere n farklı sabit terime sahiptir. Bu sabit terimler, gösterge değişkenleri ile temsil edilebilir. Bu gösterge değişkenleri, bir birimden diğerine değişen ancak zaman içinde sabit kalan, hariç tutulan tüm değişkenlerin etkilerini içerir. Panel veri regresyonunda kullanılan iki temel yöntemden bahsedilebilir. Bunlar sabit etkiler modeli (SEM) ve rastgele etkiler modelidir (REM).

4.4.4.Rassal Etkiler Modeli

Sabit etkiler modelindeki çok fazla parametre nedeniyle serbestlik derecesi azalır. Ancak, modelde bireysel etkinin " μ_{it} " rassal olduğu varsayılırsa bu sorundan kaçınılabilir. Bu durumda U_{it} ve μ_{it} sıfır ortalama ve sabit varyansa sahiptir ve μ_{it}, U_{it} den bağımsızdır. Büyük bir popülasyondan rastgele birimler çekmek istiyorsanız, rastgele etkiler modeli uygundur.

Rastgele etkiler modeli, her birey için ayrı bir kesit numarası tanımlandığı için sabit etkiler modeliyle aynıdır, ancak bu yöntem sabit terimlerin (kesit katsayıları) arsa olarak algılanarak rastgele olarak ele alınabileceğini varsayar. Onları içeren torbadan çıkarılırlar ve hata teriminin bir parçası olarak kabul edilirler. Sonuç, genel kesit katsayısı, ilgili katsayının bir dizi bağımsız değişkeni ve birleşik hata terimi ile belirlenir. Bu bileşik hata iki kısımdan oluşur. Belirli bir bireyde ve belirli bir zaman aralığında elemanın kesit numarasının bütünü kesit katsayısından ne kadar farklı olduğunu gösterir. Diğer kısım ise ilgili zaman aralığında bireyin rastgele sapmasını temsil eden bilinen rastgele hatadır. Panel veri kullanılarak yapılan araştırmalarda, birimlerin neden olduğu değişiklikleri veya birimlere ve zamana bağlı olarak meydana gelen farklılıkları incelemek için "sabit etkiler modeli" veya "rastgele etkiler modeli" kullanılabilir. Rastsal etkiler modelinde, birim veya birim ve zaman değişiklikleri hata teriminin bir bileşeni olarak modele dahil edilir. Bunun temel nedeni, sabit etkiler

modelinde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybını önlemektir. Modelde kullanılacak veriler rastgele seçilirse veya popülasyonu temsil eden veriler olarak seçilirse, sabit etkiler modeli yerine rastgele etkiler modeli tercih edilir (Baldemir ve Keskiner, 2004: 48).

4.4.5. Panel Veri Yöntemi Seçimi: Hausman Testi

Birim veya birim ve zaman farklılıklarını temsil eden katsayıların yani rassal etkili modelin hata terimi bileşenlerinin modeldeki bağımsız değişkenlerden ilişkisiz olduğu hipotezinin geçerliliği, Hausman (1978) tarafından önerilen test istatistiği ile incelenebilmektedir. Bu durumda sabit etkili model parametre tahmincileri ile rassal etkili modelin parametre tahmincileri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Hausman test istatistiği, iki model arasında seçim yapmak için kullanılır. Hausman test istatistiği "Rassal etki tahmincisi doğrudur" sıfır hipotezi altında k derecelik serbestlik ile ki-kare dağılımını gösterir. Eğer öyleyse, rastgele etkiler modelinin hata bileşeninin bağımsız değişkenle ilgisi olmadığı belirlenebilir. Bu durumda sabit etkiler modeli ilk tercih olacaktır.

Hausman testi, sabit etkilerin açıklayıcı değişkenlerle hiçbir ilgisi olmadığı bilgisini verirse, daha etkili bir tahminci olarak rastgele etkilerin kullanımı açılacaktır. Hausmann testinde, sıfır hipotezi reddedilirse rastgele etkiler modelinin daha uygun olduğu sonucuna varılır. Hausman testi, rastgele etkilerin tahmin edicisinin geçerli olduğu temel hipotezini test etmek için k serbestlik derecesinin ki-kare dağılımına uyan bir istatistik kullanır. Hausman test istatistiği hesaplanırken, H istatistiği, genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi ile grup içi tahmincinin varyans kovaryans matrisi arasındaki fark kullanılarak hesaplanır. Hausman testine ek olarak, sabit etkiler modeli ile rastgele etkiler modeli arasında seçim yapmak için Wald testi, t testi ve F testi de kullanılabilir.

4.5. Bulgular

Çalışmada öncelikle değişkenlere birim kök sınaması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda ortak birim kökün varlığının incelendiği Levin, Lin ve Chu testi ile her kesit için bireysel birim kökün varlığının ayrı ayrı incelendiği Im, Pesaran ve Shin, testlerinin sonuçlarına yer verilmiştir. Tablo 4.5'de değişkenlerinin birim kök sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5. Birim kök analizi sonuçları

Değişken	Yöntem	Sabitli	Sabitli ve Trendli
ROA	Levin, Lin ve Chu	-13.268 (0.000)	-14.605 (0.000)
	Im, Pesaran ve Shin	-14.330 (0.000)	-15.797 (0.000)
HBK	Levin, Lin ve Chu	-7.2542 (0.000)	-8.2951 (0.000)
	Im, Pesaran ve Shin	-16.135 (0.000)	-18.076 (0.000)
BDAK	Levin, Lin ve Chu	-2.7179 (0.003)	-2.8809 (0.002)
	Im, Pesaran ve Shin	-1.5488 (0.060)	-2.3853 (0.008)
MVAK	Levin, Lin ve Chu	-4.0148 (0.000)	-2.6787 (0.003)
	Im, Pesaran ve Shin	-5.5265 (0.000)	-5.0936 (0.000)
TFVTFY	Levin, Lin ve Chu	-19.985 (0.000)	-12.102 (0.000)
	Im, Pesaran ve Shin	-11.482 (0.000)	-5.3773 (0.000)

Not: Parantez içerisindeki değerler olasılıkları göstermektedir. ROA: Aktif kârlılık, HBK: Hisse başına kâr, BDAK: Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı, MVAK: Mevduatların aktiflere oranı, TFVTFY: Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı temsil etmektedir.

Birim kök analizlerinden elde edilen sonuçlar değişkenlerin tamamının seviyede durağan olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak regresyon analizinde sabit etkilerin mi rassal etkilerin mi geçerli olduğunu belirlemek için Hausman Testi uygulanmıştır. Sabit ve rassal etkiler modeli belirleme test sonuçları Tablo 4.6'da görülmektedir.

Tablo 4.6. Sabit ve rassal etkiler modeli belirleme test sonuçları

	t istatistikleri	P (olasılık)
Sabit Etkiler Modeli	165.383	0.000
Rassal Etkiler Modeli	13.349	0.000
Hausman Testi	9.278	0.054

Tablo 4.6 incelendiğinde Hausman test istatistiği sabit etkiler tahmin edicisinin daha uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda regresyon modeli sabit etkiler kapsamında oluşturulmuş ve sonuçlar Tablo 4.7.'de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Sabit etkiler modeli test sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t istatistikleri	P (Olasılık)
HBK	0.385	0.211	1.823	0.068
BDAK	-0.052	0.061	-0.846	0.397
MVAK	-0.033	0.007	-4.388	0.000
TFVTFY	0.153	0.189	-0.809	0.418
C	0.028	0.004	6.324	0.000
R²=0.51 Düzeltilmiş R²=0.48			F istatistiği= 17.087 p= 0.000	

Not: ROA: Aktif kârlılık, HBK: Hisse başına kâr, BDAK: Bağlı ortaklıkların aktiflere oranı, MVAK: Mevduatların aktiflere oranı, TFVTFY: Türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı temsil etmektedir.

Model sonuçları incelendiğinde regresyon modelinde kullanılan bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişkeni açıklama oranını (R^2) 0,51 olarak tespit edilmiştir. Bu ise modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan aktif karlılık oranını %51 açıkladığı anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra F istatistik değeri 17,087 olup kurulan modelin %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Sabit etkiler modeli sonuçlarına göre modelde kullanılan değişkenlerden hisse başı kar (HBK) ve mevduatların aktife oranı (MVAK) değişkenleri istatistiki olarak anlamlı olup, bağlı ortaklıkların aktiflere oranı (BDAK) ile türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı (TFVTFY) değişkenlerinin ise aktif karlılık (ROA) üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Hisse başı kar değişkeni %10 önem düzeyinde anlamlı olup aktif karlılık üzerinde 0,385'lik pozitif bir etkiye sahiptir. Bu sonuca göre bankaların hisse başı karlarında %10'luk bir artış, aktif karlılıkta % 3,85 lik bir artışa neden olmaktadır. Mevduatların aktife oranı aktif karlılık üzerinde %1 önem düzeyinde -0,033'lük negatif bir etkiye sahiptir. Yani bankalardaki mevduat tutarlarının artması aktif karlılığı azaltmakta ve verilen kredilerin ortalama karlılığını düşürmektedir. Bu sonuçların yanı sıra türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı değişkeninin aktif karlılık üzerinde 0,153 gibi nispeten yüksek pozitif bir etkiye sahip olmasına rağmen bulunan ilişki istatistiksel olarak anlamsızdır.

5. SONUÇ

Bankacılık sektörü, finansal sistemin önemli bir parçasıdır ve ülke ekonomisinin lokomotifini olarak kabul edilmektedir. Bankalar finansal sistemdeki en önemli kurumsal yapıdır. Bu bağlamda finansal sistemin önemli bir katılımcısı olan bankaların, finansal ve ekonomik sistem içerisinde sağlıklı bir yapı içerisinde iş yapmaları gerekmektedir. Çünkü ekonomide ve finansal sistemdeki olası krizler bankacılık sektörünü doğrudan etkileyerek ekonomik kalkınmayı engelleyecektir. Bankaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve büyüebilmeleri için kârlı olmaları gerekmektedir. Bu nedenle bankaların kendi amaçları doğrultusunda kâr elde etmeleri ve bankanın varlığını sürdürebilmeleri için sahip oldukları kaynakları kâr etmek için ne ölçüde değerlendirdiklerini değerlendirmeleri gerekmektedir.

Bankacılık sektörü, Türk finansal sistemindeki önemini ve hakimiyetini sürdürmektedir. Banka dışı finansal kuruluşların sayısı ve ölçeği son yıllarda artmasına rağmen, finansal sistemin toplam aktiflerinin yaklaşık %90'ı bankacılık sektörüne aittir. Bu nedenle bankacılık sektörünün yapısı, işleyişi ve sürdürülebilir yapısı, ekonomik büyüme ve finansal piyasa istikrarı için son derece önemlidir.

Para piyasasının en önemli konumundaki bankaların faaliyetleri hem parasal aktarım mekanizmasına hizmet etmek, hem karşılaştıkları risklere karşı önlem almak hem de bu süreçte kar elde etmek olarak sıralanabilir. Bankaların karlılığı üzerinde etkili olan çok sayıda faktör bulunabilir.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren 30 bankanın 2010Q1 – 2020Q4 dönemleri için bankaların performansını (karlılığı) etkileyen içsel faktörler panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan analiz sonuçları bankaların topladıkları mevduatları iyi değerlendiremediklerini ortaya koymaktadır.

Bu konuda TCMB’nin faiz belirleyicisi olduğu değerlendirildiğinde bankaların olası faiz değişimleri karşısında esas faaliyet konularına giren mevduat toplama süreçlerini iyi yönetemediklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmada sabit etkiler modeli sonuçlarına göre; modeldeki hisse başı kar (HBK) ve mevduatların aktife oranı (MVAK) değişkenleri istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur. Modelde bulunan diğer değişkenler; bağlı ortaklıkların aktiflere oranı (BDAK) ile türev finansal varlıkların türev finansal yatırımlara oranı (TFVTFY) ise aktif karlılık (ROA) üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Bu sonuçların düzenleyiciler, bankacılar, banka yönetimleri ve diğer paydaşlarla ilgisi vardır. Banka yönetimleri ve hissedarları için bulgular, bankacılığın küreselleşmesi yoluyla artan rekabet nedeniyle önemli olan banka düzeyinde kârlılığın istikrarına ve sürdürülebilirliğine yol açan, kârlılığa ulaşmak için iç faktörlerin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Hissedarlar için, değişen banka özelliklerinin sırayla karlılığı ve getirileri nasıl değiştirebileceğini değerlendirmelerine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abreu, M., and Mendes, V. (2002). *Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence for Some E.U. Countries*. University of Porto Working Paper Series, No. 122; Porto: University of Porto
- Abugamea, G. (2018). *Determinants of Banking Sector Profitability: Empirical Evidence from Palestine* (No. 89772). University Library of Munich, Germany.
- Acaravci, S. K. ve Calim, A. E. (2013). Turkish banking sector's profitability factors. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 27.
- Afşar, M. (2006). *Finansal sistem ve işleyişi*. Eskişehir.
- Afşar, M. ve A. Afşar (2010). *Finansal ekonomi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akgüç, Ö. (1998). *Finansal yönetim*. İstanbul: Avcıyol Basım. (7. baskı).
- Akgüç, Ö. (2007). *Banka yönetimi ve performans analizi*. İstanbul: Arayış Yayınları.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de yabancı bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 36.
- Akgüç, Ö. (2012). *Banka finansal tablolarının analizi*. İstanbul: Avcıol Basım Yayım.
- Alper, D., Anbar, A. (2011) “Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey” *Business and Economic Research Journal* Volume 2. Number 2.2011 pp.139-152 ISSN: 1309-2448
- Alper, K. ve S. Tolga Tiryaki (2011). Zorunlu Karşılıkların Para Politikasındaki Yeri. *TCMB*, 08.
- Altuğ, O. (2000). *Banka işlemleri ve muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Alwusaaby, M. (2016). *Sermaye yapısının bankaların performansları üzerindeki etkisi: (Yemendeki banka sektöründen kanıtlarla)*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul.
- Amba, M. and Almukharreq, F. (2013). Impact of the Financial Crisis on Profitability of the Islamic Banks vs Conventional Banks- Evidence from GCC. *International Journal of Financial Research*, 4(3), 83-93. Doi:10.5430/ijfr.v4n3p83
- Anbar, A., and D. Alper. (2011). Bank specific and macroeconomic determinants of commercial bank profitability: Empirical evidence from Turkey. *Business and Economics Research Journal*. 2(2). 139.
- Arif, A. ve Anees, A. N. (2012). Liquidity risk and performance of banking system. *Journal of Financial Regulation and Compliance*.
- Arslan, İ. ve S. Yapraklı (2008). Banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye üzerine ekonometrik bir analiz (1983-2007). *Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. 7. 88-103.
- Atasoy, H. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Gelir Gider Analizi ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.

- Athanasoglou, P. P., Brissimis, S. N. ve Delis, M. D. (2008). Bank-specific, industry-specific and macroeconomic determinants of bank profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18(2), 121-136.
- Athanasoglou, P., Delis, M. ve Staikouras, C. K. (2006). *Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region* (No. 47). Bank of Greece.
- Athanasoglou, P.P., Brissimis S.N. & Delis M.D. (2005). Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability, *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, Elsevier*, 18(2), 121-136.
- Atik, M. (2013). *Bankacılık sektöründe faiz dışı gelirlerin banka gelirleri ve riski üzerindeki etkisinin ölçülmesi: ABD ve Türkiye'deki lider bankalar üzerine bir uygulama*. Uayınlamamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ayanoğlu, Y. (2013). Aydın Karapınar (Ed.). Bankaların kuruluşu ve organizasyon yapısı. *Bankaların Yönetim ve Denetimi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 6-9.
- Aydemir, N. (2004). *Dünden bugüne Türkiye'de bankacılık*. Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası, Ankara.
- Aydemir, R., Övenç, G. ve Koyuncu, A. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Mevduat Oranı, Çekirdek Dışı Yükümlülükler ve Kârlılık: Dinamik Panel Modelinden Bulgular. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 18(3), 495-506.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Aydın, N. (2012). Dünya'da ve Türkiye'de bankacılığın gelişimi. M. Toprak ve M. Coşkun içinde, *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş* (s. 52-77). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189.
- Babuşcu Ş. ve A. Hazar (2019). *5411 sayılı bankacılık kanunu çerçevesinde banka hukuku*. Seçkin Yayınları.
- Babuşcu, Ş., vd (haz.). (2017). *Bankacılığa giriş*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.
- Bakan, S. (2001). *Osmanlı'dan günümüze türk bankacılık kesimi*. İktisat Dergisi, (417).
- Barutçugil, İ. (2002). *Perfomans yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Battal, A. (2004). *Sorularla banka hukuku*. Ankara. Gazi Kitabevi. (Battal, 2004:15).
- BBDK (2020). *Türk bankacılık sektörü temel göstergeleri aralık 2020*, BBDK, Veri ve Sistem yöneticiliği Daire başkanlığı
- BDDK (2010). <https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Misyon-ve-Vizyon/10> Erişim Tarihi: 30.07.2021
- Belke, M. ve Ünal, E. A. (2017). Determinants of Bank Profitability: Evidence From Listed and NonListed Banks In Turkey. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 404-416.

- Berger, A., and Mester, L. (1997). Inside The Black Box: What Explains Differences In The Efficiencies Of financial Institutions? *Journal of Banking and Finance*, 21, 895–947.
- Bikker, J. A. ve Tobias M. Vervliet (2017). Bank profitability and risk-taking under low interest rates. *International Journal of Finance & Economics Published by John Wiley & Sons Ltd*, 1-16.
- Bolcal, A. (2021). *Ticari bankaların fon kaynakları ve fon kaynak politikalarının banka performansı üzerindeki etkisi: 2000 yılı sonrası türkiye değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Edirne.
- Borio, C., Gambacorta, L. ve Hofmann, B. (2015). The Influence of Monetary Policy on Bank Profitability. *BIS Working Papers*, 514, 1-34.
- Boyd, J. and Champ, B. (2006). *Inflation, Banking and Economic Growth*. Cleveland: Federal Reserve Bank of Cleveland.
- Brahmaiah, B. and Ranajee (2018). Factors Influencing Profitability of Banks in India. *Theoretical Economics Letters*, 08, 3046-3061.
- Brock, P. Suarez, L. J. (2000). Understanding the Behavior of Bank Spreads in Latin America. *Journal of Development Economics*, 63(1), 113-134.
- Buyuran, B. (2020). *Gelir çeşitlendirmesinin bankaların risk ve performansı üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi. Gaziantep.
- Casu, B. and Girardone, C. (2006). Bank competition, concentration and efficiency in the single European market. *The Manchester School*, 74(4), 441–468.
- Chowdhury, M. A. F., and Rasid, M. E. S. M. (2017). Determinants of performance of Islamic banks in GCC countries: Dynamic GMM approach. *Advances in Islamic Finance, Marketing, and Management*. 49–80.
- Claeys, S., and i van der Vennet, R. (2004). Determinants of bank interest margins in Central and Eastern Europe: A comparison with the West. *Economic Systems*, 32, 197–216.
- Clair, Robert Wayne (2004). Macroeconomic Determinants of Banking Financial Performance and Resilience in Singapore. *Monetary Authority of Singapore, Staff Paper*, 38. https://www.mas.gov.sg/-/media/MAS/resource/publications/staff_papers/MAS_Staff_Paper_No_38_RSTC_V3.pdf
- Coşkun, M. (2010). *Para ve sermaye piyasaları; kurumlar, araçlar, analiz*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Coşkun, N.M., Ardor, H.N., Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: TBB.
- Ćurak, Marijana, Klime Poposki, and Sandra Pepur (2012). Profitability Determinants of the Macedonian Banking Sector in Changing Environment. *Procedia—Social and Behavioral Sciences*, 44, 406–16.
- Çelik, T., ve M. Kaplan (2010). Türk bankacılık sektöründe etkinlik ve rekabet: 2002–2007. *Sosyoekonomi*. 13(2). 9–28.

- Davydenko, A. (2010). Determinants of bank profitability in Ukraine. *Undergraduate Economic Review*, 7(1), 2.
- Değer, A., ve Ambar, A. (2011). Bank Specific And Macroeconomic Determinants Of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence From Turkey. *Business and economics research journal*, 2(2), 139-152.
- Demirel, B. L., Çil Koçyiğit, S. & Kevser, M. (2021). Makroekonomik Değişkenler Ve İçsel Faktörler İle Bankaların Finansal Performansı Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Ampirik Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 598-611.
- Demirgüç - Kunt, A. ve Huizinga, H. (1998). Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence. *Dünya Bankası*, 379-408.
- Demirhan, D. (2010). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45), 157-168.
- Demiroğlu, Ö. (2019). *Kamusal sermayeli mevduat bankaları kârlılık belirleyicileri*. Doktora Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık Ve Finans Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Demirtaş, O. (2019). *Katılım bankalarının finansal performansı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi: gelişen ve gelişmekte olan ülkeler üzerine bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, İstanbul.
- Dietrich, A. and Wanzenried, G. (2009, April). What determines the profitability of commercial banks? New evidence from Switzerland. In *12th conference of the Swiss society for financial market researches, Geneva* (pp. 2-39).
- Dietrich, A. and Wanzenried, G. (2011). *Determinants of bank profitability before and during the crisis: evidence from Switzerland*. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 21(3), 307-327.
- Doğan, E. (2017). (Ed.) Feridun Kaya. *Banka ve bankacılık kavramları*. İstanbul: Beta Yayınları. (5. Baskı).
- Ebenezer, O., Omar, W. A. W. B. ve Kamil, S. (2017). Bank specific and macroeconomic determinants of commercial bank profitability: Empirical evidence from Nigeria. *International Journal of Finance & Banking Studies* (2147-4486), 6(1), 25-38.
- Ehrhardt, M.C. ve Eugene F. Brigham (2009). *Corporate finance- A focused approach*. Thomson South-Western, China.
- Eissa A. Al-Homaidi, Mosab I. Tabash, Najib H. S. Farhan & Faozi A. Almaqtari | David McMillan (Reviewing editor) (2018). Bank-specific and macroeconomic determinants of profitability of Indian commercial banks: A panel data approach, *Cogent Economics&Finance*, 6(1).
- Eissa, A., Almaqtari, F., Yahya, A. and Khaled, A. (2020). Internal and external determinants of listed commercial banks' profitability in India: Dynamic GMM approach. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 13, 34-67.

- Erdem, E. (2008). *Para banka ve finansal sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Erdem, E. (2012). *Para banka ve finansal sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık. (4. Baskı).
- Erol, H. (2007). *Bankalarda net faiz marjının belirleyicileri, risk duyarlılığı ve politika önerileri*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ertem, Ü. (2013). *Bankacılık ve kambiyo işlemleri*. Ankara: Paradigma Akademi.
- Fadzlan, Sufian (2009). Determinants of Bank profitability in a Developing Economy: Empirical evidence from the China Banking Sector. *Journal of Asia-Pacific Business*, 10, 201–307.
- Goddard, J., Molyneux, P. and Wilson, J. (2004). Dynamics of Growth and Profitability in Banking. *Journal of Money, Credit and Banking*, 36, 1069-1090. <https://doi.org/10.1353/mcb.2005.0015>.
- Gorton, G. ve Huang, L., (2002). Liquidity, efficiency and bank bailouts. *NBER Working Paper No. w9158*, Washington, DC: National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.1080/23322039.2019.1664192>
- Göçmen, Gamze - Demir, Yusuf - Bozdağ, Hakan (2013). Küresel Mali Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri: Yerli Ve Yabancı Bankaların İflas Riskleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi EYİ Özel Sayısı*, 49-58. (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/358532>)
- Gujarati, D. N. ve Dawn, C. P. (2009). *Temel ekonometri*, Beşinci Basımdan Çeviri. Çeviren: Şenesen, Ü., Günlük-Şenesen, G. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Gul, S., Irshad, F. ve Zaman, K. (2011). Factors affecting bank profitability in Pakistan. *The Romanian Economic Journal*, 2(39), 61–87.
- Guru, B., Staunton, J. and Balashanmugam, B. (2002). *Determinants of commercial bank profitability in Malaysia*. Paper Presented at the 12th Annual Australian Finance and Banking Conference, Sydney, 16–17 December 2002.
- Güçver, G. (2015). Türk Bankacılık Sisteminde Türev Ürün Kullanımı ile Bankaya Özgü Değişkenler ve Makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki. *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, 08(10).
- Gülcü, A., Coşkun, A., Yeşilyurt, C., Coşkun, S. ve Eserner, T (2004). Cumhuriyet üniversitesi dış hekimliği fakültesi'nin veri zarflama analizi yöntemiyle göreceli etkinlik analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5(2).
- Gümüş, S. 2014. *Bankacılıkta pazarlama*. Hiperlink Yayınevi.
- Güneş, N. (2015). Banka karlılığının belirleyicileri: 2002-2012 dönemi Türk mevuat bankaları üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(3). 265-282.
- Güney, A. (2019). *Banka işlemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Güngör, B. (2007). Türkiye'de faaliyet gösteren yerel ve yabancı bankaların kârlılık seviyelerini etkileyen faktörler: panel veri analizi. *İktisat İşletme ve Finans*. 40-63.

- Güngör, B. and Dilmaç, M. (2020). Finansal Kriz Ortamlarında Sermaye Yapısının Bankaların Finansal Performanslarına Etkileri . Muhasebe ve Finansman Dergisi , (85) , 153-172 . DOI: 10.25095/mufad.673717
- Güriş, S., Çağlayan Akay, E. ve Güriş, B. (2017) *Eviews ile temel ekonometri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gürkan Yay, G. (2012). *Para ve finansal teori - politika*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gürtuna, S.M. (2005). *Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi ve reel kesime etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Gyamerah, I.A., and Amoah, B. (2015). Determinants of Bank Profitability in Ghana. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 5, 173-187.
- Hancı, A. (2020). Türkiye’de Türev Araçların Bankacılık Sektörüne Etkileri. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hassan Al-Tamimi, H. A. (2010). Factors influencing performance of the UAE Islamic and conventional national banks. *Global Journal of Business Research*, 4(2), 1-9.
- Hassan, K. and Bashir, A.B.M. (2003). Determinants of Islamic banking profitability. Proceedings of the ERF 10th Annual Conference, Marrakesh, Morocco, 16-18.
- Hazar, A., Babuşcu Ş. (2017). *Bankacılığa giriş*. Ankara, Akademi.
- Hazar, A., ve Babuşcu, Ş. (2014). *Banka Aktif Pasif Yönetimi*. Ankara, Academy Consulting & Training.
- Heffernan, S., and Maggie F. (2008). *The Determinants of Bank Performance in China*. Working Paper Series (WP-EMG-03-2008); London: Cass Business School, City University, Available online: <http://ssrn.com/abstract=1247713>
- Hoffmann, P. S. (2011). Determinants of the Profitability of the US Banking Industry. *International Journal of Business and Social Science*, 2(22).
- Islam, S. ve Nishiyama, S.(2016). The Determinants of Bank Profitability: Dynamic Panel Evidence from South Asian Countries. *Journal of Applied Finance & Banking*, 6(3), 77-97.
- Işık, S. ve Kambay, M. (2019). Türkiye’de Ticari Bankaların Karlılığını Etkileyen Bankaya Özgü ve Makro Ekonomik Belirleyiciler. *Bankacılar Dergisi*, 3-24.
- Işıktan, S. (2019). *Türkiye’deki özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının finansal performanslarının belirleyicileri*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Mersin.
- Ittamalla, S.G., Angel, S. ve Lavanya, M. (2021). Impact of Ownership Structure on the Performance & Profitability of Banks. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(3), 185-192. 10.47750/cibg.2021.27.03.026
- Jara-Bertin, M., Moya, J.A., Perales, R.A. (2014). Determinants of bank performance: Evidence for Latin America. *Academia Revista Latinoamericana de Administración*. 27(2). 164–182.

- Javed, M. A. and Basheer, M. F. (2017). Impact Of External Factors On Bank Profitability. *EPRA International Journal of Research and Development*, 2(5).
- Karakuş, R., Zor, İ. ve Küçük, Ş.. (2017). Ticari Bankalarda Karlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli Ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (62), 379-398.
- Karasulu, M. (2001). "Profitability of the Banking Sector in Korea," in IMF Country Report No. 01/101 (Washington, D.C.: International Monetary Fund, July).
- Karluk, R. (2004). *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, F. (2017). *Bankacılık giriş ve ilkeleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaya, Y. T. (2002). "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri: 1997-2000". Bankacılık Düzenleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları, 2002/1.
- Kayran, O. (2020). *Bankalarda gelir çeşitlendirmesinin performans üzerine etkileri ve türkiye'deki mevduat bankalarına yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kevser, M., Demirel, B. L. ve Çil Koçyiğit, S. (2021). Makroekonomik değişkenler ve içsel faktörler ile bankaların finansal performansı arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 598-611.
- Keyder, N. (2002). *Para, teori, politika, uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım.
- Kırcı Çevik, N. ve Boran, A. (2020). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Ticaret Bankalarının Karlılığını Etkileyen İçsel Faktörler: 2005-2016 Yılları Arası Panel Veri Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), 1735-1750.
- Kırkiç, F. B. (2018). *Türk bankacılık sisteminde banka performansını etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, Finans Anabilim Dalı, İstanbul.
- Knezevic, Ana ve Dobromirov, Dusan. (2016). The Determinants of Serbian Banking Industry Profitability. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29(1), 459-474.
- Kocaimamoğlu, S. (1980). *Bankacılık ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Koç, S., Bağcı, A. ve Işık C.K. (2016). Kalkınma ve yatırım bankalarının performansları açısından değerlendirilmesi. Türkiye ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*. 1-30.
- Koç, S., Bağcı, A. ve Sözdemir, A. (2015). Ticari bankalarının yerli ve yabancı bankalar açısından performansları ve performans sürekliliklerinin analizi. Türkiye ölçeği (2002-2012). *Sakarya İktisat Dergisi*. 4(2), 1-35.
- Konak, F. ve Demir, Y. (2020). Sosyal Medya Kullanımının Firma Performansına Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *International Review of Economics and Management*, 8(2), 256-274.

- Konak, F. ve Ergenoğlu, S. (2020). 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 242-263.
- Korkmaz, ., Karaca Süleyman Serdar (2013). Firma Performansını Etkileyen Faktörler ve Türkiye rneği. *Ege Akademik Bakış*, 13(2), 169-179.
- Küçük, E. (2016). *Banka karlılığının tarihsel belirleyicileri: türkiye ekonomisi üzerine bir analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, Ankara.
- Küçükbay, F. (2017). Banka Kârlılığını Etkileyen Faktörler: Avrupa Birliği Bankaları Ve Türk Bankaları Arasında Karşılaştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(1), 137-149. DOI: 10.18657/yonveek.295445
- Küçükkocaoğlu, Güray (2006). *İslami bankalar ve islami finans kurumları*. Erişim: 10 Nisan 2021. www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcum17.doc
- Levine, R., Loayzo, N. Ve Beck, T. (2000). Financial intermediation and growth: Causality and causes. *Journal of Monetary Economics*. 46(1). 31-77.
- Li, D. and Yang, J. (2016). A study on the effect of non-interest income and its components on the performance of listed banks in China, 13th International Conference on Service Systems and Service Management (ICSSSM), 1-5 June 2016. <https://doi.org/10.1109/ICSSSM.2016.7538524>
- Lotto, J. (2018). The Empirical Analysis Of The İmpact Of Bank Capital Regulations On Operating Efficiency. *International Journal of Financial Studies*, 6(2), 34.
- Masood, O., and Ashraf, M. (2012). Bank-specific and macroeconomic profitability determinants of Islamic banks. *Qualitative Research in Financial Markets*. 4(2/3). 255–268.
- Menicucci, E. ve Paolucci, G. (2016). Banka Karlılığının Belirleyicileri: Avrupa Bankacılık Sektrnden Ampirik Kanıtlar. *Finansal Raporlama ve Muhasebe Dergisi*, 14(1), 86 – 115.
- Mester, L. J. (1996). A study of bank efficiency taking into account risk-preferences. *Journal of Banking and Finance*. (20). 1025–1045.
- Metehan, T. (2004). Ticari bankalarda pazarlama stratejilerinin uygulanması. *Verimlilik Dergisi*. (4). 63-89.
- Metin K. Ercan. (2018). *Değere dayalı işletme finansı finansal yönetim*. Ankara: Gazi Kitabevi. (10. Baskı).
- Michael C. Ehrhardt and Eugene F. Brigham, (2009). *Financial management: theory and practice*. USA: South-Western Cengage Learning.
- Mishkin, F. E. (2012). *Financial Markets and Institutions*. Global Edition ed. 345-346.
- Mishkin, F.S. (1989). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets* (Second Edition). USA, Illinois: Scott,Foresman & Company.
- Mohiuddin, G. (2014). Use of camel model: a study on financial performance of selected commercial banks in Bangladesh. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2(5). 151-160.

- Mulenga, C. (2017). Determinants Of Bank Profitability: Panel Data Evidence From Six Commercial Banks In Zambia. Master Thesis. Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Mulwa, G. K (2015). The effect of monetary policy on the financial performance of commercial banks in Kenya. Master Thesis. Nairobi Üniversitesi.
- Naceur, B. S., and Goaid, M. (2008). The determinants of commercial bank interest margin and profitability: Evidence from Tunisia. *Frontiers in Finance and 19 Economics*, (5), 106–30.
- Naceur, S.B. (2003). “The Determinants of the Tunisian Banking Industry Profitability: Panel Evidence”. Paper presented at Economic Research Forum (ERF) 10th Annual Conference, Marrakesh, Morocco, December 16–18; Available online: <http://www.mafhoum.com/press6/174E11.pdf> (accessed on 19 May 2021).
- Naruševičius, L. (2018). Bank profitability and macroeconomy: Evidence from Lithuania. *Technological and Economic Development of Economy*, (24), 383–405.
- Nguyen, T. N., Vu, N. H. ve Le, H. T. (2017). Impacts of Monetary Policy on Commercial Banks’ Profits: The Case of Vietnam. *Asian Social Science*, 13(8), 32-40.
- Ntuite, S.R. (2015). Analysis of Financial Performance of Commercial Banks in Rwanda. Master Thesis. <https://www.grin.com/document/428620>
- Odunga, R. M., Nyangweso, P. M., Carter, D. A. ve Mwarumba, M. (2013). Credit Risk, Capital Adequacy and Operating Efficiency Of Commercial Banks in Kenya. *International Journal of Business and Management Invention*, 2(9), 6-12.
- Okay, G. (2017). (Ed.) Feridun Kaya. *Temel bankacılık hizmet ve ürünleri*. (5. Baskı) İstanbul: Beta Yayınları.
- Orhan, O. Z. ve S. Erdoğan (2013). *Para politikası*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Osuagwo, E. S. (2014). Determinants of bank profitability in Nigeria, *International Journal of Economics and Finance*, 6(12), 45–63.
- Öçal, T. ve F. Çolak (1999). *Finansal sistem ve bankalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Önder, T. (2005). *Para politikası: araçları, amaçları ve Türkiye uygulaması*. (Uzman Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özata, Y. (2010). *Türk bankacılık sisteminin gelişimi ve yabancı bankaların sistem içindeki rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, K. Ö. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Çok Değişkenli Gri Model ve Gri İlişkisel Analiz ile Tahmini. *Bankacılar Dergisi*, 18(102), 63-88.
- Özen, E. (2019). *Katılım bankacılığına özgü yatırım araçları ve dünyada katılım bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

- Özgür, Ö., Görüş, M.Ş. (2016). Determinants of Deposit Bank Profitability: Evidence from Turkey. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 6(3), 218-231.
- Öztürk, A. ve Ö. Güven (2019). *Bankacılık ve sigortacılıkta pazarlama*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Parasız, İ. (2005). *Para, banka ve finansal yapılar*. Bursa: Ezgi Kitabevi. (8. Baskı).
- Parlakkaya, R. ve A.S. Çürük. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*. 11(3). 397-405.
- Pasiouras, F. and Kosmidou, K. (2007). Factors Influencing the Profitability of Domestic and Foreign Commercial Banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21, 222-237.
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye’de katılım bankacılığı ve bankacılık sektöründeki önemi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (31).
- Poyraz, E. (2012). Türk bankacılık sektöründe optimal kredi düzeyinin belirlenmesi. *Business and Economics Research Journal*, 3(2), 41-49. (Poyraz, 2012: 43)
- Rashid, A. ve Jabeen, S. (2016). Analyzing performance determinants: Conventional versus Islamic banks in Pakistan. *Borsa Istanbul Review*, 16(2), 92–107.
- Ratanavararak, L. ve Ananchotikul, N. (2018). Bank Profitability and Risk-Taking in a Low Interest Rate Environment: The Case of Thailand. *PIER Discussion Papers No. 89*.
- Reis, Ş.G., Kılıç, Y., ve Buğan, M.F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 72, 21-36.
- Robin, Iftekhar, Ruhul Salim, Harry Bloch (2018). Financial Performance Of Commercial Banks İn The Post-Reform Era: Further Evidence From Bangladesh. *Economic Analysis And Policy*, 8, 43-54.
- Rose, Peter S. ve Sylvia C. Hudgins (2008). *Bank management & financial services*. New York: McGraw-Hill Education.
- Rudhani, L. H., Ahmetş, İ. ve Rudhani, T. (2016). The Impact of Internal Factors on Bank Profitability in Kosovo. *CONOMICA*, 12(1), 95-107.
- Rumler, F. and Waschiczek, W. (2016). Have Changes in the Financial Structure Affected Bank Profitability? Evidence for Austria. *The European Journal of Finance*, 22(10), 803-824.
- Safarli, Elmir ve Gumush, G., K., (2012). “The Effect of Macroeconomic Factors on the Performance of Azerbaijan Banking System”, *Journal of Money, Investment and Banking*, ISSN 1450- 288X Issue 25 September.
- Sakarya, Ş. & AYTEKİN, S. (2013). İMKB'de İşlem Gören Mevduat Bankalarının Performansları ile Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi: PROMETHEE Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Bir Uygulama. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2). Retrieved from <http://dergipark.org.tr/tr/pub/uaifd/issue/21597/231921>.

- Saldanlı, Arif, Mücahit Aydın (2016). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 24, 1-9.
- Samad, A and Hassan, M.K. (1999). The performance of Malaysian Islamic bank during 1984-1997: An exploratory study. *International Journal of Islamic Financial Services*, 1 (3), 1-14.
- Samırkaş, M., Evci, S. ve Ergün, B. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 117-134.
- Sarıkaş, C., (2011). N. Aydın (ed.) *Sermaye piyasaları ve finansal kurumlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. (4. Baskı). 569408
- Sayılğan, G. and Yıldırım O. (2009). Determinants of Profitability in Turkish Banking Sector: 2002-2007. *International Research Journal of Finance and Economics*, 207-214.
- Sayılır, Ö. (2019). *Finansal başarısızlık riskinin ölçümünde piyasa verilerinin kullanımı ve yapısal modeller, türk bankacılık sektörü'nde uygulama*. Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Sevilengül, O. (2001). *Banka muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shanko, T., Mekuanint, A. T. ve Mengesha, T. (2019). Factors affecting profitability: An emprical study on Ethiopian banking industry. *International Journal of Commerce and Finance*, 5(2), 87.
- Singh, A., and A. K. Sharma (2016). An empirical analysis of macroeconomic and bank-specific factors affecting liquidity of Indian banks. *Future Business Journal*. 2(1). 40–53.
- Smirlock, M. (1985). Evidence On The (Non) Relationship Between Concentration And Profitability İn Banking. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 17, 69–83.
- Staikouras, C., and Wood., G. 2004. The Determinants Of European Bank Profitability. *International Business and Economics Research Journal*, 3, 57–68.
- Sufian, F. ve Chong, R. (2008). Determinansts of Bank Profitability In a Developing Economy: Empirical Evidence From the Philippines. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, 91-112.
- Sümer, G. (2016). Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve ab bankacılık sektörü ile karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(2). 485-508.
- Şahin, H. (2009). *Türkiye ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi. (10. Baskı).
- Şakar, B. (2017). *Banka kredileri ve yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Şenol, Z. and Ulutaş, A. (2018). Muhasebe Temelli Performans Ölçümleri ile Piyasa Temelli Performans Ölçümlerinin CRITIC ve ARAS Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 55(641), 83-102.
- Şıklar, İ. (2010). *Finansal ekonomi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Tabash, M. I. ve Dhankar, R. (2014). The flow of Islamic finance and economic growth: An empirical evidence of Middle East. *Journal of Finance and Accounting*, 2(1), 11–19.
- Takan, M. ve A. Boyacıoğlu (2015). *Bankacılık: teori, uygulama ve yöntem*. Ankara: Nobel Yayıncılık. (7. Baskı).
- Takan, M., (2001). *Bankacılık teori uygulama ve yönetim*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Takur, S. (2019). *Katılım bankalarının finans sektöründeki yeri: Iğdır Üniversitesi öğrencilerinin katılım bankası algısı üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Tan, Y. and Floros, C. (2012). Bank Profitability and Inflation: The Case of China. *Journal of Economic Studies*, 39, 675-696.
- Tanrıöven, C. ve Yenice, S. (2014). Bankaların Türev Araç Kullanımlarının Risklilik ve Karlılık Üzerine Etkisi-Türkiye Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 25-46.
- Tarı, R. (2018). *Ekonometri. 13 Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları*
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye’de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*. 11(2). 289-298.
- Taşkın, Ü. F. (2018). *Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari bankaların performansını etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- TBB (2009). *50. Yılında TBB ve Türkiye’de bankacılık sistemi “1958-2007”*. İstanbul: Yayın No. 262.
- TBB (2009). *Bankalarımız 2008 kitabı*. İstanbul: Yayın No: 264.
- TBB (2010). Bankacılar. *Bankacılık Dergisi*. 73.
- TBB (2021).05.11.2021 Tarihi İtibarıyla Gruplar Bazında, Banka ve Banka Şube Sayıları. https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp
- TBB. Bankalarımız (2012). (Mayıs 2013).Yayın No: 294. 1-274.
- Tekin, İ. (2013). *Türkiye’deki kamu bankaları ve özel bankaların performansını etkileyen faktörler: panel veri analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Tomola, M.O., (2013), Determinants of Banks’ Profitability in a Developing Economy: Evidence from Nigeria. *Organizations and Markets in Emerging Economies*, Vol.4, No.2 (8), pp.97-111.
- Topak, M.S. ve Talu, N.H. (2017). Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability: Evidence from Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 574-584.
- Tunay, B. (2005). *Finansal sistem: yapısı, işleyişi, yönetimi ve ekonomisi*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Tunay, K. Batu ve A. Murat Silpar (2006). Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi - I. *TBB Arastırma Tebliğleri Serisi*, 01, 1-43.

- Türkdönmez, C., Babuşcu, Ş. (2019). Bankaların Karlılık Performansını Etkileyen Faktörler. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1),37-54.
- Türker, K. (2001). Türk Bankacılık Sektöründe Camels Analizi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, MSPD Çalışma Raporu. Erişim: 1 Temmuz, 2021, Türk-Bankacılık-Sektöründe-CAMELS-Analizi.pdf
- Türker-Kaya, Y. (2002) Türk bankacılık sektöründe karlılığın belirleyicileri 1997-2000. BDDK, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, 2002/1.
- Türkiye Bankalar Birliği (2012). *Türkiye’’de bankacılık sektörü piyasa yapısı firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: TBB Yayın.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2018) https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7519/Bankalarimiz_2017.Pdf
- Türkiye’de Bankacılık Sistemi Banka Grupları Bazında Sermaye Yapısı https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/3647/Banka_Gruplari_Bazinda_Sermaye_Yapisi-Haziran_2021.pdf
- Ural, M. (2014). *Banka iktisadi ve işletmeciliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Usta, Ö. (2005). *İşletme finansı ve finansal yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık. (2. Baskı)
- Uygun, D. ve A. Dölek (2017). *Bankacılık ve Finans*. İstanbul: Umut Kitap.
- Uzun, U., Berberoğlu, M. (2019). Faiz Dışı Gelirlerin Banka Performansına Etkisi: Türkiye Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 239-248.
- Ünal, S. & Yüksel, R. (2017). Finansal Performans ve Hisse Senedi Getirisi İlişkisi: Bist Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankalar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB, 17, 264-270. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/tr/pub/ijmeh/issue/54601/744464>.
- Ünsal, A. ve S. Duman (2005). “Türkiye’deki bankaların performanslarının temel bileşenler yaklaşımı ile karşılaştırmalı analizi”. *VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*.
- Ünsal, B.A. (2001). Bankacılıkta Likidite Riski Yönetimi, BDDK Yetki Etüdü Raporu.
- Vong, P. I. ve Chan, H. S. (2009). Determinants of bank profitability in Macao. *Macau Monetary Research Bulletin*, 12(6), 93-113.
- Weill, L. (2004). On The Relationship Between Competition And Efficiency İn The Eu Banking Sectors. *Kredit Und Kapital*, 37(3), 329–352.
- Xu, J. X., Li, N. ve Ahmad, M. I. (2018). Banking performance of China and Pakistan. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 5(4), 929-942.
- Yağcılar, G. (2011). *Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi*. Ankara: BDDK Kitapları.
- Yahya, A. T., Akhtar, A. ve Tabash, M. I. (2017). The İmpact Of Political İnstability, Macroeconomic And Bank-Specific Factors On The Profitability Of Islamic Banks: An Empirical Evidence. *Investment Management and Financial Innovations*, 14(4), 30–39.

- Yamaltdinova, A. ve Sulaimanova, B. (2015). Financial Performance of Commercial Banks: The Case of Kyrgyz Republic. *International Conference On Eurasian Economies*, 48-53.
- Yazıcı, M. (2013). *Bankacılığa giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım. (2.Baskı)
- Yelghi, A. (2020). Döviz Kurlarının Bankacılık Sektörünün Performansı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği (2007-2016). *Journal of Economic Policy Researches*, 7(2), 69-87 . DOI: 10.26650/JEPR641975
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel veri ekonometrisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Yeyati, E.L., Micco, A., Panizza, U. (2004). Should the government be in the banking business? the role of state-owned and development banks. *Inter-American Development Bank.Micco*.
- Yıldırım, O. (2014). *Türk bankacılık sistemi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zampara, K., Giannopoulos, M.,& Koufopoulos, D. N. (2017). Macroeconomic And Industry-Specific Determinants Of Greek Bank Profitability. *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research*, 10(1), 13–22.
- Zimmermann, K. (2019). Monetary Policy and Bank Profitability, 1870 – 2015. University of Bonn, Department of Economics.

ÖZGEÇMİŞ

Braima Djalo, Bafata- Guine Bissau'da Batista Lisesini bitirdikten sonra Senegal'de Institut International of Management İşletme Fakültesi'nden 2016 yılında mezun oldu. 2021 yılında OMÜ İİBF İşletme Yüksek Lisans programını bitirdi.

İletişim Bilgileri

ORCID : 0000-0003-2512-0968

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

1. Yabancı Türkiye Bursları